RÓDER LÁSZLÓ

SZÜLETETT A PÁRT ÉS A NÉP BIZALMÁBÓL

RÓDER LÁSZLÓ

SZÜLETETT A PÁRT ÉS A NÉP BIZALMÁBÓL

RÓDER LÁSZLÓ

Született a párt és a nép bizalmából

A MUNKÁSŐRSÉG MEGALAKULÁSA ÉS SZEREPE A MUNKÁSHATALOM MEGSZILÁRDÍTÁSÁBAN

REFLEKTOR KIADÓ · 1986

Lektorálta: Rákosi Sándor

Szerkesztette: Zágoni Ferenc

Tervezte: Sebestyén Gyula

A borítót tervezte: Sós László

A Munkásőrség Országos Parancsnoksága
propaganda- és sajtóosztálya megbízásából kiadja a Reflektor Kiadó

ISBN 963 209 008 X

© Dr. Róder László, 1986

Felelős kiadó: Patainé Tamás Mária igazgató
Felelős szerkesztő: Borzák Lajos
Műszaki szerkesztő: Sóvágó Endre
Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda
A nyomdai megrendelés törzsszáma: 3118.66-19-2
Készült Debrecenben, az 1986. évben

Ajánlás, emlékezés jogcímén

– EGY KÖTET MARGÓJÁRA –

Ez a kötet visszapillantó tükör. Foncsorában évtizedek eseményfüzére, amit meghaladt már az idő, s amit mindenki a maga módján, mégis egyformán élt meg. Különbözőségeket legfeljebb az okozhatott, ki mennyire vette figyelembe meggyőződése, erkölcse, tisztessége tilalomfáit.

És ha már a tükör hasonlatával éltem: vigyázni kell, nehogy széttörjön, hiszen emlékeink tárháza az. De óvni kell mindenkit attól, hogy önmagát keresse csak benne, akár testületi mivoltában is. Mert amit a munkásőrség az elmúlt 30 évben elvégzett, az mindenekelőtt pártmunka volt. A szó legnemesebb értelmében. A megtisztult eszmeiségre hagyatkozó politikai gyakorlat folytatása. Mi hálával tartozunk pártunknak, amiért országépítő tevékenysége köré olyan kiérlelt politikát állított, amelyet lehet és érdemes is nyílt szívvel képviselni. Hivatásszerű és társadalmi megbízatásaink közepette, a szolgálati, de magánszférában is.

Jól tudjuk, hogy a KB titkáraitól az alapszervek titkáraiig mennyi segítő, féltő és okító gondoskodás övezi munkánkat, amely nélkül öncélú egyesületté válna a munkásőrség. Miként harcostársaink – a néphadsereg és a BM fegyveres csapatai – sem helyettesíthetik be a pártirányítást legkorszerűbb stratégiai elképzelésekkel sem.

Gorkij írta valamikor a tízes években: „Az lesz majd a jó világ, amikor nem kell már félni a puskás emberektől...” Mi megértük ezt a világot. Nem féli, inkább félti egy nép, egy nemzet fegyveres fiait. Ezzel a bizalommal pedig épp-

oly jól kell sáfárkodni, mint a fegyverbarátsággal. Napsütésben és viharban egyaránt.

Kellenek tehát a történelemkönyvek, mert segítenek megtapasztalni a valóságot, a marxi–lenini igazságot. Segítenek felélénkíteni – és megkockáztatom: hozzákapcsolni a munkásőrség históriájához – az önmagukban hordott bioáram-vezérlésű memóriaegységet. Végtére is harminc esztendőről van szó. Annyiról, amennyi Szarajevo és Battonya között eltelt, annyiról, amely alatt a friss ültetvények erdővé terebélyesednek, az újszülöttek pedig saját újszülötteiket hozzák a napvilágra.

Azt hiszem, igaza van a filozófusnak, midőn ezt állítja: „aki elfelejti a tegnapot, arra ítéltetik, hogy újra átélje azt." Mi legfeljebb akkor vállalhatnánk a tegnapok újraélését, ha a história 1957-ben kezdődne. Ám mélyebbek a gyökerek, és erre is figyelmeztet ez a könyv, amely nem derűs szórakozást ígér, hanem eligazodást a történelmi tegnapok közt. Azért, hogy ne csak éljük, de értsük is a mát. Ajánlom az olvasó szíves figyelmébe.

Budapest, 1986

Borbély Sándor

A munkásőrség megalakulásának előzményei

KÍSÉRLETEK A MUNKÁSOSZTÁLY FELFEGYVERZÉSÉRE AZ 1956-OS ELLENFORRADALMI TÁMADÁS IDEJÉN

A munkásőrség, az 1956-os ellenforradalommal szemben, a munkáshatalom megvédéséért és megújulásáért folytatott harcban született. Megalakítása az akkor rendkívül éles osztályharc közvetlen szükséglete volt.

A magyar forradalmi munkásmozgalom az eszmei, a politikai és a fegyveres harc összekapcsolásának már korábban is sok értékes történelmi tapasztalatával rendelkezett. Kiemelkedő jelentősége volt a Magyarországi Tanácsköztársaságért folytatott küzdelemnek, a magyar internacionalisták részvételének a nagy októberi szocialista forradalomban, a spanyolországi polgárháborúban és a II. világháború idején az antifasiszta ellenállási mozgalomban.

Felbecsülhetetlen értékűek az 1956-os ellenforradalommal vívott harc tapasztalatai is. *„Az ellenforradalom idején tudtuk meg, hogy milyen nagy hiba volt éveken át fegyver nélkül hagyni a munkásosztályt. A proletárdiktatúra megvédésének elkerülhetetlen feltétele ez, törvényszerűség"* – írta erről Münnich Ferenc.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a forradalmi karhatalom megszervezésével, a fegyveres erők újjászervezésének részeként a munkásőrség létrehozásával alkotó módon alkalmazta a munkásosztály és a nép felfegyverzésére vonatkozó tapasztalatokat.

A társadalom 1948-ban megkezdett szocialista átalakítása néhány év alatt jelentős történelmi eredményeket hozott. Létrejött a munkáshatalom, meghatározóvá lettek a szocialista tulajdonviszonyok, az iparosítás áttörése révén korszerűbbé vált a magyar gazdaság és a társadalom szerkezete, a mezőgazdaságban megkezdődött és gyökeret vert a termelőszövetkezeti mozgalom, kibontakozott a kulturális forradalom, és hazánk, a proletár internacionalizmus elvének megfelelően, a Szovjetunió szövetségese, s az 1955-ben megalakuló Varsói Szerződés tagja lett.

A történelmi eredmények mellett azonban 1948 őszétől egyre inkább kiütköztek a Magyar Dolgozók Pártja politikájának és a szocializmus építésének súlyos, szektás-dogmatikus torzulásai. Ezekért elsősorban a párt- és az állami vezetést mindinkább kisajátító Rákosi–Gerő-klikk volt a felelős, amely 1948 végétől fokozatosan letért a marxizmus–leninizmus alapjairól.

Az 1953-ra kialakult válsághelyzetről lényegében helyes elemzést adott az MDP Központi Vezetőségének 1953. június 28-án elfogadott határozata. Az abban megfogalmazott alapvetően reális irányvonal megvalósítása azonban megrekedt, nem utolsósorban a határozat hibás személyi döntéseinek következményeként. A párt első titkára ugyanis Rákosi Mátyás maradt, aki pozícióját a korábbi hibák és bűnök felelősségének elkendőzésére és a megújulási folyamat akadályozására használta fel. A miniszterelnök, Nagy Imre tevékenységében viszont olyan jobboldali törekvések nyilvánultak meg és erősödtek fel, mint a párt vezető szerepének gyengítése, a népfrontmozgalomnak a párt „ellenlábasaként" történő átszervezése, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének lebecsülése s a propagandában jelentkező nacionalista hangvétel.

Miközben a törvénysértések folyamatát megállították, s ha vontatottan is, de megkezdődött a koncepciós perekben elítéltek rehabilitálása, egyidejűleg olyan illúzió terjedt el, amely szerint az osztályellenség már nem jelent semmilyen komoly veszélyt, s ennek nyomán lanyhult az éberség a valódi és aktivizálódó osztályellenséggel szemben. A termelékenység csökkent, és nem emelkedett megfelelően az életszínvonal. A pártvezetés egysége megbomlott, s az egység jelszavai mögött valóságos hatalmi harc dúlt. Rákosinak 1955 márciusában újabb szektás fordulatot sikerült kikényszerítenie: Nagy Imrét felmentették a miniszterelnöki tisztségből, majd kizárták a pártból.

Az 1953 óta elhúzódó, mély válság megoldásához rendkívül jelentős ösztönzést adott a Szovjetunió Kommunista Pártjának 1956 februárjában megtartott XX. kongresszusa. Az MDP Központi Vezetősége 1956. júliusi ülésén olyan döntéseket hozott, amelyek alapul szolgálhattak a szocialista építés folytatásához. A Központi Vezetőség a kétfrontos eszmei-politikai harc álláspontjára helyezkedett, és a korábbinál reálisabban vette figyelembe a marxizmus–leninizmus elvei alkotó alkalmazásának szükségességét és hazai feltételeit. A munkáshatalom megszilárdításának kísérlete azonban nem volt következetes. Rákosi Mátyást fölmentették ugyan első titkári tisztségéből, de helyére Gerő Ernő került, aki a szükséges korrekciók végrehajtására nem volt alkalmas. A Központi Vezetőség titkárává választották Kádár Jánost, és a pártvezetőség más elvtársakkal is erősödött, de még nem tölthettek be meghatározó szerepet.

A júliusi határozat a szocializmus híveiben pozitív visszhangot keltett. Megvolt a lehetőség arra, hogy az erőket a szocialista építés feltételeinek biztosítására mozgósítsák.

Az ehhez szükséges eszmei-politikai egység azonban nem jött létre.

A helyes határozatok és állásfoglalások végrehajtása következetlenséget és határozatlanságot mutatott. Gerő a kétfrontos eszmei harc helyett inkább a „kétfrontos megbocsátás” politikájával próbálkozott, a „tiszta lap” nyitását hirdette meg. Azt remélte, hogy a múltbeli hibákra fátylat lehet borítani. Erre annál kevésbé volt meg a lehetőség, mert a Nagy Imre körül tömörülő revizionista csoport és a jobboldali ellenforradalmárok szervezett erői, éppen a hibák elleni harc ürügyén, fokozták nyílt fellépésük eszmei-politikai előkészítését a tömegek körében, az egyre szélesedő és mélyülő bizalmi válság körülményei között.

A Nagy Imre–Losonczy-csoport s hívei elsősorban az értelmiség és az ifjúság körében fokozták tevékenységüket, de kiterjesztették azt a termelőszövetkezeti és a szakszervezeti politika, továbbá a népfrontmozgalom területére is. Propagandaközpontjuk a DISZ keretében létrehozott Petőfi Kör lett, amelynek mintájára a fővárosban és a vidéki egyetemeken sikerült legális szervezeti hálózatot létrehozniuk. A MEFESZ révén a párttal szembeforduló egyetemi és főiskolai diákszervezetet hoztak létre, s ezzel megbontották az ifjúsági mozgalom egységét. A revizionistákhoz csatlakozó újságírók és írók révén a tömegtájékoztatásban is felülkerekedett a befolyásuk. Támadásukat először a régi szektás politika vezető képviselőire összpontosították, majd mindinkább kiterjesztették azt a párt, valamint az állami és társadalmi szervezetek alapvető kádereire.

Megélénkült az 1949 előtti koalíciós pártok jobboldali csoportjainak tevékenysége is. Nagymértékben erősödött az amerikai irányítású s főként az NSZK-ból közvetített imperialista propaganda- és aknamunka, amely az első lépésben a revizionistákat támogatta, s egyelőre erre biztatta a gyorsan aktivizálódó illegális katonai és klerikális jellegű szélsőjobboldali szervezeteket.

A revizionizmus és a hazai, illetve a nyugati jobboldali erők a politikai zavar elmélyítésére fel tudták használni Rajk László és mártírtársai október 6-i temetését, a törvénytelenségek okozta erkölcsi megrendülést. Az MDP Politikai Bizottsága egyre inkább tehetetlennek bizonyult a revizionista befolyással szemben. Nagy Imrét október

13-án elvtelen módon visszavették a pártba. A vezetés akcióképességét közel két hónapon át bénította az intézkedésre hivatott vezetők távolléte. Gerő Ernő előbb szabadságra ment – ugyanebben az időben Kádár Jánost a kínai pártkongresszusra küldték –, majd Gerő október 15-től párt- és kormányküldöttség élén Jugoszláviában tartózkodott. Az intézkedésre képes vezetők hazaérkezését október 23-án délelőttre várták. A revizionista központ ilyen körülmények között cselekvésre határozta el magát. Az egyetemi ifjúság soraiban szerzett befolyására támaszkodva október 23-ra, Budapesten kezdődő, főként fiatalokból álló tüntetést készített elő, miközben az ugrásra kész ellenforradalmi szervezetek meggyorsították a fegyveres felkelés előkészületeit.

Az ellenforradalom fenyegető veszélyét, a párt és a rendszer válságát az MDP vezetése és a kommunisták egy része érzékelte, de a veszély teljes nagyságát, a válság valóságos mélységét nem ismerte fel. A tapasztalt forradalmárok, a szocialista vívmányokat féltő dolgozók közül azonban sokan aggodalmukat fejezték ki, s felhívták a figyelmet a növekvő veszélyre. A munkásság felfegyverzésének gondolata is felmerült. Például a Fővárosi Katonai Kiegészítő Parancsnokság vezetője – Halas Lajos ezredes – a nyár folyamán a Pest megyei Pártbizottság első titkárának, Kádár Jánosnak is felvetette: olyan önvédelmi erőket kellene létrehozni, amelyek védeni tudnák a szocialista gazdaságot, a felszerelést, az emberek biztonságát. Tanácsára a Budapesti Pártbizottság titkárához, Mező Imréhez fordult, akivel az október 23-án délelőtt folytatott megbeszélésükön egyetértésre jutott.

Az események azonban váratlanul felgyorsultak. Az aznap délutánra tervezett tüntetést a vezetés előbb betiltotta, majd engedélyezte. A DISZ-szervezetek egy részét arra szólította fel, hogy vegyen részt a tüntetésen, és akadályozza meg annak esetleges elfajulását.

A tüntetés délután 3 órakor a Petőfi-szobornál kezdődött, s a Bem téren, majd az Országház előtt folytatódott. Eleinte az egyetemisták, a Parlament előtt azonban már a polgári jobboldali csoportok voltak a hangadók. Megkezdték a vörös zászlók és a csillagok, az állami címer égetését, leverését. Az elvtárs kifejezést használó Nagy Imrébe is beléfojtották a szót. Közben megtámadták a Magyar Rádiót és a Szabad Nép székházát, támadást intéztek fegyverraktárak, fegyvergyárak, laktanyák, rendőrőrsök ellen.

Az 1956. október 23-án kirobbantott ellenforradalom – az eseményekbe keveredett, főként fiatalokból álló tömegek szubjektív szándéka ellenére – végső veszélybe sodorta a népi hatalmat, a szocializmus építésének vívmányait, hazánk függetlenségének és szocialista internacionalizmusának ügyét. Az este folyamán összeült a Központi Vezetőség. Megállapította, hogy fegyveres ellenforradalmi lázadás tört ki, s ezt fegyverrel kell leverni. A terv végrehajtásának megkezdését a katonai bizottság feladatává tették, amelynek vezetője Apró Antal, tagjai Münnich Ferenc, Fehér Lajos, Mező Imre, Földes László, Kovács István és mások lettek.

Az október 24-re virradóra hozott karhatalmi intézkedésekkel és a szovjet csapatok segítségül hívásával együtt elhatározták a munkások felfegyverzését is. Az ellenforradalom elleni harc kibontakoztatását azonban lehetetlenné tette, hogy a pártvezetőség egységét még ekkor sem sikerült helyreállítani. A párt első titkára Gerő Ernő maradt, s a Központi Vezetőség álláspontját akkor elfogadó Nagy Imre lett a miniszterelnök. A fegyveres lázadás felszámolásához szükséges kijárási tilalom fenntartását és a statárium gyakorlását azonban Nagy Imrének sikerült megakadályoznia. A Központi Vezetőség október 25-én Gerőt felmentette, és Kádár Jánost választotta meg a párt első titkárának. Ez a megkésett személyi döntés azonban

Az utcákon tombolt az ellenforradalom

ezúttal sem járt együtt a szükséges politikai egység megteremtésével. Nagy Imre és köre fellépett annak érdekében, hogy változtassák meg az eseményről – mint ellenforradalomról – adott értékelést. Ezt a Központi Vezetőség még visszautasította. Ugyanakkor olyan határozatot hozott, hogy meg kell kísérelni az ellenforradalom politikai eszközökkel történő felszámolását. Ez irreálisnak bizonyult. Az ellenforradalmárok fölbátorodtak. A Kossuth Lajos téri provokáció után újjászerveződtek, és tevékenységüket vidékre is kiterjesztették. Már korábban is megtámadtak néhány pártbizottságot, mostanra elfoglalták a budapesti II., a VIII., a XVIII., a XIX., a XXI. és a XX. kerületi pártházakat. A fegyvergyárak után minden fontosabb üzemet is célpontjuknak tekintettek.

A párt és a katonai vezetőség október 28. hajnalára előkészítette a forradalmi fegyveres erők koncentrált támadását. Ezt azonban a lemondással fenyegető miniszterelnök közbelépése meghiúsította. A *Szabad Nép* október 28-i vezércikkét felhasználva Nagy Imre és hívei elérték, hogy a Központi Vezetőség az ellenforradalmat még aznap nemzeti demokratikus forradalommá nyilvánítsa. A kormány tűzszünetet rendelt el, feloszlatta az Államvédelmi Hatóságot, és a fővárosból visszavonatta a korábban segítségül hívott szovjet csapatokat.

Megkezdték a Nemzetőrség szervezését, legalizálták a fegyveres ellenforradalmi csoportokat, amelyeknek vezetőit bevonták az állam fegyveres szervezeteibe. A miniszterelnök rádiónyilatkozatában – amelyben mindezt bejelentette – már nyíltan dicsőítette a lázadást, és politikailag megbélyegezte a munkáshatalom védelmezőit. Mindez a forradalmi erők példátlan hátbatámadását jelentette, s minden eddiginél súlyosabb demoralizálódást idézett elő a munkáshatalom hívei között.

Az események menete egyre inkább igazolta azoknak a törekvését, akik a munkásság felfegyverzését szorgalmazták. A Központi Vezetőség erre vonatkozó október 23–24-i határozatának végrehajtását a szektás-dogmatikus vezetők bizalmatlansága, félelme és tehetetlensége, másrészt Nagy Imre híveinek – különösen Kopácsi Sándor budapesti rendőrfőkapitánynak és Maléter Pál ezredesnek – az árulása akadályozta. Rendkívül kevés idő állt rendelkezésre, s a kommunisták közötti zavar, a körülmények áttekinthetetlensége és a feladat újszerűsége is nehézséget okozott. Mégis, sok helyütt megkezdődött a munkáshatalmat védő csoportok szervezése, szerveződése. Pártbizottságokon és üzemekben már 24-én virradóra alakultak kommunistákból, munkásokból összetevődő kisebb-nagyobb létszámú, fegyverrel egyáltalán nem vagy csak alig rendelkező őrségek. Bár saját soraikban is súlyos politikai zavarral viaskodtak, a szocializmus védelmének alapkérdésében nem inogtak meg. Igyekeztek megakadályozni a fegyveres bandák behatolását, illetve a jobboldaliak térnyerését üzemükben, kerületükben. Fontos részük volt abban, hogy az első munkástanácsok még többnyire a kommunisták irányításával jöttek létre. A gyorsan romló politikai helyzetben azonban egyre nehezebb volt helytállniuk.

A budapesti munkások legjelentősebb, legeredményesebben fellépő fegyveres csoportjai a nagy munkáskerületek közül Angyalföldön, Kőbányán, Csepelen, Óbudán, Újpesten és Zuglóban jöttek létre.

Óbudán a pártbizottság őrségének mintegy 60 tagja volt. Molnár Ernő, a pártbizottság titkára irányításával szoros kapcsolatot tartottak a Budapesti Pártbizottsággal, a kerületi gyárak őrségével, valamint a Damjanich-laktanyával. Az együttműködésben rendelkezésre álló és megfelelően felszerelt 700–800 ember október 28-ig lényegében biztosította a kerületben a rendet.

Angyalföldön is gyorsan megszerveződött a védelem. A kerületi pártbizottság titkára, Biszku Béla vezetésével még harckocsikat is tudtak szerezni. Előbb a pártbizottságról, később a Láng Gépgyárból irányították védelmüket. A 350 munkásból és 380 katonából álló fegyveres csoport segítséget adott a szomszédos munkáskerület kommunistáinak is.

Újpesten, ahol az ellenforradalmárok elfoglalták a pártházat és a tanács épületét, majd a rendőrkapitányságot, a kerület mintegy 140–160 kommunistája az Országos Bányagépgyártó Vállalatnál gyülekezett, és felkészült az ellenállásra. Fegyvereket a Láng Gépgyárból kaptak. A rendőrkapitányságot a Belügyminisztériumból érkező, főleg partizánokból álló fegyveres csoport visszafoglalta. A fegyveres csoportok, kiegészülve honvédségi alakulatokkal, hozzáfogtak az ellenforradalmárok lefegyverzéséhez.

A kőbányai pártbizottságon már az első éjjel mintegy 110, a kerületben pedig hamarosan több száz kommunista jelentkezett fegyveres harcra. A pénzügyőrlaktanyából származó fegyverekkel 600 kommunistát szereltek fel. Nemcsak a pártbizottság és negyven üzem védelmét, hanem – katonai egységekkel együttműködve – a nagy munkáskerület közrendjét is biztosítani tudták.

Csepelen a Vas- és Fémművek védelme volt a legfontosabb feladat. Október 23-án még nem volt fegyverük, de az első támadást így is sikerült visszaverniük. Október 25-én már mintegy 250 fegyveres védte a vasművet. Külön csoportot alkottak az ifjúmunkások.

A várva várt segítség 26-án este érkezett meg; négy harckocsi és mintegy 60 katona. A Partizán Szövetség 15 önkéntest küldött. Két teherautón fegyver is érkezett a gyári őrség részére. Az ostrom ötödik órájában a védők döntő segítséget kaptak a honvédség helyszínre érkező kiskunhalasi lövész- és tüzérségi alakulatától. A harcok során életét vesztette Kupper András partizán.

A kommunisták az egyes pártintézményekben és a társadalmi szervezetekben is fegyvert fogtak. A Pártfőiskolán, ahol pedig az eszmei zűrzavar mélyre hatolt, október 24-én mintegy 300-an jelentkeztek harcra. Nemes Dezső igazgatónak sikerült fegyvert szereznie a részükre. Sokan közülük eredményesen vettek részt a XIV. kerületi pártbizottság, majd a Telefongyár és a Kenyérgyár védelmében.

A Tárogató úti egyéves pártiskolának október 26-án sikerült egy teherautónyi fegyverhez jutnia. Egyik csoportjuk segített visszafoglalni a Déli pályaudvart. Amikor október 28-án Nagy Imre bejelentette a fegyverszünetet, tőlük is bevonták a fegyvert.

A szakszervezetek sok vezetője és aktivistája is felismerte az események ellenforradalmi jellegét. A SZOT-ban és a MÉMOSZ-ban gyülekező kommunisták, akik között a forradalmi munkásmozgalom olyan régi harcosai voltak, mint Somogyi Miklós, Brutyó János és mások, felkészültek arra, hogy fegyveresen védjék a hatalmat és a szakszervezeteket.

Egyes állami intézményekben, hivatalokban is szervezték őrséget az ott dolgozó kommunisták. A Rádió ostroma idején az ott dolgozók közül is sokan helytálltak, többen a karhatalommal vállvetve küzdöttek. A Külügyminisztérium védelmét az öntevékenyen megszervezett – mintegy 40 tagú – felfegyverzett őrség jelentette. A dolgozókból alakult őrség védte az MTI naphegyi épületét. Megszervezték az ellenállást a Kohó- és Gépipari Minisztériumban. Az Országos Tervhivatalban is volt néhány vállalkozó. A Pénzügyminisztérium épületének tetején a védelemhez készülődők közül halálos lövés érte Róder Györgyöt.

Százával jelentkeztek, majd vettek részt a fegyveres harcban a volt partizánok, az antifasiszta ellenállási mozgalom harcosai. A Partizán Szövetségben gyülekezők harcát a törzs irányította; ennek Földes Pál volt a parancsnoka. Osztagaik részt vettek a Parlament, a Belügy- és a Honvédelmi Minisztérium védelmében, a *Szabad Nép* székház visszafoglalásában. Küldtek segítséget Újpestre és Csepelre, fegyvereket vittek a Telefongyárba is.

Nemcsak a fővárosban, hanem országszerte megvoltak azok az erők, amelyek készek voltak harcolni a néphatalomért. Különösen a bányavidéken, mint Nógrád, Komárom és Baranya megyében; illetve Szolnok, Békés és Csongrád megye volt agrárproletárok és szegényparasztok lakta területein próbálták pusztán a maguk erejével is megakadályozni az ellenforradalom pusztítását. Október 23–25. között vidéken is megindult a fegyveres őrségek, osztagok szervezése, amelyeket október 25–29. között újabb, de már erőtlenebb kísérletek követtek. Több megyei és járási központban, városokban, községekben sikerült helyileg számottevő, esetenként a közvetlen környékkel is kapcsolatban álló fegyveres csoportokat létrehozni.

Az ellenforradalom elleni harcban kiemelkedően fontos volt a Budapesti Pártbizottság szerepe. A kerületi titkárokkal közösen már október 23-án este elhatározták a kommunisták mozgósítását, a megbízható munkások felfegyverzését. Miután a Központi Vezetőség az éjszaka folyamán meghozta az erre vonatkozó határozatot, a katonai bizottság tagjává választott Mező Imre a Honvédelmi Minisztériumban tárgyalásokat kezdett annak végrehajtásáról. Ezek azonban október 25-ig semmilyen eredményt nem hoztak. A pártbizottság eközben már hozzákezdett a megbízható emberek toborzásához.

Október 25-én este a Budapesti Pártbizottság rádiófelhívásban szólította fel a munkásokat gyárőrségek megalakítására, hogy a további vérontás elkerülhető legyen. Mező Imre ezen és a következő napon a Központi Vezetőséghez fordulva javasolta, helyezzenek a Budapesti Pártbizottság hatáskörébe egy zászlóaljnyi katonaságot, majd Halas Lajos ezredestől, a Fővárosi Katonai Kiegészítő

Parancsnokság vezetőjétől politikailag szilárd és katonailag képzett kádereket kért, a kerületekben gyülekező munkáscsoportok felfegyverzésére, vezetésére. Ez utóbbi kérés eredményeként másnap reggelre 340 tartalékos tiszt vállalta önként a feladatot.

A Budapesti Pártbizottság október 28-án virradóra megkísérelte a forradalmi munkászászlóaljak felállítását. A IV., a VII., a VIII. és a XIII. kerületi kommunista csoportok a katonai és rendőri alakulatokkal együtt eredményesen dolgoztak a rend helyreállításán. A Láng Gépgyárban jelentkező munkások magyar katonatisztektől tanulták a fegyverek kezelését, amelyeket szovjet harckocsik szállítottak oda.

A forradalmi erők október 28-ra tervezett koncentrált támadása azonban – mint ahogy korábban már szó volt róla – elmaradt, s az ellenforradalomnak forradalommá nyilvánítása rendkívül súlyos helyzetet teremtett. A tűzszünetet csak a politikailag hátba támadott forradalmi fegyveres erők tartották be.

Az ellenforradalmárok egymás után támadták meg a rendőrség épületeit, amelyeknek a védelmét a főkapitányság vezetőinek árulása miatt elmulasztották. Az ott tárolt és a munkások felfegyverzésére szánt fegyverek is az ellenség kezébe kerültek. Az újabb fegyverekhez jutó bandák megtámadták és feldúlták a pártbizottságokat. Az üzemekbe is behatoltak, s a gyári munkástanácsok összetételét – gyakran erőszakkal – megváltoztatták. A korábbi, a kommunisták részvételével szerveződött őrségeket leszerelték, jobboldali fegyveres őrségeket alakítottak, s valóságos terroruralmat teremtettek az üzemekben.

A kialakult helyzetben különösen megnőtt a Budapesti Pártbizottság szerepe.

Október 28-ra megszületett a döntés a kerületi munkásmiliciák megszervezéséről, s arról, hogy a fegyverelosztást a Budapesti Pártbizottság szervezi meg. „Azt a feladatot kaptam, hogy a Honvédelmi Minisztériumban tekintsük át a helyzetet, és a Katonai Bizottsággal együttműködve szervezzük meg a végrehajtást... Ugrai Ferenc elvtárs, a tüzérség és a fegyverellátó fegyvernem parancsnoka kapta a feladatot a fegyverek szállítására, a Budapesti Pártbizottság rendelkezése szerint" – emlékezik Czinege Lajos, aki az események idején a Központi Vezetőség adminisztratív osztályának vezetője volt.

A törzs megszervezésére és vezetésére Tóth Lajos ezredesnek adtak parancsot. Politikai helyettese Asztalos János ezredes lett. A fegyverellátó részleget Papp József ezredes, a hadtápellátó részleget pedig Vágó János őrnagy vezette. A törzs október 28-án délután települt a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri épületébe. A Mező Imrével közösen kidolgozott katonai tervet a kerületi és az üzemi pártbizottságokra építették.

Még az éjjel értekezletet tartottak, amelyen részt vettek a kerületi pártbizottságok titkárai. Mező Imre tájékoztatást adott arról, hogy a szovjet csapatoknak a fővárosból való kivonulása még inkább szükségessé teszi a munkásosztagok létrehozását. Tóth Lajos röviden ismertette a szervezési feladatokat. Elhatározták, hogy megalakítják a kerületi szervező csoportokat, a munkásosztagok leendő parancsnokságait. Ezek tagjai a kerületi kiegészítő parancsnokságok és a pártbizottságok megbízottai, valamint a kiképző- és az összekötő tisztek közül kerültek volna ki.

Néhány kerületben már 29-én sikerült az osztagokat megalakítani, amelyek létszáma 100 és 300 között váltakozott. A kritikus körülmények között elkezdődött szervezés során azonban nagyon sok nehézséget kellett leküzdeni. A kiküldött fegyverek nemegyszer az ellenforradalmi bandák vagy a jobboldali munkástanácsok kezébe kerültek. A legnagyobb gondot az okozta, hogy az október 28-i politikai fordulat – az ellenforradalom jellegének meghamisítása – után a kommunista őrségek a legtöbb esetben feloszlottak, illetve ezek tagjai nem voltak hajlandók beöltözni. Az ismétlődő támadások következtében a VII., a IV. és a XXI. kerületi őrségek sem tudták tovább tartani magukat.

A politikai helyzet tisztázása érdekében október 29-én a Budapesti Pártbizottságon azt tervezték, hogy a következő két napon üzemi gyűléseket tartanak. Eközben egy, a munkásokat fegyverbe szólító felhívást is megfogalmaztak. Az este folyamán Kádár János a Köztársaság téri székházban felkereste Mező Imrét. Megbeszélésükről Berecz János *Ellenforradalom tollal és fegyverrel – 1956* című könyvében a következőket írja: „Mint régi elvbarátok tekintették át a helyzetet, amely új forradalmi központ szervezését és fegyveres munkásegységek létrehozását tette szükségessé."

Az ellenforradalmárok azonban ekkorra elhatározták, hogy felszámolják a főváros kommunistáinak politikai centrumát, amely egyben a forradalmi felfegyverkezés központja is volt. Október 30-án délelőtt megindították támadásukat. A Budapesti Pártbizottság védői hiába kértek a kormánytól újra és újra erősítést. Az így kialakult helyzetben azokhoz az ellenforradalom alatt létrejött kommunista őrségekhez fordultak segítségért, amelyek az általános bomlás és fenyegetettség ellenére még együtt maradtak. A partizánok, illetve az óbudai és a kőbányai fegyveres csoportok beavatkozására azonban – szándékuk ellenére – már nem kerülhetett sor. A pártház védői közül huszonöten haltak mártírhalált, közöttük a munkásosztály felfegyverzésének élharcosai: Mező Imre, Asztalos János és Papp József.

A Budapesti Pártbizottság és a munkásmilícia törzsének felszámolása a forradalmi erők súlyos vereségét jelentette. Egyúttal azonban döntően hozzájárult ahhoz a felismeréshez, hogy az adott körülmények között az ellenforradalom végleges felülkerekedését – a hosszan tartó, véres és rendkívül veszélyes nemzetközi hatásokkal járó polgárháború kockázata nélkül – már nem lehet csupán belső erőforrásokra támaszkodva, a nemzetközi munkásmozgalom közvetlen segítsége nélkül megakadályozni.

Az ellenforradalmi bandák ezután a fővárosban és országszerte – kevés kivétellel – lefegyverezték az addig még föl nem számolt és szét nem hullott kisebb-nagyobb kommunista fegyveres csoportokat.

Győrött megalakult az ellenkormány szerepére törekvő Dunántúli Nemzeti Tanács. Október 30–31-től kialakult a többpártrendszer. A volt koalíciós pártokat túlnyomórészt az egykor a pártjuk jobboldalához vagy centrumához tartozó volt vezetőik alakították újjá. Mellettük egy sor 1945 utáni ellenzéki párt is újjáalakult, a régi „keresztény kurzus" feltámadt híveivel.

November 2-án megalakult a koalíciós kormány, s azt másnapra már át is szervezték. Nagy Imre, a miniszterelnök, törvényellenesen bejelentette, hogy Magyarország kilép a Varsói Szerződésből, és semlegesnek nyilvánítja magát. Egyúttal az ENSZ-hez fordult, hogy tűzze napirendre a magyar kérdés megtárgyalását.

Nagy Imre és revizionista vezérkara immár végigjárta a munkáshatalom, a proletár internacionalizmus és a szocialista nemzeti függetlenség elárulásának útját, behódolt a tőkés restauráció erőinek. Már arra sem volt képes, hogy megakadályozza a klerikális-fasiszta erők nyílt színre lépését és a fehérterrort.

November 3-án elhangzott a magának államfői szerepet tulajdonító Mindszenty József rádióbeszéde. Ebben már nyíltan kifejezésre jutott a tőkés restauráció közvetlen veszélye. A bíboros már a Nagy Imre-kormányt is felelősségre vonással fenyegette. Úgy foglalt állást, hogy az ország társadalmi rendjét a magántulajdon alapjára kell helyezni, és helyre kell állítani a konzervatív egyház régi szerepét.

A közrend teljesen felbomlott. Mintegy 3000 politikai és 10 000 közönséges bűnöző kiszabadítása után több ezer kommunistát hurcoltak a börtönökbe. November 5-én Budapesten és néhány vidéki városban egyidejűleg akarták megkezdeni tömeges kivégzésüket.

A szocializmus hívei még ebben az időben is az ország lakosságának nagy többségét tették ki. Ezt az is bizonyítja, hogy az ellenforradalom különböző erői „idegen zászló alatt", a szocializmus nevében léptek fel, mert csak így remélhették, hogy elfogadják vagy támogatják őket a tömegek. Az alapvető tömegek – a munkásosztály és a parasztság – így sem álltak az ellenforradalom oldalára. Tisztánlátásukat és cselekvőképességüket azonban átmenetileg megbénította a forradalmi vezetés hiánya, a politikai zavar és az erkölcsi megrázkódtatás, a szervezeti szétesés, nem utolsósorban a fegyveres harc és a fehérterror.

Az új forradalmi központ létrehozása a szocializmus és a nemzet jövőjének létkérdése volt. Az ellenforradalmi erők és imperialista támogatóik számítását keresztülhúzta, hogy október végén, november elején Kádár János vezetésével új forradalmi központ szerveződött, megalakult a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány, s november 4-én, a segítségül hívott szovjet csapatok közbelépésével megindult a forradalmi ellentámadás.

Ez jelentette a fordulatot a helyi forradalmi erők, a fegyveres védelmi csoportok sorainak rendezésében is. Ezek az erők már október 30-a után próbáltak tömörülni. A MÁVAG és a Ganz Vagongyár kommunistái például a kerületi kiegészítő parancsnokság vezetőjétől kaptak fegyvereket és igazolványokat. Kőbánya fegyveres munkásai a Sörgyár területét használták fedőhelyként. Angyalföld több üzemében, a csepeli kommunisták pedig Királyerdőn alakítottak fegyveres csoportot. A Nógrád

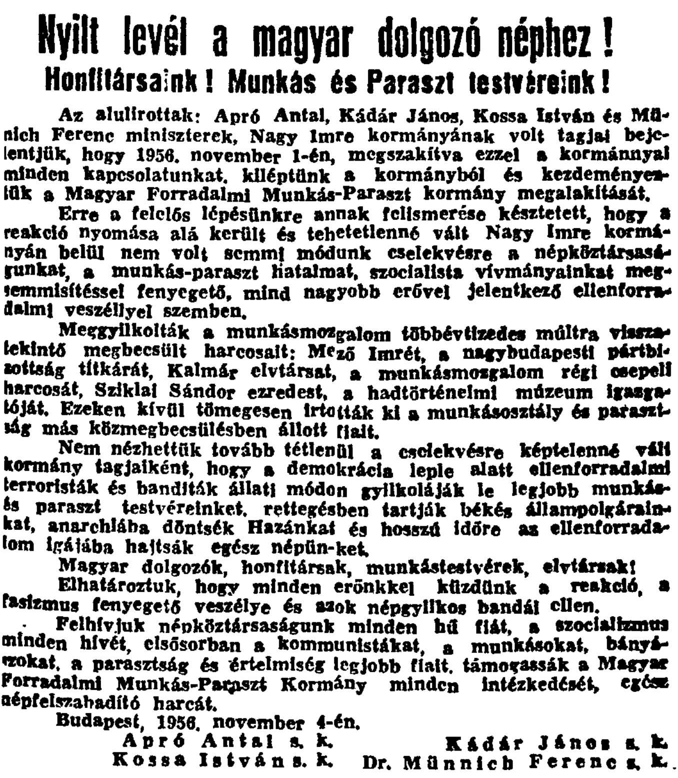

Nyilt levél a magyar dolgozó néphez!

Honfitársaink! Munkás és Paraszt testvéreink!

Az alulírottak: Apró Antal, Kádár János, Kossa István és Münich Ferenc miniszterek, Nagy Imre kormányának volt tagjai bejelentjük, hogy 1956. november 1-én, megszakítva ezzel a kormánnyal minden kapcsolatunkat, kiléptünk a kormányból és kezdeményezzük a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt kormány megalakítását.

Erre a felelős lépésünkre annak felismerése késztetett, hogy a reakció nyomása alá került és tehetetlenné vált Nagy Imre kormányán belül nem volt semmi módunk cselekvésre a népköztársaságunkat, a munkás-paraszt hatalmat, szocialista vívmányainkat megsemmisítéssel fenyegető, mind nagyobb erővel jelentkező ellenforradalmi veszéllyel szemben.

Meggyilkolták a munkásmozgalom többévtizedes múltra visszatekintő megbecsült harcosait: Mező Imrét, a nagybudapesti pártbizottság titkárát, Kalmár elvtársat, a munkásmozgalom régi csepeli harcosát, Sziklai Sándor ezredest, a hadtörténelmi múzeum igazgatóját. Ezeken kívül tömegesen irtották ki a munkásosztály és parasztság más közmegbecsülésben állott fiait.

Nem nézhettük tovább tétlenül a cselekvésre képtelenné vált kormány tagjaiként, hogy a demokrácia leple alatt ellenforradalmi terroristák és banditák állati módon gyilkolják le legjobb munkás- és paraszt testvéreinket, rettegésben tartják békés állampolgárainkat, anarchiába döntsék Hazánkat és hosszú időre az ellenforradalom igájába hajtsák egész népün-ket.

Magyar dolgozók, honfitársak, munkástestvérek, elvtársak!

Elhatároztuk, hogy minden erönkkel küzdünk a reakció, a fasizmus fenyegető veszélye és azok népgyilkos bandái ellen.

Felhívjuk népköztársaságunk minden hű fiát, a szocializmus minden hívét, elsősorban a kommunistákat, a munkásokat, bányászokat, a parasztság és értelmiség legjobb fiait, támogassák a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány minden intézkedését, egész népfelszabadító harcát.

Budapest, 1956. november 4-én.

Apró Antal s. k. Kádár János s. k.
Kossa István s. k. Dr. Münnich Ferenc s. k.

megyei bányászokból alakult osztag Salgótarjánban elűzte az úgynevezett nemzeti bizottságot, november 3-án Mrázik János nagybátonyi aknász elnökletével megalakult a Nógrád megyei Munkás-Paraszt Forradalmi Tanács, 83 tagú fegyveres csoportjuk november 4-én visszafoglalta Salgótarjánt, a megye székhelyét. A szarvasi pártszervezet, amelynek titkárává Lituszky Andrást választották, 50–60 tagú fegyveres osztagot szervezett, amellyel november 3-án leverték a helyi ellenforradalmi erőket, és biztosították városukban a hatalmat.

Tények sokasága bizonyítja, hogy az 1956-os magyarországi ellenforradalmi támadás október 23. és november 4. közötti tragikus periódusa egyszersmind a fegyveres forradalmi önvédelem időszaka is volt. „...a párt erői: a pártmunkások, egyszerű párttagok a fővárosban is, vidéken is, tanyákon is kivívták a maguk harcát. Harcoltak az államvédelmiek is. Harcoltak a hadseregnek egészen jelentékeny egységei... harcoltak a rendőrosztagok és olyan emberek, akik akkor alkalmilag szereztek maguknak valamilyen fegyvert" – mondotta Kádár János az MSZMP 1957-es országos értekezletén.

Az ellenforradalmi támadás időszakában vívott harc és az annak során hozott áldozat a forradalmi ellentámadás és a szocialista konszolidáció politikai és erkölcsi tőkéje lett. A munkásosztály felfegyverzésének kísérlete és annak minden kezdeti eredménye egyúttal a munkásőrség forrásai közé tartozik.

A MAGYAR FORRADALMI ERŐK FELFEGYVERZÉSE ÉS SZEREPÜK A FORRADALMI ELLENTÁMADÁS KIBONTAKOZTATÁSÁBAN

(1956. november 4.–1957. január)

1956. november 4-én a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány fellépésével megindult a szocializmus erőinek forradalmi ellentámadása. A fegyveres ellenforradalmi lázadás felszámolásának döntő katonai erejét a segítségül hívott szovjet csapatok képezték, de kezdettől részt vettek abban a magyar karhatalmi, katonai és rendőri alakulatok is.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány november 4-én az ENSZ-hez küldött táviratában érvénytelennek nyil-

FELHIVÁS A MAGYAR NÉPHEZ!

MEGALAKULT A MAGYAR FORRADALMI MUNKAS-PARASZTKORMANY!

A hazánkban oktober 23 an megindult tomegmozgalom amelynek nemes célja a Rakosi es társai altal elkovetett párt es nep ellenes bunok kijavitása a nemzeti fuggetlenseg es szuverenitás védelme volt a Nagy Imre kormany gyongesége és a mozgalomba befurakodott ellenforradalmi elemek novekvo befolyasa révén veszélybe hozta szocialista vivmanyainkat népi államunkat munkás paraszt hatalmunkat hazank létét

Ez inditott bennunket magyar hazafiakat arra hogy megalakitsuk a magyar forradalmi munkas paraszt kormanyt

A kormany osszetétele

Kádár János miniszterelnok

dr Munnich Ferenc miniszterelnok helyettes a fegyveres erok és kozbiztonsági ugyek minisztere

Marosán Gyorgy allamminiszter

Horvath Imre kulugyminiszter

Kossa Istvan pénzugyminiszter

Apró Antal iparugyi miniszter

Dogei Imre foldmivelésugyi miniszter

Ronai Sandor kereskedelemugyi miniszter

A tobbi tárcak egvelőre betoltetlenul maradtak Ezeket az ország torvényes rendjének helyreallitasa utan a népi demokraciánkhoz hu mas partbeli és partonkivuli képviselokkel kell betolteni akik készek megvédeni a szocializmus vivmanyait

Az ujonnan megalakult kormany az alabbi felhivassal fordul a magyar néphez

A FORRADALMI MUNKAS PARASZT KORMANY FELHIVASA A MAGYAR NEPHEZ!

Magyar testvérek!

Munkasok!

Parasztok!

Katonak!

Elvtarsak!

Nemzetunk nehéz napokat el at Veszélyben van a munkások és parasztok hatalma a szocializmus szent ugye Veszelyben vannak az elmult 12 esztendő mindazon vivmanyai melyeket a magyar dolgozók és mindenekelott ti magyar munkasok a magatok kezével hősies és onfelaldozo munkaval teremtettetek meg

Az ellenforradalmarok egyre arcatlanabbak Kegyetlenul uldozik a demokrácia hiveit a nyilasok és mas vadallatok gyilkoljak a becsuletes hazafiakat legjobb elvtarsainkat Tudjuk azt hogy hazánkban még sok a megoldast kivano kérdés még sok nehézséggel kell kuzdenunk! A dolgozok élete meg tavolrol sem olyan amilyennek kell lennie egy szocializmust épitő orszagban Az elmult 12 esztendőben elert haladassal egyidoben Rakosi és Gerő klikkje sok sulyos hibat kovetett el es sulyosan megsértette a torvényességet Mindez jogosan tette elegedetlenne a dolgozokat

A reakciosok saját onzo céljaikat kovetik Kezet emeltek a mi népi demokratikus rendszerunkre Ez azt jelenti hogy a gyarakat és uzemeket vissza akarjak adni a kapitalistaknak a foldet a nagybirtokosoknak Már el is indultak Horthy zsandarait horthistaiti az egész atkozott és gyulöletes elnyomo és kizsakmanyoló rendszer képviselőit hogy a nep nyakara uljenek Nem szabadsagot jolétet és demokraciat hoztak volna ha gyoznek hanem rabsagot nyomort munkanélkuliséget és kimélctlen uri elnyomast A reakcios elemek felhasznalva népi demokratikus épitésunk folyamán elkovetett hibakat igen sok becsuletes dolgozot — kulonosen az ifjuság nagy részét — tevesztették meg akik a mozgalomhoz becsuletes hazafias szandekkal kapcsolodtak Ezek a becsuletes hazafiak azt akarták hogy tarsadalmunk gazdasági es politikai életunk tovabb demokratizalodjék s ezzel biztositsak hazankban a szocializmus alapjainak megszilarditasat Azért emelték fel szavukat hogy Magyarorszag erosodjon és viragozzon hogy szabad szuveren állam legyen amely barátsagot tart fenn a tobbi szocialista orszaggal Eppen ezért helytelen és bunos eljarás ha valaki vadolja ezeket azert hogy a mozgalomban résztvettek Emellett nem szabad szem elol téveszteni hogy felhasznalva Nagy Imre kormanyanak gyongeséget ellenforradalmi erok garazdalkodnak gyilkolnak és rabolnak az o szavukban és attol lehet félnunk hogy felulkerekednek

Mély szomorusaggal és nehéz szivvel latjuk milyen szornyu helyzetbe hoztak édes hazankat azok az ellenforradalmi elemek — sőt sokszor johiszemu halado szellemu emberek is — akik tudva vagy tudatlanul visszaéltek a demokracia és a szabadság jelszavaval és ezzel utat nyitottak a reakcionak

MAGYAROK! TESTVEREK! HAZAFIAK! KATONAK! POLGAROK!

Véget kell vetnunk az ellenforradalmi elemek garazdalkodasanak

Ütott a cselekvés óraja! Megvedjuk a munkasok és parasztok hatalmat a népi demokracia vivmanyait! Rendet biztonsagot és nyugalmat teremtunk hazankban!

A nép és hazank érdeke az hogy erős kormánya legyen olyan kormánya amely alkalmas arra hogy kivezesse az országot sulyos helyzetébol Mi ezért alakitottuk meg a Magyar Forradalmi Munkás Paraszt Kormányt

A Magyar Forradalmi Munkas Paraszt Kormány programmja

1) Nemzeti fuggetlensegunk és orszagunk szuverénitasának biztositasa

2) Népi demokratikus és szocialista rendszerunk megvédése minden tamadás ellen Szocialista vivmanyaink védelme és előre haladasunk biztositasa a szocialista épités utjan

3) A testverharc megszuntetese a rend és a belső béke helyreallitasa A kormany nem turi meg hogy a dolgozokat bármi urugy alapjan uldozzek azert mert a legutobbi idők eseményeiben resztvettek

4) Szoros baráti viszony megteremtese minden szocialista orszaggal a teljes egyenjogusag a kolcsonos be nem avatkozás elvei alapjan

Ugyanez az elv szabalyozza a kolcsonos előnyt biztositó gazdasag. es kolcsonos segitsegi kapcsolatainkat

5) Bekes egyuttmukodes minden orszaggal fuggetlenul azok tarsadalmi rendjetol es allamformájától

6) A dolgozok — kulonosen a munkasosztály — eletszinvonalanak gyors es jelentekeny emelése Tobb lakást a dolgozóknak. Lehetővé kell tenni hogy a gyárak es intezmenyek maguk epitsenek lakast munkasaik es a kalmazottaik számara

7) Az oteves terv modositasa a gazdasagi vezetés modszerének megvaltoztatasa figyelembe veve az orszag gazdasági adottsagait hogy a lakossag eletszinvonala minel gyorsabban emelkedjek

8) A burokracia megszuntetese es a demokrácia szeles kifejlesztese a dolgozok erdekeben

9) A legszelesebb demokracia alapjan kell megvalositani a munkás igazgatast a gyárakban uzemekben és vallalatoknál

10) A mezogazdasagi termeles fejlesztese a kotelező beszolgáltatasok megszuntetese az egyeni dolgozo parasztok megsegitése.

A kormany határozottan felszamol minden torvénysértest, melyet a szovetkezeti mozgalom es a tagositás teruleten elkovettek

11) Az eddigi igazgatasi szervek és a forradalmi tanácsok demokratikus valasztasanak biztositása

12) Tamogatja a kisipart és kiskereskedelmet

13) A magyar nemzeti kultura következetes fejlesztese haladó hagyomanyaink szellemeben

14) A magyar forradalmi munkás paraszt kormany népunk, munkasosztalyunk es hazank erdekeben azzal a keressel fordult a szovjet hadsereg parancsnoksagahoz segitsen népunknek a reakcio sotet erőinek szetvereseben es abban hogy helyreallithassuk a rendet és a nyugalmat hazankban

15) A magyar kormany a rend s a nyugalom helyreállitasa után targyalasokat kezd a szovjet kormannyal és a varsói szerződés mas resztvevoivel a szovjet csapatok Magyarorszag teruletéről valo kivonasarol

Munkasok!

Dolgozo parasztok!

Ertelmiségiek!

Fiatalok!

Katonak es tisztek!

Csatlakozzatok a magyar forradalmi munkas paraszt kormányhoz! Tamogassatok népunk igazsagos harcat vedjétek meg népi demokratikus rendszerunket Fegyverezzétek le az ellenforradalmi bandakat

SZERVEZETT MUNKASOK!

Alljatok a Magyar Forradalmi Munkas Paraszt Kormány mogé!

Haladektalanul vegyetek fel a munkat!

Dolgozo parasztok!

Vedjétek meg a foldet vallvetve harcoljatok munkastestvéreitekkel kozos ugyunkert népi demokratikus rendszerunkért!

Dolgozo es tanulo ifjusag!

Ne hagyjatok megteveszteni magatokat! Jövőtoket csak a népi demokracia biztosithatja vedjetek meg!

Magyar dolgozok!

Jogos gazdasagi politikai es szocialista torekveseink megvalositasanak elofeltetele a népi demokratikus hatalom vedelme a rend helyreallitasa a munka ujrafelvetele a termeles megindítasa Ezert harcol a magyar forradalmi munkas paraszt kormany es erre a harcra hivja fel a magyar haza minden onzetlen fiat es leanyat

Dolgozok! Magyar testvérek!

Mienk az igazsag! Gyozni fogunk!

A MAGYAR FORRADALMI MUNKAS PARASZT KORMANY

Budapest 1956 november 4

vánította Nagy Imrének november 2-án, az ENSZ főtitkárához intézett táviratát Magyarországnak a Varsói Szerződésből való kilépéséről, valamint a november 4-én, a nyugati hatalmakhoz rádió útján továbbított felhívását, amelyben katonai segítségüket kérte.

November első napjaiban, a Kádár János vezette új forradalmi központ megalakulásával és az MSZMP helyi – néhány esetben elnevezésükben is – kommunista szervezeteinek tevékenysége révén megkezdődött a munkásosztály forradalmi pártjának újjászervezése. November 6-án megalakult az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága, melynek elnöke Kádár János lett.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány november 7-én letette az esküt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, az addig is velük küzdő Dobi István előtt. A kormány első intézkedései az ország nemzetközi helyzetének és a népi hatalmi és igazgatási szervezetek szerepének tisztázását és megszilárdítását szolgálták.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány fellépése a fegyveres erőkben és azokon kívül is országszerte talpra állította a munkáshatalom harcosainak tíz- és tízezreit.

A Magyar Néphadsereg vidéken állomásozó egységeiben a tisztek és a másodéves sorlegénység nagyobb része a helyén maradt. Az ellenforradalom idején leszerelt vagy eltávozott katonák – dr. Münnich Ferenc, a fegyveres erők miniszterének parancsára – egyelőre nem tértek vissza állomáshelyükre. Felszámolták a fegyveres erőknél is létrejött „forradalmi bizottságokat", helyreállították a katonai fegyelmet. A vidéki egységek parancsnokai – a rendőrséggel és a szovjet egységekkel együttműködve – megszervezték a karhatalmi tevékenységet.

A belügyi apparátus tagjai is akcióba léptek. Megkezdődött a belső elhárítás újjászervezése. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felhívására november 4-én este megalakult az első karhatalmi egység. Egy rendőrtisztekből, az ÁVH volt beosztottaiból és több civil kommunistából álló, mintegy 400 tagú csoport a Széna téri ellenforradalmárok fogságából november 4-én, még a szovjet csapatok segítségének megérkezése előtt kiszabadította magát, és a Belügyminisztériumba vonult. Összeköttetést kerestek a szovjet egységekkel, majd szovjet páncélosokkal együttműködve részt vettek a fővárosnak – például a Népköztársaság útjának – az ellenforradalmároktól való megtisztításában. Parancsnokuk Horváth Gyula rendőrezredes volt.

A szovjet csapatok szabadították ki az ellenforradalmárok fogságából a Budapesti Rendőr-főkapitányságról az ÁVH 150 volt beosztottját, 90 volt partizánt, rendőröket, belügyminisztériumi dolgozókat és polgári személyeket; a Corvin-köziek karmai közül száznál több hazafit, a Gyűjtőfogházból 400 volt államvédelmistát és 170 párttisztségviselőt, a Markó utcából, a Fő utcából, a Széna téri és más ellenforradalmi csoportok fészkeiből mintegy kétezer embert. Ők ezután a főváros igen fontos pontjain – a Madách téren, a Corvin-közben, a Péterfy Sándor utcában, a Baross téren és másutt –, a szovjet egységek mellett, részt vettek a fegyveres harcban. Egy részükből szerveződött az Országház, a Pártközpont, a Szikra Nyomda és más objektumok környékét biztosító karhatalom.

Vidéken szintén sok, az ellenforradalmárok által börtönbe zárt és most onnan kiszabadított kommunista fogott fegyvert. A Somogy megyei eseményekre például így emlékezik Hortobágyi István: Kaposvárott a börtönben „140–160-an voltunk párt-, állami, honvédségi vezetők. Losonczi elvtárs is köztünk volt, pedig őt a mentelmi joga védte... Kiszabadulásunk után a szovjet elvtársakkal együtt azonnal megkezdtük a rend helyreállítását... A fegyverek összeszedése elég gyorsan ment. Délutánra már 3–4 vagonra való gyűlt össze anélkül, hogy különösebb akciót kellett volna kifejteni... Igyekeztünk elcsípni az ellenforradalmárokat... Az ellenforradalom egyik fő szervezőjét szökés közben fogtuk el.”

Az ellenforradalom teljes felszámolása és a szocialista konszolidáció szempontjából alapvető feladat volt a minden tekintetben megbízható karhatalom létrehozása. A fegyveres erők újjászervezése az önkéntes forradalmi karhatalmi ezredek létrehozásával vette kezdetét. Bázisát az ellenforradalom leverésében aktív, fegyveres szerepet vivő karhatalmi csoportok adták.

A kormányban Münnich Ferenc miniszterelnök-helyettesként a fegyveres erők minisztere volt. November 5-én megalakult a Néphadseregi Katonatanács, amelynek vezetője Uszta Gyula lett. A Belügyminisztérium épületében is hozzáláttak – Tömpe István és több más vezető beosztású kommunista részvételével – a karhatalom létrehozásához. A tevékenységbe bevonták a rendőrség, a volt ÁVH, a határőrség és a Partizán Szövetség tagjait:

Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága és a kormány november 9-én közös határozatot hozott a magyar forradalmi karhatalom azonnali felállításáról. Münnich Ferenc, a fegyveres erők minisztere november 10-én rádió útján szolgálattételre utasította a honvédtiszteket. A fővárosban már a következő napokban tiszti gyűléseket tartottak.

A karhatalomba jelentkező honvédtisztek nyilatkozatban kötelezték el magukat a kormány politikai programjának támogatására. A tiszti nyilatkozatot a korábbi tisztikar több mint 80 százaléka aláírta. A többieket leszerelték.

Ezekben a napokban és hetekben alakultak meg a honvédtiszti és rendőr forradalmi karhatalmi ezredek. Budapesten a XIII. kerületi Dózsa György úti Sporttiszti Iskolán már november 9-én megalakult az I., november 13-án a Petőfi Akadémián a 3. és november 16-án a 2. karhatalmi tiszti ezred. Ezeknek Csémi Károly, Pesti Endre és Borbás

Máté voltak a parancsnokai. Erre az időre a Mosonyi utcai laktanyában egy nagyobb rendőri egység is talpra állt, majd december elejére megszervezték a rendőr karhatalmi ezredet is, amelynek Guba László volt a parancsnoka. A különleges feladatok megoldásában fontos szerepet töltött be a Budapesti Rendőr-főkapitányságon megszervezett „R”-csoport.

A karhatalom szervezése vidéken is megindult, és különösen november második felében jelentősen felgyorsult. Az MSZMP Komárom megyei és tatabányai városi együttes Ideiglenes Intéző Bizottsága november 5-i határozata alapján azonnal hozzákezdtek, hogy a fegyverhez értő kommunistákból megszervezzék a karhatalmat. Borsod megyében pártmunkásokból, hivatásos és tartalékos tisztekből szervezték meg a karhatalmat, amely a szovjet csapatoktól kapott fegyvert. A Nógrád megyei szervezők a bányászokból és partizánokból alakult erőre támaszkodtak. Hódmezővásárhelyen is az ellenforradalom idején alakult mintegy 80 tagú kommunista őrség volt a karhatalom magva. A Csongrád megyei intézőbizottság elnöke, Németh Károly irányításával november 13-án már 700 ember állott fegyverben. Szolnokon november 8–10. között alakult meg – munkás tiszti század néven – a karhatalom.

A karhatalomhoz csatlakoztak azok a kommunisták is, akik a forradalmi ellentámadás megindulásától ismét a Partizán Szövetségben gyülekeztek. Ennek tagjait *„november 4-e hajnala már ott találta ..., ahol a legnehezebb volt a helyzet”* – mondotta Fehér Lajos, a szövetség 1957. évi országos küldöttértekezletén. Egyedül a főváros II. kerületében például mintegy 80 partizán harcolt a karhatalom soraiban. Közülük is sokan lettek később a munkásőrség tagjai.

A forradalmi karhatalmi ezredek tehát a tiszti nyilatkozatot aláíró honvédtisztek mellett a BM alkalmazottaiból, a feloszlatott ÁVH tagjaiból, a párt és az állami apparátus tagjaiból, volt partizánokból, 1919 harcosaiból, fizikai munkásokból, bányászokból, szegényparasztokból, tsz-tagokból alakultak. A forradalmi karhatalom katonai keretben egyesítette azokat a társadalmi erőket, amelyek felismerték a néphatalom védelmének szükségességét, és készek voltak fegyverrel is küzdeni érte. A fegyveres erők újjászervezéséig és a munkásőrség megalakulásáig szükségképpen a zárt, a katonailag szervezett karhatalom adta a forradalmi erők felfegyverzésének fő formáját, keretét.

Budapesten november 19-re, vidéken 27-re politikailag és katonailag szilárd és erős karhatalmi egységek alakultak. Létszámuk december elejéig több mint tízezerre emelkedett.

A fegyveres lázadás katonai erejének leverését Kádár János már november 11-én bejelentette. Ezt követően azonban még az ellenforradalmi erők maradványainak szívós utóvédharcával kellett megküzdeni. Az egyes elszigetelt fegyveres csoportok és személyek elleni harc még nagy gondot okozott.

A menekülő csoportok egy része a Bükk, a Mecsek és a Bakony hegyei, erdői közé vonult, hogy gerillaharcot kíséreljen meg. Fegyveres bandák garázdálkodtak a fővárosban és több vidéki helységben. Budapesten több illegális szervezet és csoport működött. Több mint 400 fegyveres tartózkodott a Péterfy Sándor utcai kórház területén. A bujkáló csoportok merényleteket, orgyilkosságokat követtek el a pártszervezők, karhatalmisták és a tanácsok vezetői ellen. Akadályozták a tömegközlekedés megindítását és a munka felvételét.

A szétvert fegyveres csoportok sok tagja a nagyrészt jobboldali munkástanácsok irányítása alatt álló gyárőrségekhez csatlakozott. Ezek igyekeztek lehetetlenné tenni az üzemi pártszervezetek megalakítását. Kitiltották a kommunistákat, az állami, a szakszervezeti vezetőket és a sztrájkokat ellenző munkásokat. A revizionista és más jobboldali erők november közepén összehangolt kormányellenes akciót indítottak. November 14-én a Nagybudapesti Munkástanács megalakításával legális ellenforradalmi központ, ellenkormány létrehozására tettek kísérletet.

Az emelkedő létszámú és erejű karhatalom véget vetett az ellenforradalmárok szabad garázdálkodásának. A forradalmi karhatalom november 10. után tűzharcban számolta fel a Rózsák terén, Kőbányán, a Körúton és az Óbudán működő fegyveres csoportokat. Leszámoltak a Csepelen garázdálkodókkal. Többnapos harcban felszámolták, illetve foglyul ejtették a Péterfy Sándor utcai kórházban működő több száz tagú csoportot. Megakadályozták a MOM-ban az ellenforradalmi szervezkedést. A budai hegyeket is megtisztították a banditáktól.

Védelmezték a Szovjetunióból és a szocialista országokból érkezett élelmiszer- és más szállítmányokat. Gyilkosságokat és provokációkat hiúsítottak meg. Budapesten például egyetlen napon, november 16-án 560 esetben szálltak szembe a lövöldözőkkel, garázdálkodókkal.

A karhatalom fellépésének nagy bel- és külpolitikai jelentősége volt. Növelte a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tekintélyét, világosan reprezentálta a konszolidáció nemzeti erejét. A kommunisták tömörülésére ösztönzött, közvetlen tevékenységgel is segítette a pártszervezést.

November 4. után a karhatalom mellett más fegyveres csoportok és rendezőgárdák is hozzájárultak a rend helyreállításához. Budapesten az óbudai, a kőbányai és az angyalföldi tartozott a legjelentősebbek közé. Ezeket a talpra álló pártszervezetek irányították. A szovjet katonákkal, a karhatalmistákkal és a rendőrséggel együttműködve elősegítették a közrend és a közbiztonság helyreállítását, a termelés beindítását.

Azok, akik e tevékenységben fegyveresen részt vettek, kétnyelvű igazolványokat kaptak mint a „kerületi munkásőrség" tagjai.

A III. kerületi kommunista csoportok például november 5-én megszervezték rendfenntartó alakulatukat. A kerületi rendőrkapitánysághoz csatlakozva két „R"-csoportot alakítottak. Ezek parancsnokai Lakatos Ernő és Androvics László voltak. Nagy kiterjedésű, nehezen ellenőrizhető területet – Óbudát, a Római-partot, a Hármashatár-hegyet, a Csillaghegyet stb. – kutattak át és tisztítottak meg. A kerületben levő üzemek életének megindításában is segítettek.

Vidéken ismét a nógrádi és a dorogi bányakörzetekben, valamint a Békés megyében alakult kommunista őrségek harca volt erőteljes. Országszerte sok gyárban és különösen a Tisza-vidék, a Viharsarok szövetkezeteiben léptek akcióba ilyen csoportok. Sárisápon a kommunisták november 7-én megemlékezésre hívták a falu lakóit a szovjet emlékműhöz, és fegyveresen biztosították a tiszteletadást.

Baranya megyében is a bányavidéken, Komlón volt a jelentősebb forradalmi erő. Három esetben, összesen 130 bányász, párt- és állami tisztségviselő a pécsieknek is segítséget nyújtott. Részt vettek a bonyhádi ellenforradalmárok lefegyverzésében és a Mórévári-csoport felszámolásában is. A kaposvári munkások Zsók Ferenc és mások részvételével rendező gárda formájában hozták létre fegyveres csoportjukat, amely már a legnehezebb napokban is aktívan segítette a karhatalom és a rendőrség tevékenységét.

A szarvasi pártszervezet által megalakított 56 tagú osztag november 4–5-én teljes ellenőrzése alá vonta a várost. A járás több községében is lefegyverezték és szétugrasztották az ellenforradalmi csoportosulásokat, majd megbízható embereknek adták át az elkobzott fegyvereket. A Szarvason létrejött fegyveres csoport ezután is együtt maradt. „Egyik éjjel a postán teljesítettem szolgálatot, a telefonközpontban, a másik éjjel pedig a földmívesszövetkezet párttitkárával a szovjet hősi emlékműnél. Nappal dolgoztunk, éjjel szolgálatban voltunk. Így alakultunk át fokozatosan munkásőrséggé" – emlékezik vissza Pataki István.

Bár ebben az időszakban a fővárosi és a vidéki üzemőrségek egy része a rendszerellenes kísérletek bázisát jelentette, a gyárakban is a szocializmushoz hű emberek voltak többségben. Az Óbudai Hajógyár őrségének vezetői például a legnehezebb időben is gondoskodtak a *Zsdanov* nevű szovjet hajó személyzetének biztonságáról és ellátásáról.

A kommunisták a pártbizottságokon kezdetben nem nagy, de növekvő létszámú aktívacsoportokat hoztak létre, amelyek a leggyakrabban – az 1945 utáni hagyományokra utalva – rendező gárdának nevezték magukat. Védték a párthelyiségeket, járőröztek, röpcéduláztak, jelszavakat festettek stb. Segítséget kaptak a szovjet és a magyar karhatalmistáktól, a rendőröktől. Később ellátták őket bizonyos mennyiségű fegyverrel is.

A különböző kommunista fegyveres őrségek és rendező gárdák az újjászerveződő forradalmi erőknek azt az igényét és készségét juttatták kifejezésre, hogy társadalmi jelleggel, de fegyveresen is részt vegyenek az ellenforradalom teljes felszámolásáért vívott politikai küzdelemben.

Az új forradalmi központ tagjai már a döntő fordulat részeként, a karhatalom létrehozásával párhuzamosan, szükségesnek tartották a munkásság felfegyverzését. Halas Lajos ezredes, a munkásőrség első országos parancsnoka visszaemlékezése szerint, Kádár János vezetésével, szűk körben már november 7-én tárgyaltak erről, főként arról, hogy hogyan lehet azokat a megbízható és minden szempontból megfelelő embereket kiválasztani, akikre a szervezést építeni lehet. A párt ideiglenes vezető testülete november 9–10-én, majd 17-én foglalkozott a kommunisták felfegyverzésének ügyével. Ezt követően indulhatott meg a pontosabb tájékozódás és a gyakorlati előkészítés. Az azonnali megvalósításnak egyelőre még nem voltak meg a politikai, a szervezeti és a technikai feltételei, s ezek csak az ellenforradalom fegyveres felszámolásának és a párt újjászervezésének előrehaladásával, a politikai bizalom erősödésével jöhettek létre. Hiszen az erőket előbb nyilvánvalóan a zártabb és ütőképesebb, a katonailag szervezett alakulatok létrehozására kellett összpontosítani. A szélesebb körű szervezéshez szükséges fegyverek sem álltak rendelkezésre, és nem voltak még pontos elképzelések sem.

„A Fővárosi Tanács épületében hét volt Rendező Gárda-parancsnok kezdte el a szervezést” – emlékezik vissza Sipos Sándorné, az egykori budapesti VII. kerületi kommunista Rendező Gárda tagja. Elsőként az ellenforradalom elleni harcban helytállt katonatisztek, karhatalmisták, a felszabadulás utáni kommunista Rendező Gárda parancsnokai, aktivistái kapcsolódtak önként a munkába. Első megbeszélésükre 1956. november 24–25. körül került sor. Ezt Halas Lajos vezette. Jelen voltak Frei Andor, Hasszán Márton, Sipos Sándor, Sipos Sándorné, Slai Henrik, Vágó László és mások. Kezdettől részt vett a szervezésben Rajnai József, a Fővárosi Kiegészítő Parancsnokság pártszervezetének titkára. Korán bekapcsolódott Papp Árpád és Zábráczky Ferenc. Felvették a kapcsolatot a fővárosi kerületek kommunista aktíváival. Elsőül a november 24–25-én létrehozott mintegy 50 tagú I. kerületi rendező gárdával, amelynek Rostás György volt a parancsnoka. Korán létrejött a kapcsolat a MÉMOSZ és a SZOT fegyveres kommunista csoportjával, amely a VI. kerületi pártbizottságon a Füredi László szervezésével létrejött rendező gárdához csatlakozott.

A munkásosztály felfegyverzése kérdésében a nagy jelentőségű elvi állásfoglalás az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 3-án és 5-én tartott ülésén született meg. A történelmi jelentőségű decemberi határozat a párt megújulásáért, a munkáshatalom konszolidációjáért vívott küzdelem új szakaszát nyitotta meg, amelynek közvetlen célja a konszolidáció meggyorsítása volt. A határozat egyértelműen megállapította, hogy hazánkban október 23-a után ellenforradalom volt. Különbséget tett viszont az ellenforradalmárok és az eseményekbe belesodródott emberek között.

Az ellenforradalom okai közül a határozat – mint ismeretes – első helyen említi a Rákosi–Gerő-klikk hibáit. A hibák és a torzulások elleni harc zászlajával lépett fel a Nagy Imre–Losonczi-féle csoport, amely 1956 őszén szövetkezett a volt uralkodó osztályok és kiszolgálóik belső, valamint az imperializmus külső erőivel. A határozat megállapította, hogy az ellenforradalmi események négy alapvető oka, mozgató tényezője jóval az ellenforradalmi felkelés kirobbanása előtt egy időben, egymás mellett hatott, s együttesen vezettek a tragikus eseményekhez.

Ezért a népi hatalom helyreállítása sem egyszerűen a réginek a helyreállítását, hanem annak a kétfrontos harc jegyében történő megújítását is jelenti. A dokumentum a párt előtt álló legfontosabb feladatokat meghatározva kimondta: „A kommunistáknak most elsősorban felvilágosító munkával, meggyőzéssel, az ellenség leleplezésével és politikai elszigetelésével – s ha kell, fegyverrel is – küzdeniük kell az ellenforradalmi veszély ellen." Ezzel a megfogalmazással a határozat példát mutat arra is, hogyan kell az osztályharc különböző formáit egymással nem szembeállítva, hanem egységükben szemlélni és alkalmazni.

A határozat előtérbe állította a forradalmi karhatalom erősítését, de már politikai feladatként jelölte meg a munkásőrség szervezését is: *„A jelenlegi helyzetben különösen fontos feladat az ellenforradalmi veszély leküzdésére az erős, demokratikus karhatalom megteremtése, és később a gyári munkásőrségek megszervezése. Az öntudatos kommunistáknak, a régi szervezett munkások ezreinek ma a karhatalomban van a helyük, mert erős, szilárd karhatalmi századok, forradalmi honvédezredek a néphatalom, a szocializmus vívmányainak védelmezői mindenféle ellenforradalmi próbálkozással szemben.”*

Már a következő – a vártnál is nehezebb – napok újabb tapasztalatai igazolták ennek a feladatmeghatározásnak a helyességét, a karhatalom erősítésének, illetve a munkásőrség megszervezésének a szükségességét.

December 6-ra a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt támogató tüntetést szervezett az MSZMP Budapesti Intéző Bizottsága. Ennek becslések szerint 6–10 ezer résztvevője volt. Sokukat ott találjuk majd a munkásőrség alapító tagjai között. A megmozdulás a forradalmi erők nyílt jelentkezése és az utca visszafoglalásáért indított politikai tömegharc hatásos demonstrációja volt, amely részben már megmutatta a párt valóságos erejét, és tömegbefolyásának növekedésére is erősítően hatott.

A békés tüntetők ellen elkövetett provokáció, amely halálos áldozatot követelt, azt is megmutatta, hogy a decemberi határozat helyesen jelölte meg a karhatalom megerősítésének, majd a munkásőrség létrehozásának feladatát. Voltak, akikben éppen a december 6-i tapasztalat érlelte meg azt a véleményt, hogy a munkásokat a karhatalom szervezetén kívül is fel kell fegyverezni. „Ez olyan érzéseket váltott ki belőlem, hogy itt ténylegesen többre van szükség, mint a karhatalom felállítására, és itt bővíteni kell azt a kört, amely a proletárdiktatúra megvédését, megszilárdítását jelenti” – idézi e hatást Anda János, az I. kerületi párt-intézőbizottság akkori elnöke.

Az MSZMP Budapesti Ideiglenes Bizottsága december

10-én olyan határozatot hozott, hogy a Budapesti Intéző Bizottság, valamint a kerületi és az üzemi intézőbizottságok vezetőit és fontosabb munkatársait el kell látni lőfegyverrel.

Ezekben a napokban több vidéki városban – így Pécsett, Tatabányán és Salgótarjánban – is történtek ellenforradalmi provokációk. A szüntelenül sztrájkokat szervező munkástanácsok tevékenysége azzal fenyegetett, hogy az ország amúgy is katasztrofális gazdasági helyzete a teljes csődig súlyosbodik. A Nagy-budapesti Központi Munkástanács kezdeményezésére összehívott értekezlet, amelyen a vidéki munkástanácsok egyes küldöttei is részt vettek, december 11–12-ére 48 órás országos sztrájkot hirdetett. Maguk mögött tudták az általuk szervezett gyárőrségek tekintélyes részét.

A tervezett ellenforradalmi akcióval szemben a forradalmi erők meghozták a szükséges ellenintézkedéseket. A területi munkástanácsokat feloszlatták. A Központi Munkástanács jobboldali vezetőit letartóztatták. Az Elnöki Tanács december 11-én kihirdette, majd január 13-án kiterjesztette a rögtönítélő bíráskodást. A gyűlések, a felvonulások tartását egyhónapi időtartamra engedélyhez kötötték.

A 48 órás sztrájk terve a karhatalom és a kommunisták helytállása, valamint a munkástömegekben megindult kijózanodás miatt lényegében kudarcot vallott, de az ellenforradalmi erők maradványainak makacs ellenállása még sok kárt okozott. A sztrájk idején újabb tüntetésekre és provokációkra került sor Miskolcon, Ózdon, Egerben, Gyulán, Hódmezővásárhelyen, Kecskeméten és más településeken. Ezeknek ismét halálos áldozatai voltak. A karhatalom azonban keményen visszavágott.

Budapesten felszámolták, szétszórták a Móricz Zsigmond körtéren még működő fegyvereseket. Lefegyverezték a Ganz Villamossági Gyár „gyárőrségét”, amely nagyrészt a volt Széna téri fegyveresekből állt. Az ellenforradalmárok falun is próbálkoztak. A termelőszövetkezeti mozgalom elleni támadásuk már októberben megindult. Mindaddig azonban, amíg a fő összeütközések centrumai a fővárosban, majd a vidéki városokban voltak, illetve amíg a parasztság döntő többsége a feudális és horthysta restaurációtól tartott, a támadás kevesebb eredményt hozott.

Miután azonban novembertől ez az utóbbi veszély már nem fenyegetett, és az őszi munkát is befejezték, a decemberi zárszámadások időszakában felgyorsult a termelőszövetkezetek felbomlásának folyamata. Az év végéig mintegy 60 százalékuk oszlott fel, s a tagok száma is egyharmadára csökkent. Nagy nyomás nehezedett azokra, akik ragaszkodtak a szövetkezethez. Több helyen veszélyessé vált a régi kommunisták, a helyi állami és politikai vezetők helyzete. Zavargásokra, merényletekre is sor került. Az államhatalom megerősödése, a községi pártszervezetek újjászerveződése, a szövetkezeti mozgalom híveinek fellépése és a paraszti érdekek reálisabb felismerése nyomán azonban a feloszlott szövetkezetek egy részét újjászervezték.

Az imperialista hatalmak példátlan méretű szovjetellenes uszítása, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány és a magyar forradalmi erők elleni propaganda-hadjárat nem maradt hatástalan a magyar tömegek egy részére. Az is megtévesztően hatott, hogy november 4. után a politikai reakció ismét munkásmezben lépett fel. Nacionalista, szovjetellenes és munkásdemagógiájuk révén kihasználták azok félelmét, akik még ekkor is elsősorban a szektás, a dogmatikus politika és a vezetés visszatérésétől tartottak. Újabb támadással fenyegettek, és az imperializmusnak az ENSZ égisze alatt történő katonai beavatkozását is kilátásba helyezték. Már nem tudtak nagyobb tömegeket mozgósítani, de még sokakat tartottak bizonytalanságban. Az ellenforradalmárok által meghirdetett „MUK” – „Márciusban Újra Kezdjük” – mozgalom megindításával a harc rendkívül éles szakaszba jutott.

A konszolidáció meggyorsítása érdekében meg kellett törni az újabb összecsapásra készülő ellenforradalmi csoportok ellenállását, nyilvánvalóvá kellett tenni, hogy erőfeszítéseik kilátástalanok. Ennek feltételeit a forradalmi erők decemberi, januári megerősödése megteremtette. Az MSZMP taglétszáma december végéig 190 ezerre emelkedett. Eszmei-politikai egysége a decemberi határozat nyomán megerősödött. A karhatalom megerősödésével előbb a legtöbb vidéki városból, január elejétől pedig Budapestről is kivonultak a rendfenntartásban segítő szovjet alakulatok.

Megélénkült a munkásőrség létrehozásának közvetlen előkészítése is. Kőbányán az első csoportban 30 munkás kapott fegyvert december 12-én. December végén, január elején megkezdődött az V. kerületi és más fővárosi egységek szervezése is. Korán megalakultak az első csoportok Borsod megyében. Szerencsen december 13–14-én, Ózdon december 21-én 32 munkás részvételével született meg az első fegyveres munkáscsoport. De őrséget alakítottak az ország más vidékein is, például Sopronban még decemberben, január elején Sümegen stb.

Január végén a fővárosi és a vidéki intézőbizottságok jelentős része megkezdte és részben elvégezte a jelentkezők összeírását. Az ózdi pártszervezetnél például már január 25-ére elkészült a 130 tagot számláló csoport szakasz- és rajbeosztása, és kijelölték a parancsnokokat és helyetteseiket is.

1957 januárjától lényegében kialakult a társadalmi jellegű fegyveres testület létrehozásának lehetősége.

A munkásőrség megszervezése, hozzájárulása a proletárdiktatúra konszolidációjához 1957-ben

A MUNKÁSŐRSÉG MEGALAKULÁSA

A munkáshatalom megszilárdításának eszmei-politikai koncepcióját az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. decemberi határozata dolgozta ki. Megvalósítása során „sok területen és sokféle módon kellett harcba szállni, s ennek egyik fontos, mozgósítóerejű aktusa volt a párt kezdeményezésére hozott elnöki tanácsi rendelet a munkásőrség megalapításáról” – állapította meg Kádár János a megalakulás 20. évfordulója alkalmából tartott beszédében.

A társadalmi fegyveres testület létrehozásához az objektív feltételek létrejötte mellett a szubjektív feltételeknek is meg kellett érniük. Kezdetben korántsem volt egységes álláspont a pártban és a fegyveres erők vezetésében. „Mindenekelőtt az MSZMP Intéző Bizottsága és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány vezetői karolták fel az ügyet, Kádár János, Münnich Ferenc, Apró Antal és mások. Kádár elvtársnak kezdettől az volt a véleménye, hogy fegyvert kell adni a munkások kezébe” – emlékezik vissza Halas Lajos.

Feltűntek más, egyoldalú nézetek is. Olyanok például, hogy kizárólag munkásőrséget kell szervezni, mivel a hadsereg és a rendőrség nem teljesítette a feladatát az ellenforradalom elleni harcban, s nem megbízható. Mások viszont úgy vélték, hogy a reguláris és a hivatásos fegyveres erők és testületek újjászervezése feleslegessé teszi, hogy társadalmi jellegű fegyveres szervezetet hozzanak létre. Voltak, akik szükségesnek tartották a munkásőrség létrehozását, de csak átmeneti időre, ideiglenes jelleggel.

A helyzet érettségének megítélése, majd a konkrét előkészítés és megvalósítás gyakorlata is gondokkal járt. A testület megalakulásának 20. évfordulóján Kádár János elvtárs elmondta, hogy a munkásőrség létrehozását a vezető szervekben is vita előzte meg: „kell-e, most kell-e, mikor kell, hogyan kell?... Az újjászerveződött néphadsereg és a Belügyminisztérium vezetőinek akkor bizony az volt a gondjuk – és kötelességük is –, hogy figyelmeztessenek bennünket: százezerszámra van az országban szanaszét hordott fegyver, azt sem tudjuk, hogy kinek a kezében. Önök megbízatást adtak nekünk arra, hogy gyűjtsük be, most meg azt mondják, hogy adjuk ki tízezerszámra a fegyvereket és azt sem tudjuk – engedelmet –, hogy kinek a kezébe.”

A munkásőrség létrehozása tehát mindenekelőtt a párt, a munkásosztály és a dolgozók iránti bizalom próbája volt. A végleges döntést elősegítette, hogy a párt vezetői közül többen személyes tapasztalatokkal is rendelkeztek a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom fegyveres küzdelmeiben, s tapasztalataik szerint a forradalmi érzelmű dolgozók a munkájuk mellett fegyverrel is védeni akarják a népi hatalmat.

Az előkészítés során elvtársi kapcsolat alakult ki a szovjet csapatok magyarországi parancsnokságával, személy szerint Kazakov hadseregtábornokkal, aki megígérte, hogy segítséget nyújt a fegyverellátásban. A testvérpártok közül a magyar párt rendelkezésére bocsátotta tapasztalatait – Rónai Rudolf, illetve Földes László révén – Csehszlovákia Kommunista Pártja, a Csehszlovák Népi Milícia, illetve a Német Szocialista Egységpárt, az NDK munkásőrsége a „harccsoportok” működéséről. A tájékozódás azonban nem jelentett másolást. Kádár

János már november elején figyelmeztetett, hogy a feladatot „magyarul" kell megoldani.

A megvalósításra végül három, egymástól lényegesen különböző elképzelés körvonalazódott. A Halas Lajos vezetésével elkezdett központi előkészítés során először egy, a felszabadulás utáni kommunista Rendező Gárdához hasonló, területi elv szerint működő országos szervezet kialakítására gondoltak. Ez elsősorban a párt és rendezvényeinek védelmét, biztosítását látta volna el, a régi Rendező Gárdától eltérően most már felfegyverzett tagjaival. A szervezés központjai a területi intézőbizottságok lettek volna.

Egy másik javaslat, amelynek "Tervezet az üzemi munkás, fegyveres őrségek (MFŐ) felállítására„ volt a címe, az újjászerveződő Honvédelmi Minisztériumban készült, s Gyurkó Lajos terjesztette be 1957. január 25-én. Ez az üzemek védelmére és az állami irányításra helyezte a hangsúlyt. Nem vette kellően figyelembe, hogy a munkásőrségre nemcsak az üzemekben és az ipari körzetekben van szükség, hanem a főváros minden kerületében és vidéken, a falvakban is. Ebben az elképzelésben a szervezést, a személyi állomány kialakítását és felhasználását illetően csak segítő szerep jutott volna az MSZMP szervezeteinek. Túlságosan megosztott volt az igénybevétel szabályozása. Csak munkások lehettek volna a tagjai.

A harmadik elképzelést tartalmazó "Javaslat a polgári fegyveres karhatalom kialakítására„ című tervezetet Földes László, az Ideiglenes Központi Bizottság tagja, az egykori újpesti partizán készítette és 1957. január 28-án terjesztette be.

A forradalmi munkásmilícia létrehozásának ügye tehát megérett a döntésre. A pártvezetőség napirendre tűzte, és megtárgyalta azt. „Amikor a munkásőrség létrehozását latolgattuk, a döntést alapos vita előzte meg. Két napig vitatkoztunk, amíg elhatározásra jutottunk" – idézte fel később Kádár János a határozathozatal testületi demokratizmusának emlékét, tapasztalatát.

A munkásőrséget az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-i határozatára hozták létre, amelynek kivonatát 1957. február 12-én tették közzé a KB *Tájékoztató*jában, s mint februári határozat lett ismertté. A testület intézményes létrejöttének napja, „születésnapja" 1957. február 18. Ekkor adta ki a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a munkásőrség megszervezéséről szóló, február 19-én közzétett 1957. évi 13. számú törvényerejű rendeletét. Az első munkásőrzászlóaljak február 28-tól alakultak meg. *A magyar forradalmi munkásmozgalom története* című könyv megfogalmazása szerint a munkásőrség 1957. február végén létesült. Megszervezése, kiépítése 1957 végéig tartott.

Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-i „*A polgári fegyveres karhatalom*" kialakítására hozott határozata alapelveiben – lényeges kiegészítésekkel és módosításokkal – a Földes László által beterjesztett javaslatot fogadta el. Ez a dokumentum azt is eldöntötte, hogy az új fegyveres testület neve Munkásőrség legyen. Az előterjesztésben még a falura való hivatkozással a népőrség megnevezés szerepelt, emellett felvetődött a munkás-paraszt őrség elnevezés gondolata is. A névválasztás végül pontosan és félreérthetetlenül a szervezet lényegét, politikai arculatának és feladatainak osztályjellegét fejezte ki, s így a név is a nacionalista és az álforradalmi munkásdemagógia elleni harc eszköze lett.

A munkásőrség megalakításának szükségességét így fogalmazta meg a határozat: „*A nép hatalmát ért súlyos támadást – mivel a kommunisták és a szocializmushoz hű munkások és parasztok fegyvertelenek voltak – csak a Szovjetunió segítségével sikerült leverni. Az ellenforradalmárok, fasiszták vereségükbe nem nyugodtak bele, fegyvereiket elrejtették, igyekeztek izgalomban tartani a békés* *lakosságot, terrorizálni a népi hatalom híveit, akadályozni a termelőmunkát.”* A munkásőrség létrehozásával tehát a megújuló párt teljes következetességgel levonta annak konzekvenciáját, hogy 1956 októberében a pártnak, a munkásosztálynak nem volt közvetlen pártirányítás alá tartozó, társadalmi jellegű fegyveres szervezete.

A döntés abból az elhatározottságból is eredt, hogy a magyar munkásosztály feltétlenül legyen képes saját nemzeti erőivel biztosítani hatalmának belső védelmét.

Az igen tömör politikai indoklásból nem vonható le olyan következtetés, hogy a munkásőrséget a munkáshatalom egyetlen vagy egyedül megbízható fegyveres garanciájaként akarták volna létrehozni. „Szerveztük néphadseregünket, rendőrségünket, de éppen az ellenforradalom tanított meg bennünket arra, hogy e nélkülözhetetlenül fontos fegyveres testületek mellett okvetlenül hasznos egy olyan fegyveres erő, amelynek tagjai nem hivatásos katonaemberek, hanem önkéntesek, munkások, parasztok, értelmiségiek. Nem volt célunk..., hogy a munkásőrséggel megpróbáljuk helyettesíteni a hivatásos fegyveres testületeket” – írta mintegy két évvel később dr. Münnich Ferenc.

A magyar forradalmi munkásmozgalom története a munkásőrség megalakításának politikai szükségességét emeli ki: „Az ellenforradalmi események tanulságai... azt követelik, hogy a munkáshatalomnak legyen nem hivatásos állományú fegyveres ereje is. Ez mindenekelőtt politikai és morális követelmény, melynek teljesítése hozzájárul a dolgozók szocialista öntudatának erősödéséhez. A munkásőrség egyben növeli az ország védelmi képességét.”

Zágoni Ernő tanulmánya a nemzetközi munkásmozgalom történetének arra a tanulságára mutat rá, amely az alapítók elhatározásában élt és hatott. „A munkásőrség megszervezését – írja – nemcsak az ellenforradalom elleni harc pillanatnyi igénye és kényszere szülte, hanem elvileg és gyakorlatilag lényegesen többről volt szó. A tudományos szocializmus és a nemzetközi forradalmi mozgalom régi tapasztalata, hogy erősebb a munkáshatalom, a munkásosztály is jobban sajátjának érzi, védi... ha a párt irányításával a munkásosztály önkéntes, katonai alapon szervezett... fegyveres osztagokkal is rendelkezik."

A munkásőrség megszervezésének elsődleges politikai szükségessége egységet alkotott a fegyveres, a karhatalmi szemponttal. A munkásőrség mindenekelőtt a párt politikai bizalmának, a munkásosztállyal és a néptömegekkel újjászülető kölcsönös bizalomnak a szülötte. „A munkásőrség létrejöttének, születésének pillanata 1957 eleje, éppen a legjobb pillanat volt. Ezen a ponton a pártnak, népi demokratikus rendszerünknek vissza kellett állítania, újra el kellett nyernie a tömegek megértését, bizalmát és támogatását... A döntés megszületett, létrejött a munkásőrség. A pártvezetés részéről az alapvető tényező a bizalom volt: mi bíztunk a munkásosztályban, bíztunk a dolgozókban" – mondotta Kádár János 1971-ben, a munkásőrparancsnokok előtt.

A munkásőrség a belső rend védelmében igen széles körű feladatot kapott: nyújtson segítséget a rendőrségnek és a néphadseregnek a néphatalom, a rend, a békés építőmunka védelmében; biztosítsa a gyárak, az állami és a szövetkezeti tulajdon védelmét; védje a párt és a népi hatalom más szervezeteit, gyűléseket, épületeket, továbbá lássa el a párt Rendező Gárdájának feladatait.

A határozatnak a testület összetételére vonatkozó része megállapította, hogy tagjai elsősorban üzemi munkások, továbbá szegényparasztok, tsz-tagok, állami gazdasági és gépállomási dolgozók; azok, akik részt vettek az 1919-es forradalmi harcokban vagy a felszabadulás előtt a munkásmozgalomban, a volt partizánok és azok a felszabadulás utáni években, a szocializmus építésében szilárdan helytálló dolgozók, akik nem inogtak meg az október

23-át követő hetekben sem. A dokumentum leszögezte, hogy a munkásőrszolgálat vállalása önkéntes. A felvétel és a kizárás a párt intézőbizottságai javaslata alapján történik. A kiképzés idejét munkaidőn kívül, általában heti két órában és havonta egy fél napban jelölte meg.

A szervezeti felépítésre vonatkozóan előírta, hogy raj, szakasz, század, illetve zászlóalj erejű egységeket kell kialakítani, amelyeket a munkahelyeken – a gyárakban, a bányákban, az állami gazdaságokban –, illetve a közigazgatási területen – a községekben, a járásokban, a városokban, a városi kerületekben és a megyékben – kell létrehozni. A határozat kimondta azt is, hogy a politikai feltételektől függően először a területi szervezést kell elkezdeni, s hogy a szervezést azonnal meg kell indítani, függetlenül attól, hogy mennyi fegyver és más felszerelés áll rendelkezésre. Egyúttal döntöttek a szükséges korszerű fegyverzet és a mobilitás biztosításáról is.

Teljesen új feladatot jelentett a munkásőrség parancsnokságának, irányító szervezeteinek a kialakítása, a társadalmi és az állami jelleg egységének megteremtése, valamint a közvetlen pártirányítás és ellenőrzés kialakítása és érvényesítése. Fontos feladat volt a más fegyveres erőkkel és testületekkel történő együttműködés rendjének meghatározása is. A január 29-i párthatározat szerint a területi egységek közvetlenül az Országos Parancsnokság alá, valamint az irányító párt-intézőbizottságokhoz tartoznak. A február 12-i közlemény úgy rendelkezett, hogy szervezeti és szakszempontból a rendőrkapitányságokhoz, rendelkezés és felhasználás szempontjából a megfelelő intézőbizottságok elnökéhez tartoznak.

A január 29-i politikai döntés szerint az év végéig kellett megszervezni a munkásőrséget. Meghatározták, hogy tagjainak száma május elsejéig 20 ezer legyen, 1957 végéig pedig érje el a 30 ezret úgy, hogy a létszám egyharmadát Budapesten szereljék fel. A munkásőrség törzsparancsnoki tisztségével Halas Lajost bízták meg. A szervezésért Tömpe Istvánt, Czinege Lajost és Halas Lajost jelölte meg felelősnek a határozat. A testület felszerelésében Uszta Gyula is fontos feladatot kapott.

A határozat intézkedett arról is, hogy a munkásőrség felállításával – a karhatalom kivételével – minden korábbi civil fegyveres alakulat megszűnik. Ezzel kilátástalanná tette, hogy az ellenforradalmi erők bármilyen legális fegyveres erővel rendelkezzenek. A munkásőrség megalakításával egyben – a párt és a kormány irányítása alatt – egységes szervezetbe tömörítették a forradalmi erők társadalmi fegyveres csoportjait, elemeit. Ennek nagy jelentősége volt a kétfrontos harc jegyében helyreálló és erősödő pártegység megszilárdításában, fejlődésében is.

Az Ideiglenes Intéző Bizottság megbízta a szervezésért felelős bizottságot, hogy sürgősen készítse elő a munkásőrség létrehozásáról szóló törvényerejű rendeletet és a végrehajtási utasítás kiadását. A testület állami-jogi formában történő törvényesítése logikus lépés volt a szocialista jogrend helyreállítását és fejlesztését tekintve is. Erre azért is szükség volt, hogy az új fegyveres szervezetet teljes mértékben és fenntartás nélkül elismerjék az állami és a fegyveres szervezetek is. A dokumentum szövegét dr. Huszár István, a munkásőrség törzsének aktivistája készítette elő, s Halas Lajos dr. Münnich Ferencnek terjesztette fel.

Az alapító párthatározat nyomán, az állami jelleget érvényesítve a következőket rendelte el az Elnöki Tanács: *„A Magyar Népköztársaság és a népi demokratikus államrend fokozottabb védelme érdekében munkásőrséget kell szervezni. A munkásőrség feladata a szocializmus vívmányainak védelme, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés zavartalanságának biztosítása, továbbá az ellenforradalmi* *elemek restaurációs kísérleteinek a megakadályozása, illetőleg ennek érdekében a fegyveres erők támogatása."*

A törvényerejű rendelet a testület önkéntes, társadalmi és fegyveres jellegét is meghatározta, kimondva, hogy *„A munkásőrséget – önkéntes jelentkezés alapján – a szocializmushoz hű 18 éven felüli dolgozókból kell szervezni... tagjai feladatukat társadalmi munkaként, fegyveresen végzik..."*, akiket feladatuk ellátása során hatósági közegnek kell tekinteni. A dokumentum abban a megfogalmazásban biztosította a közvetlen pártirányítás törvényes keretét, hogy a munkásőrségek feletti rendelkezés joga az országos parancsnok által kijelölt személyeket illeti meg. A munkásőrség felállításával a gyárakban és más munkahelyeken korábban szervezett fegyveres őrségek megszűnnek, azokat kivéve, amelyeket a rendőrség szervezett, illetve irányított – mondta ki a zárórendelkezés.

A törvényerejű rendelettel egy időben elkészült annak végrehajtási utasítása, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3075/1957. számú kormányhatározata is. Ez a megelőző dokumentumok alapján foglalkozott a munkásőrség szükségességével és feladataival. Az utóbbiak közé sorolta azt is, hogy az elemi csapások idején az állami és a társadalmi szervezetekkel közösen segíteni kell a lakosságnak a károk elhárításában és a közrend fenntartásában. A munkásőrség szervezetével foglalkozó fejezet kimondta, hogy a testület a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány alárendeltségében működik, s az országos parancsnokot a kormány nevezi ki. A megyei, a budapesti parancsnokságokat az országos parancsnok alá rendelte.

Az igénybevétel szabályozása szerint az egységek kirendeléséről kötelező érvénnyel a párt intézőbizottsága határoz, de azt az egységparancsnok és a rendőrkapitányság vezetője is kérheti. A tagfelvétel szabályozása elsőbbséget adott a 19-eseknek, a spanyolországi önkénteseknek, azoknak, akik a II. világháború előtt részt vettek a kommunista mozgalomban vagy szervezett munkások voltak. A munkások, a tsz-tagok és a dolgozó parasztok mellett a néphez hű értelmiségiek is munkásőrök lehettek.

A kormány végrehajtási utasítása szerint a munkásőrök felvételét a pártalapszèrvezetek javaslatára és az intézőbizottságok határozata alapján a munkásőr-parancsnokságok intézik. A párttagság ebben a dokumentumban sem szerepelt a felvétel feltételeként. Az alapszolgálat idejét ekkor még nem határozták meg, de biztosították az alapos indokkal történő kilépés lehetőségét.

A kormányhatározat részletesen kidolgozta a munkásőrök kötelességeit és jogait. A testület tagjának kötelessége például, hogy esküjéhez híven, fegyelmezetten és önfeláldozóan hajtsa végre a kapott parancsokat, kímélje fegyverzetét és felszerelését. Meghatározták a fegyelmi büntetéseket, amelyek közül a kizárás volt a legsúlyosabb. A munkásőrök fegyverviselési és meghatározott esetekben fegyverhasználati jogot kaptak. Karszalagot és egyenruhát viselhettek. Feladataik ellátása során a hatósági közeget megillető büntetőjogi védelemben részesülnek, egyben büntetőjogi felelősséggel tartoznak – mondja a szabályozás. A szolgálatot társadalmi munkában látják el, de emiatt anyagi veszteség nem érheti őket, s nem rövidülhet meg a szabadságidejük.

A kormányhatározat úgy rendelkezett, hogy ki kell dolgozni a munkásőrség szervezeti, szolgálati és fegyelmi szabályzatát.

A munkásőrség felszereléséért a belügyminisztert tette felelőssé a kormányhatározat. Ezt az utóbbi rendelkezést március 21-én megváltoztatták, s egyszerűsítést jelentett az a Honvédelmi Minisztériumnak adott utasítás, amely szerint a munkásőrséget közvetlenül a néphadsereg raktáraiból kellett ellátni.

Az alapító párt- és állami dokumentumokban egy sor hazai és nemzetközi, régi és újabb tapasztalatokból táplálkozó, de „jellegében nálunk feltétlenül új... önkéntes, társadalmi fegyveres testület” létrehozását fogalmazták meg.

A MUNKÁSŐRSÉG KIALAKULÁSA ÉS TEVÉKENYSÉGE A KONSZOLIDÁCIÓ DÖNTŐ SZAKASZÁBAN

(1957. február–június)

A februári–márciusi szervezés

Az Ideiglenes Intéző Bizottság 1957. január 29-i határozata alapján azonnal megkezdődött, és az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletének kiadását követően gyorsan kibontakozott a munkásőrség megszervezése. Ennek során a területi elvet érvényesítették, felülről lefelé, az ország közigazgatási beosztása szerint haladva. Teljes mértékben támaszkodtak a párt-intézőbizottságok és az alapszervezetek gyorsan kibontakozó aktivitására, a felfegyverzés előzményeire, közvetlen előkészítésének eredményeire. A szervezés megindítását nem kötötték a szükséges felszerelés előzetes vagy egyidejű meglétéhez. A korszerű fegyverekkel és az egyenruhával történő ellátást az egységek szervezésével párhuzamosan és folyamatosan kellett biztosítani.

A kormány februárban létrehozta a Munkásőrség Országos Parancsnokságát. Halas Lajos ezredest, akit előbb a törzsparancsnoki tisztség ellátásával bíztak meg, április 20-án kinevezték a munkásőrség országos parancsnokává. A február 15-e után kialakult, mintegy húsztagú Országos Parancsnokság személyügyi osztályát Káldor Gyula vezette. Laáb Antal volt a szervezési, Szekeres István a kiképzési, Frey Andor a fegyverzeti és technikai, Lajta Ferenc az anyagi, Rajnai József a pénzügyi osztály vezetője. A parancsnoksághoz néhány polgári alkalmazott és társadalmi munkás tartozott. A teljes létszám április 15-ig 68-ra emelkedett. Az első szervezők közül a legismertebbek Papp Árpád, a későbbi országos parancsnok és Zgyerka János, a volt bányász és partizán. A Munkásőrség Budapesti Parancsnoksága élére Szekeres István, illetve parancsnokhelyettesnek Florek Gyula került.

Az Országos Parancsnokság tagjai részt vettek a megyei pártbizottságok intézőbizottságainak ülésein, amelyek a megyei törzsek megszervezésével, elhelyezésével, várható létszámával foglalkoztak. A szervezők felkeresték a fontosabb üzemeket, s kezdeményezték a szervezőbizottságok megalakítását. Az Országos Parancsnokság erőfeszítéseket tett a szükséges felszerelés biztosítására. Erre csak rendkívül szűkös anyagi eszközök álltak rendelkezésre, amelyeket azonban kiegészített az állami szervezetek hozzájárulása, nem utolsósorban a szovjet katonai egységek önzetlen támogatása.

A munkásőrség kiépítésének részletes tervét Halas Lajos, az országos parancsnok 1957. február 21-én terjesztette fel Münnich Ferenchez, a fegyveres erők miniszteréhez, aki azt jóváhagyta. Ennek alapján a munkásőrség megszervezését és felfegyverzését négy ütemben kellett végrehajtani. A határidőket úgy állapították meg, hogy a szervezettség a március 15-i, április 4-i, május 1-i feladatoknak megfelelően emelkedjen, s még november 7-e előtt befejeződjön.

Már az első ütemben, március 10-ig, meg kellett alakítani az országban az összes parancsnokságot és törzset, Budapesten 15, vidéken 7 század erejű őrséget, 5204 taggal. A második ütemben, április 1-jéig a fővárosban 65, vidéken 50 század felállítását tervezték, összesen 15 408 munkásőrrel. Az április 25-ig tartó harmadik ütemben a vidéki erőt 97 századnyira s a testület tagjainak létszámát 20 305-re kellett emelni. A negyedik ütemre maradt

Halas Lajos elvtárs

Szigorúan bizalmas!

A Magyar Szocialista Munkáspárt Intéző Bizottsága 1957 év január hó 29 -i

ülésén a polgári fegyveres karhatalom kialakitása

hozott határozata:

A javaslatot az Intéző Bizottság alapelveiben elfogadta az alábbi kiegészítésekkel:

a./ A megalakitandó polgári fegyveres alakulat neve országosan "Munkásőrség" legyen.

b./ A munkásőrség tagjai a javaslatban felsoroltakon kivül 1919-es vörös katonák, volt partizánok az 1944 előtti szervezetti munkások, falvakban tsz. tagok és szegényparasztok legyenek.

Biztositani kell, hogy a munkásőrségbe való felvétel és kötelékéből való kizárás egyaránt a helyi párt intéző bizottságok javaslata alapján történjek.

c./ A munkásőrség alkalmanként /pártrendezvényeken, tömegmegmozdulásokon, lássa el a párt Rendező Gárda feladatát is.

d./ A munkásőrség szervezeti felépitése a következő legyen:
A területi egységek közvetlenül az országos parancsnokság alá tartozzanak. A munkásőrség szervezeti és szakszempontból az illetékes Intéző Bizottság elnökének tartozzók. A megyei, illetve kerületi intéző bizottságok első titkárának kivánságára a kapitányságok kötelesek az egységeket minden esetben bevetni.

e./ A munkásőrség szervezését azonnal meg kell kezdeni, függetlenül a rendelkezésre álló fegyverek mennyiségétől. A politikai feltételektől függően első lépésként a munkásőrségek területi szervezését kell megkezdeni.

f./ A szervezéssel párhuzamosan biztositani kell a korszerü fegyverzettel való ellátást. A munkásőrség hatékonyságának biztositása érdekében szükséges az alakulatok gépesitését megoldani.

A mozgositás megkönnyitése céljából a munkásőrséget a központban és az alakulatoknál is közvetlenül rádióösszeköttetéssel kell ellátni.
Felelős: Uszta Gyula elvtárs.

Az I.B. a munkásőrség szervezését nem teszi függővé az egyenruhával való ellátástól, ezt folyamatosan kell megoldani. A munkásőrséghez való tartozást pecsétes karszalag jelezze.

g./ Az Intéző Bizottság megbizza Halas Lajos elvtársat a munkásőrség főparancsnoki tisztségének ellátásával, egyuttal javasolja a Honvédelmi Minisztériumnak, mentse fel Halas elvtársat a budapesti katonai kiegészitő parancsnokság vezetése alól.

h./ Az Intéző Bizottság szükségesnek tartja, hogy május 1-ig a munkásőrség tagjainak létszáma elérje a 20 000-et, és év végére a 30.000-et, ennek 1/3-a Budapesten legyen. A szervezésért felelősek: Tompe István Czinege Lajos, Halas Lajos elvtársak. Az Intéző Bizottság egy hónap mulva jelentest kér a munkásőrség szervezésének állásáról.
Határidő: Március 1.

i./ Egy héten belül az Intéző Bizottság elé kell terjeszteni a munkásőrség parancsnokára vonatkozó javaslatot.

j./ A felelős bizottság 10 napon belül állitsa össze a munkásőrség felállitására vonatkozó törvényerejű rendelet-tervezetet, a végrehajtási utasitással együtt. Mielőtt ezt a kormány tárgyalná, véleményezésre az I.B. tagoknak küldjék meg.
A munkásőrség felállitásával egyidejüleg minden polgári fegyveres alakulat megszünik.

k/ A munkásőrség költségvetése a Belügyminisztérium számláját terhelje.

l./ A munkásőrség felállitására vonatkozó intéző bizottsági határozatot a február 2-án tartandó megyei és kerületi I.B. elnöki értekezleten ismertetni kell.

- - - -

Kapták: Tompe István,
Halas Lajos
Uszta Gyula
Czinege Lajos elvtársak.

még további 96 század létrehozása. E terv szerint a munkásőrség november 1-jéig az ország egész területére kiterjedően, „teljes egészében megalakul”. A szükséges fegyverzetet úgy állapították meg, hogy minden munkásőrnek legyen 7,62 mm-es TT-pisztolya, az állomány kétharmadának PPS-géppisztolya, egyharmadának karabélya.

A munkásőrség fegyverzetéhez soroltak még 308 golyószórót és ugyanannyi Gorjunov-géppuskát, továbbá 30 400 támadó, ugyanennyi védő és 10 500 könnyfakasztó kézigránátot is.

A szervezés a területi elvet – az ország közigazgatási beosztását – követve haladt. A szervezés fővárosi elsődlegességét az indokolta, hogy Budapest az ország meghatározó súlyú politikai, gazdasági és kulturális központja, s hogy ekkor még mindig itt kellett leginkább számolni ellenforradalmi tevékenységgel. A fővárosban vívott küzdelem jelentőségéről – 1919 és 1956 történelmi tapasztalataként – a következőket mondta Marosán György 1957. június 8-án, a budapesti pártértekezleten: „Budapest munkásosztályának harcát, magatartását figyeli és követi az ország... az ellenségnek mindig az lesz az elsődleges célja, hogy Budapest munkásságát megingassa, eltántorítsa a párttól, szembeállítsa a párt politikájával.”

A munkásőrség megszervezésében kezdettől a pártszerveké és a pártszervezeteké volt a döntő szerep. A pártmunkások, pártaktivisták nagy többsége igen felelősségteljesen végezte ezt az alapvetően új és nagyfokú bizalmat igénylő munkát, amelyet bonyolult helyzetben, számos más feladattal együtt kellett megoldani.

A Komárom megyei Intéző Bizottság március 2-i határozata hangsúlyozta: *„nem a mennyiségre, hanem a minőségre kell törekedni a szervezés során”*. A Bács-Kiskun megyei, március 7-én tartott, pártaktíva elé terjesztett beszámoló is felhívta a figyelmet a feladat körültekintő megoldására: „Intéző Bizottságunk külön is kéri az elvtársakat, ügyeljenek arra, hogy a milícia tagjai a legjobb és megfontolt elvtársak legyenek; akiknek kezében jó helyre kerül a fegyver, és akik fontos hivatásuknak megfelelően öntudatosan kívánják szolgálni népi demokratikus rendszerünk védelmét."

A parancsnokok kiválasztásában az intézőbizottságok szava volt a döntő. Az önként jelentkező párttagok közül a pártalapszervezetek tettek javaslatot a munkásőrség tagjaira, s felvételüket az intézőbizottságok határozata alapján véglegesítették a munkásőrparancsnokok. Fontos feladat volt a karhatalom hivatásos tisztjei egy részének átirányítása a munkásőrség parancsnoki állományába, illetve a karhatalomból leszerelő nem hivatásos katonák felvétele.

Nagy munkát végeztek az intézőbizottságok által létrehozott szervezőbizottságok. Helyenként – például a főváros I. és a III. kerületében – „felvételi bizottságot" is létrehoztak.

A munkásőrség megalakításában igen nagy segítséget nyújtott a forradalmi karhatalom is. Ennek egységei, tagjai részt vettek a munkásőrök kiválasztásában és felszerelésében, a kiképzés, a lövészetek megszervezésében és megtartásában, a közös járőrszolgálatokban s általában a karhatalmi és a politikai munka segítésében.

A munkásőrök felvétele (amely, mint előbb szó volt róla, sok helyen már januárban megkezdődött) az első egységek gyors megalakulásához vezetett. Kőbányán például már február 1-jére elérték a tervezett 300-as létszámot. Újpesten február 2-án kezdték meg a szervezést. Az egyik legfontosabb munkásbázist az Egyesült Izzó jelentette. Itt Fajszi Lajos és Lély Zsigmond indította el a szervezést, s már az első két napon több mint százan jelentkeztek. Zömük a felszabadulás utáni Rendező Gárda tagja volt. Már az első napokban külön női raj, nemsokára női szakasz alakult. A decemberben kialakított

Eskütétel

VI. kerületi rendező gárda rövid idő után megszűnt, és helyette – Füredi László irányításával – megkezdődött a munkásőregység szervezése. A VIII. kerületi egység – mintegy 100–110-es induló létszámmal – február 13-án alakult meg. Azután százával küldték a zászlóaljba a jelentkezőket a MÁVAG, a Ganz, a Gábor Áron Vasöntöde, a Ruggyanta, a Fővárosi Gázművek, a Május 1. Ruhagyár, a Fővárosi Autótaxi, a Magyar Rádió, az Orvostudományi Egyetem és más üzemek, intézmények pártszervezetei.

Egy február 21-én írott feljegyzés így számol be a szervezés helyzetéről: „Például a X. kerületben jelenleg készen áll és ki van képezve 230 fő. . . A III. kerületben . . . 140 fő. Vasárnap már lövészeten voltak a karhatalmi alakulattól kölcsönkért fegyverekkel és lőszerekkel. Nógrád megyéből naponta szorongatnak fegyverekért, 2200 emberük van kiválogatva. A törvény megjelenése rendkívüli mértékben meggyorsította a szervezést."

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1957. február 26-i határozatában állást foglalt amellett, hogy a munkásőrség megszervezése érdekében: „Mind az államigazgatási, mind a társadalmi munka területén meg kell tenni minden szükséges intézkedést."

A szervezés ekkori állapotát jól tükrözik a február 28-i adatok. Az Országos Parancsnokság személyi állománya már – néhány munkatárs kivételével – kialakult. Budapesten tizenkilenc kerületben volt munkásőrparancsnok. A fővárosban addigra 3700 ember kérte felvételét. A századokba beosztott munkásőrök előzetes kiképzése mindenütt kölcsönfegyverekkel és a szovjet parancsnokság segítségével kezdődött el. A fegyverzet és az egyéb felszerelések biztosítása is napirenden volt, bár az igényekhez képest kissé vontatottan haladt.

Február 28-án Kőbányán, a Villamosgép és Kábelgyár kultúrtermében, ünnepélyes keretek között alakult

21. szám. [illegible]dapest, 1957. február 19., kedd.

MAGYAR KÖZLÖNY

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HIVATALOS LAPJA

TARTALOMJEGYZÉK

Szám:	Tárgy:
	Személyi rész
1957. évi 13. sz. tvr	A munkásőrségről.
1 021/1957. (II. 19.) Korm. határozat.	Külkereskedelmi tárgyalások engedélyezéséről.
1 022/1957. (II. 19.) Korm. határozat.	Egyes állami boltok bérbeadásáról.

I. Főrész

Személyi rész

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány

Kincses Istvánt és *Hidasi Ferencet*, a kohó- és gépipari miniszter helyetteseit — jó munkájuk elismerése mellett — ezen tisztségük alól felmenti.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány

Váhl Miklóst, az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal elnökét e tisztsége alól 1956. december 12-i hatállyal felmenti és egyben

Antos Zoltánt — kormánybiztosi tiszte alól való egyidejű felmentése mellett — az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal elnökévé kinevezi.

Törvényerejű rendelet

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957. évi 13. számú törvényerejű rendelete

a munkásőrségről.

A népi demokratikus államrend fokozottabb megvédése, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés zavartalanságának biztosítása, továbbá az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek hatékonyabb elhárítása érdekében — a dolgozók kívánságára — a Népköztársaság Elnöki Tanácsa az alábbiakat rendeli,

1. §. A Magyar Népköztársaság és a népi demokratikus államrend fokozottabb védelme érdekében munkásőrséget kell szervezni.

2. §. A munkásőrség feladata a szocializmus vívmányainak megvédése, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés zavartalanságának biztosítása, továbbá az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek megakadályozása, illetőleg ennek érdekében a fegyveres erők támogatása.

3. §. (1) A munkásőrséget — önkéntes jelentkezés alapján — a szocializmushoz hű 18 éven felüli dolgozókból kell szervezni.

(2) A munkásőrség tagjai feladatukat társadalmi munkaként fegyveresen végzik.

(3) A munkásőrség tagjának a feladata ellátása miatt kieső munkabérért térítés jár.

4. §. A munkásőrség tagjait feladatuk ellátása során hatósági közegnek kell tekinteni.

5. §. A munkásőrség egységei felett a rendelkezés joga a munkásőrség országos parancsnoka által kijelölt személyeket illeti meg.

6. §. (1) A jelen törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba, végrehajtásáról a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány gondoskodik.

(2) A munkásőrség felállításával az egyes gyárakban (üzemekben, vállalatoknál, intézményeknél, állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben) az üzemek védelmére korábban szervezett fegyveres őrségek megszűnnek.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik az egyes üzemekben a rendőrség által szervezett, illetőleg irányított fegyveres őrségekre

Dobi István s. k.,
a Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
elnöke,

Kristóf István s. k.,
a Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
titkára,

meg a munkásőrzászlóalj. A X. kerületi egység zászlóbontásáról a *Népszabadság* 1957. március 1-jén így tudósított: „Történelmi pillanatok. Őszbe csavarodott hajú munkások, esztergályosok, öntők, mérnökök, lányok és családanyák, kemény tekintetű fiatalemberek rendezett katonás sorokban vonultak be a kultúrterembe, hogy meghallgassák a X. kerületi karhatalmi egység parancsnokának zászlóbontó szavait. A karhatalmi parancsnok, majd az MSZMP kerületi Intéző Bizottsága képviselőjének rövid beszédét a munkások felszólalásai követték. Fogadalmat tettek, hogy a fegyvert soha ki nem csavarhatják a kezükből; utolsó csepp vérükig védelmezik megújhodó szocialista hazánk rendjét. A résztvevők ezután egyperces néma felállással adóztak az ellenforradalom áldozatai emlékének. Az alakuló ülés az »Internacionálé« hangjaival zárult."

A kőbányai zászlóalj megalakulását hamarosan újabbak követték. A budapesti XIII. kerületi munkásőrzászlóalj magját azok a kommunisták képezték, akik az ellenforradalom napjaiban részt vettek a pártbizottság épülete és a gyárak védelmében. Több mint 150 alapító tag angyalföldi születésű volt. Februárban alakult meg a munkásőrség Csepelen is, ahol, mint sok helyen, többszörös volt a túljelentkezés. Az egység jelentős részét az ellenforradalmi támadással szembeszállt gyárőrség tagjai tették ki. Az első két század március 12-én tette le az esküt.

Február második felében, a törvényerejű rendelet megjelenése után – mint Borsod-Abaúj-Zemplén megye legtöbb járásában, Debrecenben, Győr-Sopron és Vas megyében –, de legkésőbb március elején – mint például Hajdú-Bihar megye járásaiban –, vidéken is mindenütt elkezdődött a szervezés. Február 28-ig tizenkét megyében jelölték ki a parancsnokokat. A járási és a megyei intézőbizottságok eddig az időpontig 12 170 munkásőr kiválasztását végezték el.

Csapatzászlóavató ünnepség

Vidéken is minden várakozást felülmúló ütemben haladt a munkásőrség kiépítése. Március 17-ig a megyékben 38 zászlóalj és 70 önálló századparancsnokság kezdte meg a működését. Az év végére tervezett vidéki létszámot már ekkor meghaladta azok száma, akiket összeírtak a jelentkezők közül.

Természetesen jelentős területi eltérések voltak. Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben közel 60 százalékkal, Csongrád megyében csaknem 100 százalékkal volt magasabb a jelöltek száma az év végére előirányzottnál. Ezek, valamint Fejér, Hajdú-Bihar, Komárom, Nógrád és Pest megye a létszám felemelését kérték. Néhány megyében – mint Győr-Sopron és Veszprém megyében – viszont nehezebben indultak. Győr-Sopron megyében több körülmény is kedvezőtlenül hatott a munkásőrség szervezésére. Itt fokozottan erős volt és nagy károkat okozott az ellenforradalom támadása. Különösen a mosonmagyaróvári egységet tudták nehezen felállítani. Mégis, március 12-én már másfél századnyi munkásőr tett esküt a járási művelődési házában.

A közrend és a közbiztonság szempontjából fontos volt, hogy a személyi fegyverrel rendelkező munkásőrök indokolt esetben bárhol és bármikor szolgálatba helyezhették magukat.

A szolgálatban kezdettől kötelező volt a karszalag viselése. A munkásőröknek eleinte nem volt egyenruhájuk, ezért sok egység öntevékenyen kezdte egységesebbé tenni az öltözetét: egyforma sapkát, munkásruhát viseltek. A honvédségtől kapott segítséggel hamarosan sikerült az Országos Parancsnokságnak ezt is megoldania. A hadseregben rendszeresített 15 ezer szerelőruha lett a munkásőrök első egyenruhája. A további szükséglet biztosításáról az MSZMP Titkársága 1957. április 19-i ülésén határoztak. A kék overallok jól fejezték ki a testület jellegét. A vörös csillagos Lenin-sapka a Tanácsköztársaság és a proletár internacionalizmus örökségének vállalását jelezte. A Vágó László által tervezett jelvény egységbe foglalva fejezte ki a testület munkás-, hazafias és internacionalista jellegét. Az első időben a jelvények számozottak voltak, s számuk egyezett a munkásőr-igazolvány sorszámával.

A karszalag az eredeti kormányhatározat szerint nemzetiszínű lett volna, a fehér mezőben vörös MUNKÁSŐRSÉG felirattal. A munkásőrök véleményét is figyelembe véve módosították az elgondolást, s a felirat vörös alapszínű karszalagra került. Az egyenruha hozzájárult a munkásőrség testületi jellegének, belső fegyelmének és politikai tekintélyének kialakulásához, megerősödéséhez.

Az ellenforradalmi erők teljes megsemmisítéséért

A munkásőrség, szervezeti kiépülésével egyidejűen, azonnal bekapcsolódott az ellenforradalom maradványai ellen és a tömegek megnyeréséért, a proletárdiktatúra konszolidációjáért vívott küzdelembe. Megalakulása ezáltal – mint *A magyar forradalmi munkásmozgalom története* című mű is megállapítja – a politikai konszolidáció jelentős esemény volt; a testület az ország közéletének egyik fontos tényezője lett. A munkásőrség tevékenységének első szakasza a konszolidáció 1957 júniusáig terjedő döntő periódusához kapcsolódott. E szakaszt az MSZMP 1957. június 27–29-én megtartott országos értekezlete zárta le.

A munkásőrség kezdeti tevékenysége az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1957. február 26-i ülésén elfogadott határozatok érvényesítését szolgálta. Az MSZMP februári határozata megállapította, hogy az ellenforradalom nyílt erőinek szétverését, maradványainak illegalitásba szorítását követően a harc új szakasza kezdődött: teljes és végleges megsemmisítésük került napirendre. Ennek

Kádár János látogatása a budapesti parancsnokoknál érdekében „a proletárdiktatúra eszközeinek következetes és erélyes alkalmazása elengedhetetlenül szükséges, de nem elegendő. A megtorló intézkedések mellett feltétlenül szükség van az ellenforradalom eszmei és politikai leleplezésére és elszigetelésére".

Az Ideiglenes Központi Bizottság e kettős feladat jegyében szorgalmazta annak biztosítását, „hogy a munkásőrség, amelynek szervezése ezekben a napokban kezdődik az üzemekben, a bányákban, az állami gazdaságokban és a termelőszövetkezetekben, munkás-paraszt államunk, szocialista rendünk és népünk vagyonának erős védelmező erejévé váljon minden ellenforradalmi támadási kísérlettel szemben".

1957 januárjától országszerte sok jel mutatott arra, hogy az ellenforradalmi erők maradványai újabb kísérletet készítenek elő. „Márciusban Újra Kezdjük"; ez volt a jelszavuk. „Az ellenség akkor határon túl és határon innen egyaránt a MUK-ra készült, új támadásra a nép hatalma ellen" – írta később Münnich Ferenc.

Március 15-re olyan akciókat próbáltak szervezni, amelyekkel a szervezetileg szétzilált és megcsappant számú híveiket tömörítve, tömegbázisuk szűkülését megállítva újra megkísérelhették volna, hogy támadásba lendüljenek. Újabb felkeléssel, „harmadik felvonással" fenyegetőztek, azzal, hogy „Maléter tavaszi hadjárata" következik, s hogy „eljön a kommunisták halálos tavasza".

Az imperialista tájékoztató intézmények azt híresztelték, hogy fegyveres segítségre is számíthatnak, arra, hogy Magyarországra érkeznek az ENSZ-csapatok. Az ellenséges agitáció középpontjába a párt- és az állami vezetők, valamint a karhatalom elleni támadást állították. Falun a termelőszövetkezetek bomlasztására törekedtek. Az iskolában a hittan és az orosz nyelvoktatás ügyében fokozták az ifjúság lélekmérgezését.

Az erőviszonyok ekkor már illuzórikussá tették egy új fegyveres felkelés, a MUK sikerét, amelynek a tömegek között sem volt már hitele. Az újabb ellenforradalmi kísérlet fenyegetése mindazonáltal a konszolidáció megtorpanásával, elhúzódásával fenyegetett, jelentős tömegeket tartott bizonytalanságban.

A párt- és az állami vezetők nem becsülték le és nem értékelték túl a veszélyt. Az utolsó szervezettebb ellenforradalmi kísérlet megtörésének feladatát ezért a forradalmi erők áttörésének céljával kapcsolták össze. Ebben már számíthattak az eszmei-politikai harcban újjászervezett 200 ezernél nagyobb létszámú pártra, a mintegy 14 ezer tagú karhatalomra, az újjászerveződő honvédségre, határőrségre, rendőrségre, valamint a munkásőrségre, melynek március közepéig 9 ezer, a hó végéig mintegy 15 ezer felfegyverzett tagja volt.

A MUK elleni fellépés során a munkásőrség átfogó jelentőségű feladatot kapott. Ennek teljesítése volt a február végétől felállított új szervezet első nagy próbatétele. A munkásőrök kiképzése – rendszerint a karhatalom segítségével – gyors ütemben azonnal megindult. Gyakran már nagyon korán megtartották az első éleslövészetet, amely felejthetetlen politikai és érzelmi hatást gyakorolt a résztvevőkre. A felfegyverzést Frey Andor irányította az Országos Parancsnokságon, s részt vett ebben Jakus Vendel, Járomi Sándor, Kocsis Lajos, Kulcsár Béla és Palotás Ferenc. A kézifegyvereket a ceglédi tüzérhadosztály tisztjei szállították a fővárosba és a megyeközpontokba. Az első nagyobb szállítmány fogadtatására Kulcsár Béla így emlékezik: „A kijelölt kerületekbe késő éjszaka érkeztünk, hajnal volt, mire valamennyi egységhez eljuttattuk a fegyvert... Nem lehet szavakkal leírni azt az örömet, ahogyan az egységparancsnokságokon az elvtársak fogadták a fegyvert. A legtöbb helyen estétől hajnalig vártak bennünket, és a megérkezés után azonnal hozzákezdtek a kicsomagoláshoz, a fegyverek tisztításához, zsírtalanításához."

A fegyverek átvételét a szervezeti, fegyelmi és erkölcsi-politikai szempontból egyaránt fontos eskütétel követte. Különböző helyiségekben, a gyárak udvarán, a sporttelepeken, a kultúrházakban, a párthelyiségekben, a laktanyákban vagy más alkalmas helyen fogadták meg az új fegyveres testület tagjai, hogy „megóvják a pártot, a népet a szektás baloldali elhajlás kártevéseitől éppen úgy, mint az osztályalapokról letérő jobboldali revizionizmustól. Megesküdtek, hogy Magyarországon többé nem lesz ellenforradalom" – mondotta Győri Imre, a Csongrád megyei alapító munkásőrök 1977-ben tartott gyűlésének szónoka.

A frissen kiképzett és felfegyverzett munkásőregységek azonnal megkezdték a fegyveres szolgálatot, amely a MUK elhárítására tett átfogó, központi intézkedésekhez kapcsolódott. A fegyveres erők minisztere elrendelte valamennyi karhatalmi egység központi vezetését, valamint a HM, a BM és a munkásőrség együttműködését. Vezetőikből Országos Karhatalmi Operatív Bizottságot alakítottak, amely a március 5-től május 10-ig tartó időszakra együttműködési tervet készített. Erre a periódusra készültségi szolgálatot, összetartást rendeltek el. Egyértelmű parancsot adtak a fegyverhasználatra vonatkozóan.

Március 9-én adták ki az országos parancsnok és az Országos Rendőr-főkapitányság 1. számú parancsát, amelyet Czinege Lajos, az Ideiglenes Központi Bizottság adminisztratív osztályának vezetője, Halas Lajos ezredes és Garamvölgyi Vilmos rendőrvezérőrnagy írt alá. Ez kimondta, hogy *„A munkáshatalom megvédése, dolgozó népünk nyugalmának biztosítása szükségessé teszi a munkásőrség egységei, a rendőrségi szervek és karhatalmi alakulatok szoros együttműködését a március és április hónapokban végrehajtandó feladatokban"*.

A munkásőregységek fellépését jellemzően ismerteti visszaemlékezésében Ruzsbatzky László, a VIII. kerületi zászlóalj első, a munkásőrség későbbi budapesti parancsnoka. Rövid idő alatt megszervezték a pártbizottság épületének és más fontos objektumnak a védelmét. Járőr- és portyaszolgálatot tartottak. Felléptek az ellenséges plakátok és röpcédulák terjesztői ellen. Maguk pedig az ellenforradalmárok elleni fellépésre, a békés építőmunka folytatására biztató anyagokat terjesztettek. Sok fegyvert és lőszert találtak és gyűjtöttek össze a Budapesti Műszaki Egyetemen. Segítséget nyújtottak az igazoltatásokhoz, a razziákhoz. Részt vettek ellenforradalmárok és szökött bűnözők elfogásában.

A Józsefváros munkásőreihez hasonlóan cselekedtek más kerületek, városok és falvak munkásőrei. Segítették például, hogy a nyugati határ mentén helyreálljon a normális állapot. Különösen veszélyes feladatokat oldottak meg a Mecsekben és a Bakonyban bujkáló fegyveres csoportok felszámolásában.

A munkásőrség megalakulása gyorsan éreztette hatását az üzemekben. Tagjainak első megjelenését legtöbbször még vegyes fogadtatás jellemezte, de a provokációk nem maradtak megválaszolatlanul. Elkövetői mindinkább elszigetelődtek. A Budapesti Parancsnokság akkori értékelése például azt állapítja meg, hogy „Az üzemek fizikai dolgozóinál nagy megelégedést váltott ki az a tény, hogy a munkásőrök aktívan és jó agitációval vettek részt a reakciós elemeknek az üzemekből való eltávolításában... éberen vigyáztak, hogy az igazságosan és liberalizmustól mentesen történjen.”

A testület megjelenése jó hatást váltott ki vidéken, a falvakban is. A sümegi század harcszerű gyakorlatának hatásáról például azt írja Gruber Ernő, a krónikás, hogy „aznap este és másnap az ellenforradalom alatt feloszlott termelőszövetkezetek széthurcolt javait az emberek összehordták a községi tanács udvarára... Olyan helységekben is fokról fokra javult a helyzet..., ahol az ellenforradalmárok befolyása akkorra bizony nem múlt el". A járási székhelyeken előbb ismerték meg a munkásőröket, de a községek kommunistái, a tanácsok vezetői kérésére a falvakban is megjelennek. „Gépkocsira felszállva a járás falvaiban felvonultak teljes fegyverzettel, hogy nem jönnek az ENSZ-csapatok, nyugodtan dolgozzanak a földeken" – írja egy Zala megyei visszaemlékező.

A MUK meghiúsításának egyik fontos eszköze volt a néphatalom fegyveres erejének demonstrálása. A karhatalom felvonulására március 13-án került sor a fővárosban. A március 15-e előtti napokban a karhatalmi erők fegyveres tüntetést szerveztek minden nagyobb város főútvonalain.

Sok újonnan felfegyverzett munkásőregység is megmutatta erejét. Március elején teljes fegyverzetben vonultak végig városukon a veszprémi munkásőrök. Az első két csepeli század március 12-i fellépésére Borbély Sándor így emlékezik: „Élmény marad számomra..., hogy ...a csepeli MHK-pályán megalakult a zászlóalj. Vörös zászló alatt esküt tettek, s utána a munkásőrzászlóalj végigvonult Csepel utcáin vörös zászlóval, dobtáras géppisztolyokkal, sapkában és karszalaggal, tehát már fegyelmet mutattak és azt, hogy a munkásosztály tagjai is fegyvert fognak a rendszer védelmében." Ezen a napon – a polgári védelemtől kölcsönkért kék overallban és munkásruhában – az ózdi kohászati üzemek mellett is végighaladt a város munkásőrszázada. Március 14-én a budapesti VIII. kerületi zászlóalj is felvonult kerületének fő útvonalain. Március 15-én került sor a tatabányai munkásőrök fegyveres tüntetésére.

A már felállított munkásőregységek nemcsak megmutatták erejüket, de – mint az Országos Parancsnokság kiképzési osztályának jelentése írta – március 15-re készen is álltak a MUK méltó fogadására. Más egységekhez hasonlóan harci feladatot kaptak és láttak el Kőbánya munkásőrei. „Zászlóaljunkhoz csatlakozott csaknem egy századnyi karhatalmista és a helyi rendőrség. Kelemen Lajossal pontosan kidolgoztuk a stratégiát... Másnap hajnalban elfoglaltuk Kőbánya összes kulcs- és csomópontját. A háztetőkön, lapostetőkön golyószórós rajok vették védelmükbe mindazt, ami az embernek értékes és drága. Védtük a visszahódított hatalmunkat, az utca rendjét..." – írja visszaemlékezésében Gallai Lajos. Járőrszolgálatot is tartottak, részt vettek az igazoltatásokban. Mint írja, lecsillapították azokat, akik hangoskodással, feltűnő magatartással fejezték ki nacionalista, szovjetellenes véleményüket.

A március 15-re tervezett ellenforradalmi kísérlet – mint *A magyar népi demokrácia története* című mű megállapítja – „teljes veresége minden kétséget kizáróan bebizonyította, hogy 1957 tavaszán Magyarországon az ellenforradalom már elszigetelődött, nem számíthat többé tömegtámogatásra".

A konszolidáció belső feltételeinek érlelődése mellett nélkülözhetetlen fontossága volt az internacionalista támogatásnak, mindenekelőtt a Szovjetunió által nyújtott segítségnek. Március 29-én a párt által szervezett nagygyűléseken – amelyeknek Münnich Ferenc, Marosán György, Biszku Béla és Rónai Sándor voltak a szónokai – százezernyi magyar dolgozó fejezte ki kiállását a szocializmus, a proletár internacionalizmus és a magyar–szovjet barátság ügye mellett. Blaskovits János rámutat, hogy e megmozdulások lelkes tömegsikere csattanós választ adott az imperialista lapoknak, amelyek a napokban azon gúnyolódtak, hogy vajon kit képvisel az ekkor a Szovjetunióban tartózkodó párt- és kormányküldöttség.

A március 29-i nagygyűlések sikeréhez hozzájárultak a részt vevő munkásőrök is. A budapesti XIII. kerületi nagygyűlés megrendezéséhez például a III. kerületi zászlóalj 137 tagú, a karhatalommal és a rendőrséggel együttműködő biztosító részleget adott, és egyenruhás, illetve civil menetbiztosításról is gondoskodott.

Ezekben a napokban már folyt a készülődés a fővárosi munkásőrök nagy megmozdulására. Az egységek szervezésének előrehaladása és a munkásőrök fellépéseinek jó tapasztalatai alapján az Országos Parancsnokság – a pártvezetés egyetértésével – elhatározta, hogy megrendezi a fővárosi munkásőrök fegyveres demonstrációját. Március 30-án, szombaton munkaidő után a főváros különböző pontjain találkoztak a kerületi egységek, nyitott teherautókra kitűzték a vörös zászlót és a központi gyülekezőhelyre, a Belgrád rakpartra vonultak. Innen 14 óra 30 perckor indult meg a menet. A munkásőrök 130 tagú századokra osztva, hatos sorokban, gyalogmenetben vonultak végig a kijelölt útvonalon. Keményen szorították fegyverüket, az immár rendszeresített géppisztolyt, karabélyt. A dobtárak üresek voltak, de a tartalék tárakat megtöltötték, hiszen még provokációtól lehetett tartani. A menetet oldalról civil ruhás biztosítók követték.

A felvonulás a Tolbuhin körút–Múzeum körút–Tanács körút–Dohány utca–Rákóczi út–Dózsa György út–Hősök tere útvonalon haladt. A forradalmi dalokat éneklő munkásőrök menetével valóban „a munka hadának lépése” dobogott. Ismét zúgott az 1945-ös jelszó: „Munkás ököl, vasököl, odasújt ahova köll!” Egy új jelszó így hangzott: „Gyertek elő MUK-osok, megjöttek a vasasok!”

A nagyszabású felvonulás általános meglepetést okozott. A munkaidő után tömegesen az utcán tartózkodó emberek természetesen különbözőképpen reagáltak. A Moszkva tér és a Széna tér környékén, Fejes István V. kerületi parancsnok jelentése szerint „Véleménynyilvánítás nem volt, a tömeg passzív magatartást tanúsított.” A VI. kerületi parancsnok, Lázár Károly arról számolt be, hogy a munkásőrök új egyenruházata keltett érdeklődést. Volt, ahol tréfásan azt válaszolták a kérdezősködőknek, hogy „ez az ENSZ egyenruhája". A VIII. kerületiek menete azzal is nagy hatást gyakorolt, hogy több nő haladt közöttük. A IX. kerületi parancsnok, Mészáros Sándor jelentése megállapította, hogy „egységüket a járókelők nagy többsége örömmel fogadta, voltak olyanok, akik félve, voltak, akik azon tanakodva, hogy vajon tényleg munkások-e ezek, akik felvonulnak. A különböző vélemények ellenére egységes volt a megállapítás, hogy most már nagyobb biztosíték van a rend helyreállítására s annak védelmére. Azok pedig, akiknek van miért félniük, riadtan tekingettek, és jobbnak tartották hallgatni... Több idős férfinak és nőnek kijött a könny a szeméből, és olyan megjegyzéseket hallottunk, hogy most igaz emberek kezében van a fegyver."

A jelentések, a beszámolók visszatérő motívuma, hogy a demonstráció során általában „különösebb esemény nem történt". Mindössze egyetlen komolyabbnak mondható incidens fordult elő. A Tanács körút és a Dohány utca sarkán lelkesen tapsoló tömeg köszöntötte a fegyelmezetten vonuló munkásőröket. Ekkor valaki azt kiáltotta, hogy „kézigránátot közéjük". Az illetőt – aki ezután szökni próbált – a Verseny Áruház előtt a járókelők segítségével elfogták, és valóban kézigránátot találtak nála. A civil lakosság más esetekben is hasonlóképpen fellépett azokkal szemben, akik rendzavarással próbálkoztak. Halas Lajos visszaemlékezése szerint a kisebb provokációk miatt 200 előállításra került sor.

A demonstráció elérte célját, jelentős politikai hatása volt. A kommunistákat, köztük a munkásőrség tagjait, fellelkesítette. A barátban rokonszenvet, hitet ébresztett, az ellenséget a félelem és a kilátástalanság érzésével töltötte el. Elősegítette, hogy a bizonytalankodók helyesen orientálódjanak. Kemény választ adott az ellenforradalom és a MUK külföldi és hazai szervezőinek. Internacionalista szellemű hazafias tett volt, amely megmutatta a munkáshatalom nemzeti erejét.

Az üzemi munkásokra gyakorolt hatását jól érzékelteti az egykori beszámoló: „A Fémáru és Szerszámgépgyárban... az erőviszonyok megváltozását látták a munkásőrség kivonulásában. Pártonkívüliek is megjegyzik, hogy a párt politikai befolyása növekszik. Ezzel a becsületes dolgozók egyetértenek. Vannak azonban még elég szép számmal, akik nem nyilatkoznak, a becsületes emberek pedig úgy látják, hogy ezeknek (mármint az ellenforradalmi érzelmű embereknek) lejárt az idejük, és már nemigen hisznek nekik."

A munkásőrség március 30-i demonstrációja, amely a forradalmi erők politikai offenzívájának fontos részét képezte és kiemelkedő eseménye volt, teljessé és nyilvánvalóvá tette a MUK kudarcát, az ellenforradalmi erők maradványainak vereségét. Ahhoz is hozzájárult, hogy a szocialista konszolidáció jegyében lehessen megünnepelni felszabadulásunk 12. évfordulóját.

Április 4-én a testület készenléti szolgálatot tartott. Az ekkorra felfegyverzett vidéki egységek is csatlakoztak a demonstrációk sorozatához. Megmozdulásuk mindinkább ünnepi jelleget kapott. A nyugati megyék közül Vas megyében például először lépett nyilvánosság elé a munkásőrség. Részt vettek a fegyveres alakulatok felvonulásán, emellett díszelgő, illetve biztosító feladatot láttak el. Győr-Sopron megye három városában, Győrben, Sopronban és Mosonmagyaróvárott is felvonultak ezen a napon; Zala megyében a sümegi és a tapolcai munkásőrök az ünnepre újjáépítették a szovjet hősi emlékműveket, majd felvonulással adóztak a felszabadítók emlékének. Tatabányán e napon tartották a városi zászlóalj névadó ünnepségét, amelyen az 1919-es mártír, Tóth Bucsoki István nevét vették fel.

Ezeknek az eseményeknek a politikai légköre már mutatta, hogy nagy fordulat megy végbe a párt és a tömegek kapcsolatában. Erről tanúskodott 1957. május 1-je megünneplése is, amely pártunk és népünk történetének nevezetes napja lett.

Az országban milliónyi ember vett részt a munka, a proletár nemzetköziség ünnepén. A budapesti nagygyűlésnek mintegy négyszázezer résztvevője volt. „E rendkívül lelkes hangulatú gyűlésen a hatalmát megszilárdító dolgozó nép a megvédett szabadság örömével tüntet az MSZMP és a forradalmi kormány, a forradalmi erők új vezérkara mellett, amely kivezette az országot az ellenforradalom okozta zűrzavarból" – írja *A magyar forradalmi munkásmozgalom története.*

A Hősök terén megtartott nagygyűlés szónoka Kádár János volt. Beszédében összefoglalta e nap nemzeti és nemzetközi jelentőségét. A munkásőrségről szólva ezeket mondotta: „A munkásőrség megalakítása is bizonyítéka annak, hogy a párt és a kormány a tömegek iránti messzemenő bizalommal, azokra támaszkodva vezet. Az a lelkesedés pedig, amellyel a munkások tömegei jelentkeznek felvételre a munkásőrség alakulataiba, azt jelzi, hogy a magyar munkások készek fegyverrel is védelmezni saját hatalmukat. Mindez egyben beszédes cáfolat azokra a hiú vágyakat kifejező ellenséges rágalmakra, amelyek szerint októberben a munkások támadtak volna a népköztársaságra, és most a tömegektől elszakadt kormány vezetné az országot."

Ezen a napon számtalan jel mutatta, hogy a dolgozók tömegei mindinkább a sajátjuknak érzik a munkásőrséget. Maguk a munkásőrök fontos feladatokat teljesítettek. A budapesti nagygyűlésen 1860 tagú első csoportjuk a megmozdulás biztosításában és rendezésében teljesített szolgálatot, 1600 munkásőr a felvonulókkal tartott, s a kerületek menetét biztosította. A megyeszékhelyek egysé-

A fővárosi munkásőrök első nagy demonstrációja gei hasonlóan vettek részt az ünnepségeken, de ezen kívül egy-egy századdal önállóan is felvonultak. A járási székhelyeken erejükhöz mérten szerepeltek.

A Munkásőrség országos parancsnokának 1957. május 2-án kiadott 2. sz. parancsa tömören összefoglalta és értékelte a megalakulás óta végzett tevékenységet. „A munkásőrség megalakulása óta a nehéz szervezési munkák mellett igen komoly feladatokat is végzett. Így 1957. március 15-én a munkásőregységek biztosítása, szolgálata nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az ellenforradalmárok semmilyen provokációra nem merték rászánni magukat. A március 30-i demonstratív felvonulás pedig Budapest és az egész ország előtt aláhúzta azt a tényt, hogy megszilárdult az FMPK, és hogy ebben az országban proletárdiktatúra van. A május 1-jei ünnepségen való részvétel széles tömegek előtt tett tanúbizonyságot a munkásőregységek tettrekészségéről."

Az országos parancsnok külön is köszönetet mondott a budapesti munkásőrök fáradtságot nem ismerő helytállásáért. Megállapította, hogy az utóbbi hetek feladatokkal igen zsúfoltak voltak, ennek ellenére szép eredmények születtek a kiképzésben is. A budapesti egységek munkáját értékelve kiemelkedő eredményt értek el a III., IX., X., XVII., XIX. és a XXI. kerületiek. E kerületi szervezetek teljes személyi állományát megdicsérte, s példaképül állította az egész testület elé. A harckészség emelésének tennivalóival együtt hangsúlyozta a politikai feladatok fontosságát: „. . .vegyék ki részüket a párt szervezéséből és erősítéséből is. Javítsák a kapcsolatot a dolgozó tömegekkel, mert ezen a területen még igen komoly feladatok várnak megoldásra".

A konszolidációs folyamat következő jelentős állomása az Országgyűlés május 9–11-i ülésszaka volt. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke, Kádár János beszámolt a munkásőrség megalakításáról is. „A kormány, híven ahhoz az elvhez, hogy a harcban a dolgozó tömegek aktív támogatására támaszkodik, szükségesnek tartja, hogy a népi állam fegyveres erőin kívül fegyvert adjon a proletárdiktatúra kipróbált harcosainak, a munkásosztály legjobbjainak a kezébe is" – mondotta. Büszkeséggel szólt azokról a munkásokról, akik önként, termelőmunkájuk elvégzése mellett fegyverrel is őrködnek a népköztársaság vívmányai felett. A fegyveres erők és testületek feladatát a néphatalom egységes védelmében határozta meg: „Legyen ez a nagyszerű, fegyelmezett erő, csapásra kész ököl az ellenforradalmárokkal, a nép ellen törő minden ellenséggel szemben, és védelmezze a nép demokratikus jogait, a jövő építését, hazánk függetlenségét, népünk szabadságát" – mondotta.

A munkásőrség szervezése meggyorsításának eredményei és ellentmondásai

Április közepén a munkásőrség 24 162-es létszáma már meghaladta az év végére tervezett szám háromnegyedét. Ellátásuk fegyverrel és más felszereléssel azonban ettől lényegesen elmaradt. A szervezés előrehaladását és annak kedvező politikai hatását figyelembe véve az MSZMP Titkárságának 1957. április 19-én hozott határozata alapján meggyorsították a szervezést. A felfegyverzés utolsó ütemének befejezését az év végéről június közepére hozták előre. Az újabb szervezett egységekben azonban csak a parancsnokot és a helyettesét tudták ellátni személyi fegyverrel. A munkásőrség, illetve annak egységei – több fontos fővárosi kerület kivételével – május 1-jéig szinte mindenütt elérték az év végére tervezett létszámot.

Az előrehaladásnak azonban voltak bizonyos egyenetlenségei. A szervezés indokolt meggyorsítása mellett – különösen vidéken – gondot jelentett, hogy átmenetileg nem jutott elég fegyver és felszerelés. Az a meg nem alapozott hír is elterjedt, hogy az addig kiadott oldalfegyverek egy részét is be akarják vonni. Ez s a fegyverhiány feszültséget okozott, és a politikai bizalom kérdését is érintette.

A párt az eredeti terveknek megfelelően törekedett a fegyverellátás megoldására. Az MSZMP KB Titkársága május 15-én úgy határozott, hogy a karhatalomból a termelőmunkába visszatérő és a munkásőrségbe felvett tagok megtarthatják személyi fegyverüket.

A szervezés meggyorsításának eredményeként 1957. június 1-jéig az év végére tervezett létszámot mintegy 3 ezerrel túllépték. Az ország területén 34 járás kivételével minden járásban megszervezték az egységeket. A személyi állomány kétharmadát látták el egyenruhával és a rendszeresített fegyverzettel.

A szervezés e dinamikus periódusát vidéken a gyors növekedés, a fővárosban pedig bizonyos lemaradás jellemezte. Március közepén még a teljes felfegyverzett létszám kétharmadát adta a főváros, május 1-jére már csak mintegy kétötödét. A fővárosi kerületi egységekhez április elején 5630, május elején 6558, június elején pedig 6888 munkásőr tartozott. A folyamatos létszámemelkedés ellenére a tagok száma június elején még 2176-tal elmaradt a tervezettől. Főként a nagyüzemi kerületekben volt szükség erőteljesebb szervezésre. A tervezett létszámhoz képest még 30–40 százalékos volt a létszámhiány a IV., a VIII., a X., a XI., a XIII., a XV., a XVII., a XVIII., a XX., a XXI. és a XXII. kerületben.

Ennek különböző okai voltak. Szerepet játszottak benne a fizikai dolgozókkal szemben támasztott túlzott követelmények, a fegyverellátás akadozása stb. Az újpesti zászlóalj munkáját értékelő jelentés például megállapította: „az élet bebizonyította, hogy a zászlóalj parancsnoksága a pártbizottság és a pártszervezetek segítsége nélkül nem képes megoldani a munkásőrség szervezésével, kiképzésével, fegyverzeti helyzetének megjavításával kapcsolatos problémákat". Azt is figyelembe kell venni, hogy ugyancsak a főváros adta a két szakszervezeti zászlóalj állományát is, amellyel a tervezéskor még nem számoltak.

Az egységek megszervezése után, az erős igénybevétel mellett sok feladatot kellett megoldani a rendszeres kiképzés és szolgálat biztosítása érdekében. A fegyverek megfelelő elhelyezése, az előadók, az oktatási anyagok biztosítása, a fegyelem erősítése, az állomány személyi összetételének javítása, a beosztás, a riadótervek elkészítése, a szolgálat és a gyakorlatok megszervezése az egységek mindennapi gondja volt. Az eredmények mellett a nehézségeknek is megvolt a maguk politikai magyarázata. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a pártszervezeteknek nagyobb figyelmet kell fordítaniuk az egységek politikai irányítására, eszmei-politikai egységének erősítésére, és több gyakorlati segítséget is kell adniuk.

Beilleszkedés a munkáshatalom politikai intézményrendszerébe. A júniusi pártértekezlet

A munkásőrség megalakításában elsődleges volt a párt politikai irányító, vezető szerepe, annak közvetlen és közvetett formájában is. A munkásőrséget a párt hozta létre, és megszervezésében is döntő szerepe volt. A párt határozta meg a testület helyét, szerepét, feladatait, szervezeti felépítését, működési elveit, létszámát. A párthatározatok mind a testületre, mind annak tagjaira kötelezőek voltak. A parancsnokok kinevezésére és a munkásőrök felvételére, leszerelésére, kizárására a pártszervezetek döntése alapján került sor. Kezdettől csak párttag lehetett munkásőrparancsnok, bár a követelményt írásban nem rögzítették. Ugyancsak a megfelelő párttestületek döntései alapján gondoskodtak a szükséges anyagi feltételek, az elhelyezés, a fegyverzet és egyéb felszerelés biztosításáról.

A rendelkezés, az igénybevétel tekintetében kezdettől alapkövetelmény volt a párt kizárólagos irányító szerepe. A munkásőrszolgálat – a pártonkívüliek számára is – kezdettől pártmegbízatást jelentett.

A közvetlen pártirányítás érvényesítése a konszolidáció döntő periódusában az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága és a területi intézőbizottságok útján történt. Az irányítás és ellenőrzés gyakorlati munkájában részt vett az Ideiglenes Központi Bizottság Adminisztratív, illetve Párt- és Tömegszervezeti osztálya is. Az állomány tevékenységének figyelemmel kísérésében az intézőbizottságoknak és az alapszervezeteknek is fontos szerepük volt. A munkásőrség megalakítása az MSZMP nagy eredménye, egyszersmind azonban – mint *A kommunista párt újjászervezése 1956–57* című könyvében Szenes Iván írja – a párt újjászervezésének is fontos mozzanata volt.

A munkásőrség megalakulása kedvezően hatott a párt szervezésére és az alapszervezetek munkájára is. Egy budapesti összefoglaló jelentés példaként említi a Csepeli Vasműveket, a XIII. kerületi és az Óbudai Hajógyárat, a Láng Gépgyárat, a Radiátorgyárat, a Villamosgép- és Kábelgyárat, a Vágóhidakat, a Ganz Vagongyárat, a MÁVAG-ot, az Ikarust, az Egyesült Izzót, a Chinoint és más üzemeket, amelyekben a munkásőrség léte növelte a kommunisták önbizalmát. „Sok embernek éppen a munkásőrök bátor magatartása adott erőt ahhoz, hogy nyíltan is velünk tartsanak és beálljanak a sorba" – mondotta Borbély Sándor az „Oprendek Sándor zászlóalj" 1977. évi kitüntetésekor.

A legtöbb esetben a párt szervezésére már maga az is pozitívan hatott, ha valamely üzemben vagy községben akárcsak néhány tagja is volt a munkásőrségnek. Hajdú-Bihar megyében például gyakran egyszerre szervezték meg a pártalapszervezeteket és a munkásőralegységeket. Debrecenben a munkásőrség szervezésére abban az időszakban került sor, amelyben a munkástanácsok szívós ellenállását sikerült megtörni, s ekkor hozták létre az üzemi pártszervezeteket. A Borsod megyei munkásőrök áprilisban felkeresték a volt MDP-tagokat, és beszélgettek velük az MSZMP-be történő átigazolásukról. Miskolcon egy 25 tagú pártnapi előadói, egy 110 tagú instruktori s egy 20 tagú agitációs csoportot hoztak létre. Májusban megkezdték egy 30 tagú tömegpropaganda-csoport és egy 400 tagú falujáró gárda kialakítását. Somogy, Tolna és Baranya megye falusi pártszervezeteinek megerősödése is összekapcsolódott a testület szervezésével.

Amint azt Németh Károly 1971-ben megfogalmazta, a munkásőrség szervezése az MSZMP újjászervezéséért végzett munka része volt. Marosán György a fővárosi pártértekezleten, a Budapesti Pártbizottság beszámolójában, az újjászervezett párt és tagjai fegyveres harckészségének összefüggéséről a következőket mondta: „...mai viszonyaink között az élcsapatjelleg kialakítása magában foglalja azt is, hogy a párttag nemcsak aktív agitátor és szervező, de fegyveres katonája is a pártnak". Münnich Ferenc az MSZMP országos értekezletének megnyitó beszédében így foglalt állást: „Pártunk gerincét a fegyveres küzdelemben helytállt, elvhű, áldozatkész elvtársak alkotják."

A munkásőrségnek, a munkásosztály fegyveres szervezetének megalakulása és tevékenysége egyszerre erősítette az MSZMP élcsapatjellegét és tömegpárttá való újjászervezését. Különösen fontos szerepe volt a párt munkásbázisának szélesítésében. A munkásőrség létrehozása nem szembeállította, ellenkezőleg, összekapcsolta az osztályharc, illetve a harci készség különböző formáit, és elősegítette, hogy egyre inkább az eszmei-politikai és a gazdasági tevékenység kapjon hangsúlyt.

A párt és a munkásőrség kapcsolatáról kezdetben helytelen nézetek is feltűntek. Eléggé elterjedt az a téves felfogás, hogy a munkásőrség – párthadsereg. Ez a hűségből és az odaadásból táplálkozó szemlélet és érzés bizonyos veszélyeket is magában rejtett. Bizalmatlanságot is kifejezhetett a többi fegyveres erő és testület, továbbá a pártonkívüliek iránt. A konszolidáció előrehaladásával egyre fontosabbá vált e téves értelmezés kiigazítása, a párt és a munkásőrség közötti viszony elvileg és politikailag egyre pontosabb meghatározása. „A Központi Bizottság azt akarja, hogy a munkásőrséget – habár élete, tevékenysége a legszorosabban össze van kapcsolva a párt életével, tevékenységével – ne tekintsék párthadseregnek... az a valóságban: a dolgozó nép egyik szervezett ereje” – mondotta Kádár János a tatai parancsnoki összevonáson 1961-ben.

A munkásőrség tevékenysége kezdettől összekapcsolódott a magyar munkásosztály másik osztályszervezetével is. A szakszervezeti mozgalom két állandó osztaggal vett részt a munkásőrség megalakításában.

Az Építő-, Fa- és Építőanyag-ipari Dolgozók Szakszervezete nevében Somogyi Miklós elnök már 1957. február 19-én levélben fordult a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnökéhez: „...a munkásőrség szervezését megkezdtük, és ez a közeli napokban egy zászlóaljnyi egységgel meg is alakul. Az építőmunkásoknak egyébként tradíciója az építőmunkás zászlóalj, tekintettel arra, hogy 1919-ben már ilyennel rendelkeztünk, és az élményként él bennünk. Tekintettel a fentiekre, szakszervezetünk elnöksége kéri a kormány hozzájárulását, hogy a megalakulandó »MÉMOSZ zászlóalj« önálló egységként, közvetlenül a munkásőrség országos parancsnoksága alá legyen rendelve.” Biztosítékul a leendő egység megbízhatóságát hangsúlyozta. Főleg olyan elvtársak alkotják majd a zászlóaljat – írta –, akik az ellenforradalom idején „szakszervezetünkben követelték a munkásosztály felfegyverzését,

Kádár János látogatása egy kiképzésen

hogy fegyverrel a kézben is megvédhessék a szocialista rendünket".

A „Bokányi Dezső zászlóalj" állományának törzsét – mint visszaemlékezésében Brutyó János elmondja – az Építők Szakszervezete adta, de csatlakoztak hozzájuk a SZOT-ban és a más szakszervezetekben dolgozó kommunisták, valamint az Építésügyi Minisztérium és az építőipari vállalatok munkásőrei is. Az építők zászlóalját követte a vasas zászlóalj megalakítása, amelyben nagy számban vettek részt az egykori vasas ifik. A két szakszervezeti zászlóalj az országos parancsnok központi tartaléka lett.

A munkásőrség az 1957. március 21-én zászlót bontott KISZ szervezését és megerősödését is igyekezett segíteni. Ezáltal is hozzájárult a revizionizmus és az ellenforradalom által súlyosan megtévesztett fiatalok neveléséhez. Egységei segítséget nyújtottak az ifjúsági rendező gárdák, majd az Ifjú Gárda tevékenységéhez, főként felkészítésükhöz. A KISZ tagjai a felvételük alkalmával tett esküjükben a jó munka, a tanulás mellett azt is megfogadták, hogy ha kell, fegyverrel is megvédik a Magyar Népköztársaságot.

Az ifjúságról természetesen – mint a pártban és az egész társadalomban is – a munkásőrök között is sok vita folyt. Voltak, akik féltették a testületet a fiataloktól, bizalmatlanok voltak velük szemben. A nagy többség azonban szeretettel fogadta őket. A csepeli egységben ifjúsági szakasz alakult. A veszprémi zászlóalj egyik nehézfegyverraját is teljes egészében KISZ-tag fiatalokból szervezték.

A munkásőrség megszervezése szervesen kapcsolódott hazánk fegyveres erői újjászervezésének 1957 márciusától már jelentősen előrehaladó folyamatához is.

A forradalmi karhatalom létszáma április végéig mintegy 18 ezerre emelkedett. Hozzájárulásukat a néphatalom megszilárdításához érzékelteti, hogy az országban addigra nagy mennyiségű fegyvert gyűjtöttek össze, 15 államellenes összeesküvést számoltak fel, s letartóztattak mintegy 17 ezer bűnözőt. A karhatalom visszaverte az ellenforradalom maradványainak próbálkozásait, védte a békés lakosság nyugalmát, a közbiztonságot. Ennek eredményeként vált lehetővé a kijárási tilalom április 13-i teljes feloldása is. A karhatalmisták hatékonyan segítették a párt és a munkásőrség szervezését, a termelés és a kereskedelem normális rendjének helyreállítását, az eszmei-politikai konszolidációt.

A rendkívüli helyzetben ideiglenes céllal megszervezett forradalmi karhatalom betöltötte történelmi jelentőségű feladatait. Tagjait az ellenforradalmi támadás leverésében és a szocializmus vívmányainak védelmében tanúsított hősies és önfeláldozó helytállásukért a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékéremmel tüntette ki az Elnöki Tanács.

A konszolidáció sikerei, a fegyveres erők és testületek újjászervezése, valamint a munkásőrség megalakulása nyomán a karhatalmi egységek április közepére, május elejére Budapesten és a megyeszékhelyeken beszüntették a szolgálati tevékenységüket. A polgári életbe visszatérő karhatalmisták tömegesen fogtak fegyvert a munkásőrségben. A párt álláspontjának megfelelően elsősorban a karhatalmisták adták az időközben újjászerveződő Magyar Néphadsereg tisztikarát. Március elején Révész Géza személyében kinevezték a honvédelmi minisztert. Április közepén behívták az újonc sorállományt. A munkásőrök politikai felvilágosító munkával segítették a sorozás rendjét. 1957 közepére újjászervezték a BM szerveit is. A rendőrség ekkorra már el tudta látni a rend és a közbiztonság védelmét.

A munkásőrség együttműködése a néphadsereggel és a rendőrséggel az alapító dokumentumoknak megfelelően alakult ki, kölcsönösen segítették egymás tevékenységét. Különösen a MUK elleni közös fellépés nyomán erősödött meg a munkásőrség és a rendőrség kapcsolata. A fegyveres erők és testületek együttműködésének magasabb színvonalú keretet adott a Budapesti Karhatalmi Körzet Parancsnokságának intézkedési terve. Jó fegyverbaráti együttműködés jellemezte a határőrség és a munkásőrség együttmunkálkodását. (A határőrségnek ekkor Gyurkó Lajos volt a parancsnoka.) Különösen a nyugati határon működtek aktívan együtt már kezdettől fogva. Sopronban például a munkásőrség megalakulása kezdetétől vállaltak, elláttak közös feladatokat. Ebben az időben a határőrség a működési keretek biztosításában is segítséget nyújtott a munkásőrzászlóaljnak. Hasonló együttműködés alakult ki a határőrség és a munkásőrség között Vas megyében is. Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. május 28-i döntése értelmében a honvédelmi és sportszövetség elnökségeiben is részt vettek a munkásőrség vezetői, együtt a párt, a KISZ, a Partizán Szövetség és a hadsereg képviselőivel.

A népköztársaság fegyveres szervezeteinek alapvetően jó összhangja mellett le kellett küzdeni bizonyos feszültségeket is. A munkásőrök között egy ideig még sokan bizalmatlanul tekintettek a néphadseregre és a rendőrségre, mert csak nehezen értették meg, hogy milyen gyökeres változás történt ezekben újjászervezésük során. Nem tűnt el egy csapásra a munkásőrség megalakulása körüli vita hatása sem. Ennek teljes eloszlatása éppen akkor torpant meg átmenetileg, amikor a néphadsereg újjászervezése a befejező szakaszához érkezett. A néphadseregben viszont nem szűntek meg teljesen a munkásőrség szükségességét vitató nézetek. „Egy időben volt olyan vélemény is, hogy a teljes politikai konszolidáció után már semmi sem veszélyezteti a munkáshatalmat, így a munkásőrség leszerelhet” – mondotta az MSZMP főtitkára az 1981. december 10-i munkásőrparancsnoki értekezleten.

Az új fegyveres testület és a rendőrség kapcsolatában is akadtak zavaró momentumok. „A vezetők között jó a viszony... Egyes rendőrtisztek és beosztott rendőrök azonban nem akarják tudomásul venni a munkásőrség létezését. Itt a rendőrség politikailag képzetlen, öntudatlan beosztottjairól van szó" – olvasható a munkásőrség budapesti helyzetéről szóló, június elején készült jelentésben. Részben a vélt vagy a létező bizalmatlanság reakciójaként, korántsem általánosan, de a munkásőrök között is feltűntek avantgardista nézetek és hangulatok. Ezek szerint „a munkásőrség az első", az egyedül igazán megbízható fegyveres szervezet.

A párt- és állami vezetés, valamint a Munkásőrség Országos Parancsnoksága arra törekedett, hogy az új fegyveres testület, szervezetével és arculatával egyaránt, megfelelően illeszkedjen be az újjászerveződő politikai intézményrendszerbe, a társadalmi, a politikai és a fegyveres szervezetek közé. A tevékenység közben szerzett tapasztalatok figyelembevételével a szabályozás egyre kidolgozottabb lett, s mind jobban biztosította a párt- és az állami irányítás, valamint a szervezeti önállóság érvényesülését.

Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-i határozatában úgy körvonalazta a megalakítandó polgári fegyveres testületnek a párt- és állami szervekhez fűződő kapcsolatait, hogy az szervezeti és szakszempontból az MSZMP-intézőbizottságok elnökeihez tartozzék, s a megyei, illetve a kerületi intézőbizottságok első titkárának kívánságára a kapitányságok minden esetben legyenek kötelesek bevetni az egységeket.

A február 12-én közzétett határozatszöveg már határozottabban, árnyaltabban érvényesítette az irányítás elsődlegesen politikai szempontjait. Eszerint a munkásőrség szervezeti és szakszempontból az illetékes rendőrkapitánysághoz, rendelkezés és felhasználás szempontjából a párt illetékes intézőbizottságának elnökéhez tartozik. Az Elnöki Tanács 1957. február 18-i törvényerejű rendelete állami jellegének megfelelően biztosította a pártirányítás törvényes keretét, amikor úgy fogalmazott, hogy a munkásőregységek feletti rendelkezés joga az országos parancsnok által kijelölt személyeket illeti meg.

A munkásőrség irányításának átfogó és részletesebb szabályozására – az alapító dokumentumoknak megfelelően – a törvényerejű rendelettel egyidejűleg kiadott végrehajtási utasítás, a 3075/1975. számú kormányhatározat révén került sor. Ez a szervezetet a Magyar Forradalmi, Munkás-Paraszt Kormány alá rendelte. Meghatározta, hogy az országos parancsnokot a kormány nevezi ki, amely a munkásőrség felügyeletét a belügyminiszter útján gyakorolja. Ugyancsak a belügyminiszter feladatkörébe utalta a felszerelésről, annak tárolásáról és karbantartásáról való gondoskodást. Az igénybevétel szabályozása szerint a munkásőregységek kirendelését annak parancsnoka és az illetékes rendőrkapitányság kérhette. A kirendelésre minden esetben csak az MSZMP illetékes járási (városi, városi kerületi) intézőbizottsága adhatott engedélyt. Utóbbi kérés nélkül is kirendelhette az egységeket, az illetékes intézőbizottság ezen rendelkezését az egység parancsnoka köteles volt végrehajtani.

A pártirányítást tette differenciáltabbá az MSZMP Titkárság április 8-i ülésén hozott döntés. Ennek alapján a munkásőrség politikai és szervezeti kérdéseivel a Párt- és Tömegszervezetek Osztályának kellett foglalkoznia, mivel a területi intézőbizottságok és az alapszervezetek feladata volt a munkásőrök kiválasztása, illetve, hogy a szakmai jellegű feladatok irányítás szempontjából az Adminisztratív Osztályhoz tartozzanak, s e tekintetben ez utóbbi hangolja össze a két osztály tevékenységét.

A párt vezetői visszatérően hangsúlyozták a pártirányítás elsődlegességének, illetve az irányítás összhangjának követelményét. A Belügyminisztérium munkájáról szóló 1957. március 12-i intézőbizottsági határozat megismételte, hogy „továbbra is érvényben van az Intéző Bizottság korábbi határozata, hogy a munkásőrség feletti rendelkezés joga kizárólag az Intéző Bizottságot illeti meg".

Az MSZMP Titkársága 1957. április 19-i határozatában felhívta az Országos Parancsnokság, valamint az Ideiglenes Központi Bizottság osztályainak figyelmét, hogy a megyei és járási munkásőr-parancsnokságok parancsnoki karát az intézőbizottságokkal közösen nevezzék ki, és minden politikai jellegű kérdésben csak velük egyetértésben határozzanak. A munkásőrség országos parancsnokát külön is figyelmeztette, hogy a párt vezető testületeinek hozzájárulása nélkül nem dönthet jelentősebb kérdésekben, s hogy szigorúan tartsa magát az eredeti határozatokhoz.

A pártirányítás erősítését szolgálta az Intéző Bizottság június 14-én hozott határozata is, amellyel a megyei és a budapesti munkásőrparancsnokokat titkársági, az alacsonyabb beosztásúakat pedig megyei, illetve fővárosi intézőbizottsági hatáskörbe utalta.

A munkásőrség megalakulásának és tevékenységének kibontakozása, továbbá irányítási rendszerének és a többi fegyveres szervezettel történő együttműködésének kialakulása mindinkább szükségessé tette a testület működésének belső szabályozását. Ezt a 7075/1957. számú kormányhatározat elő is írta. Oly módon, hogy a munkásőrség szervezeti, szolgálati és fegyelmi szabályzatát az országos parancsnok állapítja meg, és a belügyminiszter hagyja jóvá. A szabályzat elkészültéig értelemszerűen e kormányhatározat rendelkezései érvényesültek. Egyes rendelkezéseit később módosították. A Munkásőrség Országos Parancsnokságán végzett munka eredményeként 1957. május 27-re elkészítették az ideiglenes működési szabályzat tervezetét. Erről május 30-án – más érdekeltek bevonásával – értekezletet tartottak. A korrigált tervezet alapján június 5-én írásban kérték a Belügy-, a Honvédelmi és az Igazságügyi Minisztérium, továbbá a Legfelsőbb Ügyészség észrevételeit, illetve hozzájárulásukat a kibocsátáshoz.

A pártnak a júniusra összehívott országos értekezletre való felkészülése során áttekintették a munkásőrség addigi tevékenységét. A Munkásőrség Országos Parancsnoksága a területi egységektől kapott jelentések anyagát felhasználva Értékelő jelentésben foglalta össze a testület működésének tapasztalatait. Ez a munka természetesen összefüggött a még folyamatban levő szervezés és felszerelés, továbbá az összetétel, a fegyelem, a kiképzés, illetve a szolgálati tevékenység más gyakorlati területei jobb megismerésével és konkrét segítésével. Az eredmények és a hiányosságok számbavételével a pártszervezetek és pártfórumok előtt lényegesen megerősödött a pártirányítás és -ellenőrzés fontosságának, a közvetlenebb és a hatékonyabb segítségadás szükségességének felismerése. Sok hasznos javaslat is született.

A területi pártértekezletek nagyra értékelték a munkásőrség megalakítását, szerepét.

Az 1957. május 31-én megtartott Szolnok megyei pártértekezlet a munkásőrséggel kapcsolatban így foglalt állást: „Az elmúlt negyedévben létrehoztuk megyénkben is a munkásosztály hatalmának új védelmező erejét: a munkásőrség alakulatait. A pártaktíva kommunista üdvözletét küldi a munkásőr-alakulatok minden harcosának. Arra kéri őket: igyekezzenek minél jobban elsajátítani a nép békés, alkotó munkáját védelmező fegyverek kezelését. Álljanak szilárdan, megingathatatlanul készen a munkáshatalom védelmére. Legyenek szerények, öntudatosak a dolgozók között, és kérlelhetetlenek az ellenséggel szemben."

A fővárosi június 8–9-i pártértekezlet a munkásőrség megalakulásának elemzését összekapcsolta a többi fegyveres szervezet munkájának értékelésével. Úgy tekintett rájuk, mint a konszolidálódott szocialista rendszer időszakában is a demokratizmus biztosítékaira. A Budapesti Pártbizottság beszámolóját tartó Marosán György így fogalmazott: „Életre hívtuk a munkásőrséget, felfegyvereztük a legjobb, leghűségesebb kommunistákat, akik minden helyzetben rendszerünk biztos támaszai lesznek. Ma, amikor rend és nyugalom honol a budapesti utcákon, örömmel állapíthatjuk meg, hogy dolgozó népünk szeretettel fordul fegyveres erőink felé, és létükből biztonságot merít, hogy Magyarországon nem lesz még egyszer örömünnepe a reakciónak. Államunk proletárdiktatúra volt és marad, amely demokráciát biztosít a dolgozó népnek és kérlelhetetlenül elnyom minden olyan erőt, amely kezet mer emelni a nép hatalmára."

A munkásőrség megalakulásának, létének politikai értékelését s jövőbeni helyének, szerepének meghatározását az MSZMP 1957. június 27–29-én tartott országos értekezlete végezte el. A pártkongresszussal felérő tanácskozás megtárgyalta az elmúlt időszak tapasztalatait, elvégezte a konszolidáció eredményeinek értékelését, meghatározta a párt és az ország előtt álló feladatokat, megerősítette és továbbfejlesztette a kétfrontos harcban kidolgozott és érvényesített politikai irányvonalat. A pártértekezlet történelmi helyét értékelve a negyedszázados évforduló alkalmából rendezett tudományos tanácskozáson Szabó Bálint azt emelte ki, hogy az határkő volt a párt újjászervezése, konszolidálása útján. „. . .*a párt újjászerveződése az ellenforradalmi erők elleni szívós harcban sikerrel befejeződött*" – mondotta ki a konferencia határozata.

A pártértekezlet jelentőségének megfelelően értékelte a forradalmi karhatalom tevékenységét, amely betöltötte történelmi feladatát. Megállapította, hogy az államhatalmi és államigazgatási szervek, valamint a hadsereg, a határőrség, a rendőrség újjászervezése alapjában véve sikeresen megoldódott. Állást foglalt abban is, hogy a munkásőrség megalakítása helyes kezdeményezésnek bizonyult. Az új testületet úgy tekintette, hogy az hazánk politikai rendszerének szerves és állandó része lett. *„Az újjászervezett és újonnan megszervezett fegyveres erők: a hadsereg, a határőrség, a rendőrség és a munkásőrség a Magyar Népköztársaság egységes fegyveres erői"* – mondotta ki a határozat.

Az országos pártkonferencia egyértelműen elhárította azok véleményét, akik kezdetben nem értettek egyet a munkásőrség létrehozásával, vagy úgy gondolták, hogy a hatalom megszilárdulása után már feleslegessé válik. „Azt hiszem, ezeknek az elvtársaknak világos választ adott az országos pártértekezlet, amikor lerögzítette, hogy nem átmeneti megoldásról van szó. Nem, mert a munkásőrségre, a felfegyverzett munkásság erejére népünknek nemcsak hatalma megvédése, hanem megtartása, erősítése idején is szüksége van" – írta erről 1959-ben, a *Munkásőr* című lapban megjelent cikkében Münnich Ferenc.

Az országos pártértekezlet a fegyveres erők és testületek feladatát a munkáshatalom belső és külső védelmének biztosításában jelölte meg: legyenek képesek minden ellenforradalmi kísérlet elfojtására, és legyenek az ország szilárd védelmezői minden imperialista támadással szemben.

A konferencia vitájában a jobboldali veszéllyel szembeni védekezés összekapcsolódott a korábbi szektás-dogmatikus politikától történő következetes elhatárolódással és az azzal történő szembefordulással. Révai József úgy vélte felszólalásában, hogy az utóbbi feladatnak csak taktikai jelentősége van. Ezzel a nézettel szemben a pártértekezlet teljes egészében a Kádár János által kifejtett álláspontot tette magáévá. E szerint a kétfrontos harcot mindkét irányban teljes következetességgel kell folytatni, mivel a régi szektás hibák megbélyegzése és felszámolása nélkül a revizionista zavarkeltéssel szemben sem lehet megfelelő hatékonysággal küzdeni.

Az országos pártértekezleten a fegyveres erők feladatát is úgy határozták meg, hogy a jobboldali veszéllyel szembeni védelem mellett ahhoz is járuljanak hozzá, hogy a korábbi szektás-dogmatikus politika ne térhessen vissza, s ne kerülhessen sor újból a szocialista törvényesség megsértésére. „Maradéktalanul érvényesíteni kell azt az elvet, hogy a Magyar Népköztársaságban ne legyen szabadsága a néphatalom ellenségeinek, mert csak így biztosítható a dolgozó tömegek, a törvénytisztelő állampolgárok demokratikus jogainak és szabadságának védelme. Védelmezni és erősíteni kell a pártnak, állami szerveinknek és az állampolgároknak is a törvényességet, mégpedig a törvényesség mindkét oldalát: aki a törvényt megsérti, meg kell büntetni, aki a törvényt tiszteli, azt a törvény védje."

A konferencia nemcsak a régi vezetőség hibái, illetve ezek mentegetése ellen lépett fel, hanem a mindennapok során újratermelődő más szektás jelenségekkel szemben is.

A pártértekezleten nagy hangsúlyt kapott a fegyveres erőknek a párthoz és az egymáshoz fűződő kapcsolata. „Az ellenség elleni harchoz szükséges a párt és a fegyveres erők összeforrottsága. A hadsereget, a rendőrséget, egyszóval a fegyveres erőket szeretnünk, becsülnünk és segítenünk kell, ezt a szellemet bele kell plántálni az egész közvéleménybe. A párt szeretetéhez hozzátartozik a szigorú kritika. Tehát ha a fegyveres erőknél – éppen úgy, mint bárhol – valami hibát látunk, bíráljunk szigorúan, de ez a szeretet alapján történjen és szolgálja a fegyveres erők javát" – mondotta Kádár János.

A munkásőrségről szólva kiemelte, hogy az „a párt és a magyar proletárdiktatúra egyik legnagyobb és újkeletű vívmánya, hiszen ez a fölfegyverzett proletariátus".

A Központi Bizottság beszámolója a testületet lebecsülő szemlélettel szemben leszögezte, hogy az a közbiztonság és az állam fegyveres erejének nagyon fontos tényezője lett, és „teljesen egyenjogú részét képezi a Magyar Népköztársaság fegyveres erejének, amely jelenleg a honvédségből, a Belügyminisztérium fegyveres erőiből és a munkásőrségből áll". Ezzel együtt határozottan bírálta a munkásőrök között megtalálható avantgardista nézeteket: „...helytelen az a szemlélet, hogy egyedül a munkásőrség a mi fegyveres erőnk. Ez sértő és igazságtalan megállapítás a katonákra nézve. A mi fegyveres erőnk elsősorban a hadsereg és a rendőrség, s azután a munkásőrség."

Teljes egyértelműséggel fogalmazta meg az ellenforradalom elleni harc egyik súlyos tapasztalatát, a fegyveres erők együttműködésének alapkövetelményét: „A hatalom szempontjából nagyon fontos, hogy erősítsük, ápoljuk és segítsük a fegyveres erők különböző részlegei között az egymás iránti bajtársi szellemet és az egységet. Ne tűrjük el, hogy bárki is széthúzást szítson a fegyveres erők egyes fajtái között."

Az MSZMP-nek az országos értekezleten elfogadott új szervezeti szabályzata is jól szolgálta a fegyveres erők és testületek pártirányításának biztosítását és erősítését, a pártdemokrácia fejlesztését. A munkásőrségről kimondta, hogy az illetékes pártbizottságok irányítják az egységek munkáját, biztosítják azok forradalmi fegyelmét, harckészségét és erkölcsi-politikai egységét.

A szervezeti szabályzat a fegyveres erők és testületek esetében is rögzítette a választott párttestületek irányító szerepét, továbbá a fegyveres erők pártszervezeteinek feladatává tette a kapcsolat kiépítését a területi pártbizottságokkal.

Az MSZMP 1957. júniusi országos értekezletével lezárult a munkáshatalom megszilárdításának az ideiglenesség jegyeit magán viselő szakasza. A munkásőrség, amely létrehozásától hatékonyan erősítette a konszolidáció kibontakozását, a proletárdiktatúra megújuló rendszerének is fontos, állandó, szerves részévé lett.

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY ÖSSZETÉTELE

A munkásőrség célja és osztályjellege, de személyi állományának társadalmi és politikai összetétele szerint is a munkásosztály, a dolgozó nép szervezeteként jött létre.

A munkásőrök felvételét a felelősségteljes bizalom jellemezte. Kádár János később főként e tevékenység demokratizmusát emelte ki: „...az alapítás napjaiban nem volt – nem is lehetett – valamiféle bonyolult kartotékrendszer, különösebb kádermunka. Az emberek kiválasztása, toborzása annak alapján történt, ahogy az emberek egymást ismerték, úgy, ahogy csak munkás ismerheti a munkást, ahogy csak a dolgozó ember ismerheti dolgozó társát."

A személyi állomány kialakítása egészében jól sikerült. Tévedések olyan esetekben fordultak elő, amikor nem terjesztették párttaggyűlés elé a felvételi kérelmet. Helyenként ellenséges vagy politikailag bizonytalan elemek is megpróbáltak beférkőzni, de ezt a pártszervezetek és a munkásőrök ébersége megakadályozta. Az öntudatos fegyelem légkörében azok is kiszorultak, akik csak fegyverhez akartak jutni, de a kiképzés és a szolgálat terheit már nem vállalták.

A munkásőrség állományának összetétele az alapító dokumentumokban megfogalmazott tervek szerint alakult. Már a szervezés elején hamarosan többségbe kerültek a munkások, vidéken pedig velük együtt a szegényparasztok, a tsz-tagok.

A főváros tizenhat kerületének adatai alapján kitűnik, hogy 1957 közepén ezekben az egységekben a munkásőrök mintegy 55 százaléka munkás. A budapesti átlag ennél valamivel még magasabb is. Ennél is magasabb a fizikai dolgozók aránya, mivel több, részben mezőgazdasági jellegű kerületben számottevő számban kérték felvételüket parasztok is. A kiépített és felfegyverzett munkásőrség közel kétharmada volt munkás. 1958-ban, a megalakulás utáni évben, a munkásőrök többsége – átlagosan 60–65 százaléka – volt ipari vagy mezőgazdasági munkás.

Az egységek összetételében területenként jelentősek az eltérések. A Munkásőrség Budapesti Parancsnoksága 1957. június elején néhány zászlóalj helyzetét megvizsgálva azt állapította meg, hogy a fizikai munkások aránya a XII. kerületben 95 százalék, a IV. kerületben 72 százalék, a XIII. kerületben 58 és a VII. kerületben 38 százalék volt. A Budapesti Parancsnokság 1958. március 24-i jelentésének adatai alapján az eredeti foglalkozás szerint munkás 72, paraszt 10, értelmiségi 6, egyéb 12 százalék. Akkori foglalkozása szerint is munkás volt közel 40 százalékuk. A Szolnok, Somogy és Borsod-Abaúj-Zemplén megye tíz járására és három városára kiterjedő 1958. évi elemzés szerint a munkásőrség 70–75 százalékban fizikai dolgozókból tevődött össze.

A foglalkozás szerinti munkások a fővároson kívül vidéken is abszolút vagy relatív többségben voltak. 1957 derekán az iparosodott borsodi vidék munkásőreinek kétharmada volt munkás, ötödrésze paraszt. Az akkor mezőgazdasági jellegű Hajdú-Biharban arányuk 56, illetve 35 százalék. Vas megyében a parasztok aránya egyharmad rész, a munkásoké közel 44 százalék.

Külön is szembetűnő a bányászok szerepe a munkásőrség megalakulásában: „Bányászaink, pártunk felhívására, városon és bányatelepeken az elsők között ismerték

Fegyvertfogó parasztok Hevesben

fel a munkásőrség létrehozásának társadalmi, politikai szükségletét, osztálytartalmát. Bányászlakta területeken az aknai, üzemi-járási pártszervezeteknél, az alakuló parancsnokságokon kommunisták ezrei jelentkeztek, kérték felvételüket... Bányaüzemek körzeteiben bányász alegységek jöttek létre, melyek példamutatásukkal, fegyelmükkel, eszmei-politikai szilárdságukkal... példaképül szolgáltak egységeinken belül" – írja a Borsod megyei önálló bányászszázad történetét feldolgozó krónika, más megyék bányásztelepüléseire is érvényesen.

A munkásőrség megalakulása előtt vita volt arról, hogy kiterjesszék-e a falvakra is a testület szervezését. A gyakorlat teljes mértékben igazolta a pártnak azt a döntését, hogy falun is ki kell építeni a munkásőrséget. „Kiváló szövetkezeti dolgozóink közül igen sokan már az ellenforradalmi események idején és közvetlenül utána a munkásőrség és a karhatalom tagjaként vettek részt a falu rendjének a helyreállításában. Példát mutattak, fegyelmezett és eredményes munkájukkal hatékonyan hozzájárultak az ellenforradalmi elemek támadásainak gyors visszaveréséhez és a becsületes, de ingadozó termelőszövetkezeti tagok jelentős részének megnyeréséhez" – mondotta Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke az alkotmány ünnepe tiszteletére rendezett 1957. évi kitüntetési ünnepségen, az Országházban.

A munkásőrségnek a járásokban, a községekben valóban erős parasztbázisa volt. Az állami gazdaságok, a kisebb üzemek, a kisipari szövetkezetek munkásaihoz a terület gazdasági és politikai vezetőin, dolgozóin kívül szép számmal csatlakoztak a tsz-parasztok, volt agrárproletárok, szegényparasztok, s kisebb számban kisiparosok is. A mezőkövesdi munkásőrszázad tagjainak 90 százaléka munkás-paraszt származású volt: „...majd egy szálig volt summások, volt cselédek, agrárproletárok. Keményre szikkadt, napszította, kérgesre keményedett kezű emberek..." A Tolna megyei egységek többségükben szintén parasztokból tevődtek össze. Főleg a szövetkezetek tagságából kerültek ki az első jelentkezők, de szép számmal voltak egyénileg gazdálkodó parasztok is az alapítók között. Más volt a helyzet Győr-Sopron megyében. Itt jóformán csak a soproni és a mosonmagyaróvári zászlóaljnak voltak mezőgazdasági foglalkozású munkásőrei.

A Zala megyei egységek összetétele tipikusan mutatta a falun élő munkások és parasztok közötti politikai, harci szövetség létezését. A zalaszentgróti egység összetétele például – Tatár Ferenc emlékezése szerint – így alakult: „Az első belépők a járás nagyobb üzemeinek kommunistái voltak. A Zalaszentgróti Állami Gazdaságból, a helybeli termelőszövetkezetekből és a téglagyárból verbuválódott össze a kis csapat... követők szép számmal akadtak: Türjén, Pakodon, a Mikosdi Lengyárban, Kehidán szerveződtek munkásőregységek..." A kehidai lövészszakasz alapító tagjainak többsége fizikai munkás volt – traktoros, fogatos, állattenyésztő, növénytermesztő –, de voltak köztük tanácsi és földmívesszövetkezeti alkalmazottak is. A gutorföldi szakaszt a rádiházi és a gutorföldi gazdaság legjobb munkásai és vezetői alkották. Éjszakánként lóhátom járták a határt, őrizték a szocialista tulajdont. A paraszt munkásőrök másutt is alakítottak lovasegységeket. Híressé vált Szolnok megyében a volt agrárproletárokból alakított szakasz, amelynek Hódos Gábor volt a parancsnoka. Hasonlóképpen működtek lovasszakaszok Csongrád megyében is.

A parasztság tehát, a munkásosztály szövetségeseként, a munkásőrség révén is bekapcsolódott a hatalom gyakorlásába, igazolva és erősítve annak forradalmi munkás-paraszt jellegét. „A parasztság 1956-ban... a munkásosztály hű szövetségesének bizonyult, és részt vett a szocialista vívmányok védelmezésében, a konszolidációért vívott harcban. Legöntudatosabb fiai pártunk tagjaiként a tár-

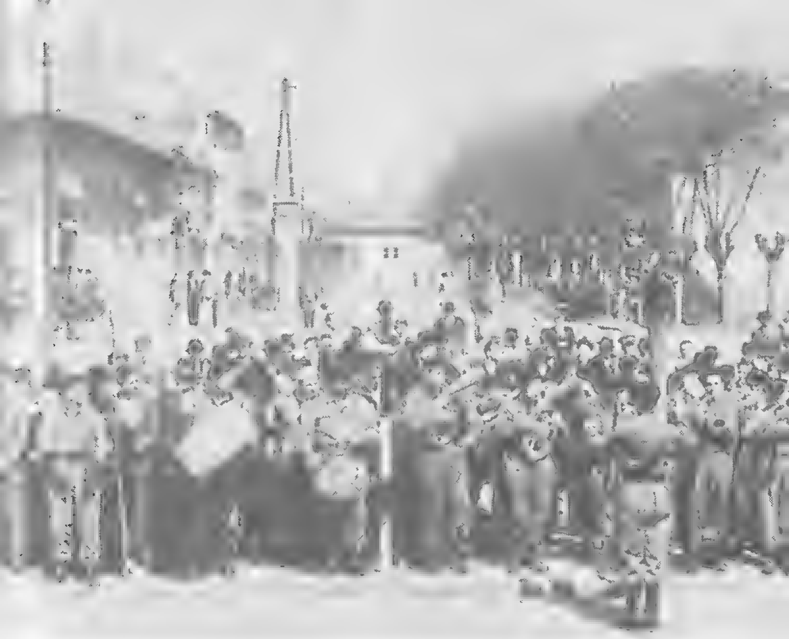

A karcagi munkásőrök fúvószenekara

sadalmi haladásért folytatott harc első vonalaiban vannak. Ott vannak az országgyűlésben, a tanácsokban, a Hazafias Népfront bizottságaiban, a fegyveres erők tisztikarában, a Munkásőrségben, munkás-paraszt államunk és fejlődő szocialista társadalmunk felelős posztjain" – hangzott el az MSZMP VII. kongresszusán.

A munkásőrség soraiban fegyvert fogtak a szocializmus mellett elkötelezett értelmiségiek: tudósok, mérnökök, írók, pedagógusok, a rádió és a sajtó munkatársai, valamint egyetemi hallgatók.

A testület értelmiségi tagjai közül kiemelt szerepet kaptak az orvosok és más egészségügyi dolgozók. Öntevékenyen hozzáláttak az egészségügyi felkészítés és biztosítás feltételeinek megteremtéséhez. Dr. Szokodi Dimitrov Dániel, a Budapesti Pártbizottság októberi védőinek orvosa, dr. Vadász Gyula és elvtársaik tevékenysége megalapozta a munkásőrség egészségügyi szakszolgálatának megszervezését, amelynek fontos bázisai lettek az orvostudományi egyetemek.

A munkásőregységek összetételében a származás, illetve az eredeti foglalkozás szerinti munkások aránya még nagyobb volt, mint azoké, akik jelenleg is fizikai munkásként dolgoztak. A főváros V. és I. kerületében például igen alacsony volt a tényleges fizikai munkások aránya – 6 és 12 százalék –, de származásuk, illetve eredeti foglalkozásuk szerint ezeket az egységeket is a mintegy kétharmados munkásarány – 63 és 67 százalék – jellemezte. Az ipari jellegű IX. kerületben a zászlóalj állományának 42 százaléka számított munkásnak, de eredetileg 80 százalékban voltak azok. Ózdon a munkásőrök 54 százaléka volt munkás, paraszt nem volt, származásuk szerint viszont 79,7, illetve 11,5 százalék, együttesen tehát a zászlóalj több mint kilenctizede. A budapesti I. kerületben 54 százalék volt az alkalmazottak aránya, Ózdon 34,7 százalék, származás szerint azonban a fővárosi kerületben csak 5,4 százalék, Ózdon pedig senki sem.

A megalakult munkásőrség osztály- és foglalkozáskategóriák szerinti összetételében tehát a munkásosztály részvételének aránya volt a legnagyobb, egészében pedig a széles és mély népi bázisú társadalmi jelleg érvényesült.

Az első hónapokban sok párt-, állami és gazdasági vezető vállalt fegyveres szolgálatot. Döntő többségük a munkásság és a parasztság soraiból került ekkori munkahelyére, s munkahelyi vezetőként vagy beosztott munkásőrként egyaránt a munkásosztály ügyét szolgáló kommunista volt.

Budapesten 1957. június elején 1806 vezető volt munkásőr. Ez a fővárosi kerületek 6774-es összlétszámának több mint negyedét tette ki. 1958 márciusában a fővárosi parancsnoksághoz tartozó egységek összlétszámának 23 százaléka, 1983 tagja volt párt-, illetve gazdasági vezető. A különböző beosztású emberek közös feladatvállalása az alapító tagok egyik maradandó élménye lett. „Ez nagyszerű volt, amit jó lenne máshol is látni, hogy a vállalat igazgatója, a miniszterhelyettes és az egyszerű kőműves együtt, egy csapatban ugyanúgy fegyelmezetten végzi a munkáját, és eltűnnek ezek a határok..." – mondja visszaemlékezésében Brutyó János. A vezetők magas részvételi aránya azonban gondot is jelentett. A kettős kötelezettség gyakran mindkét területen akadályozta munkájukat, s ez sok esetben az egységek fegyelmének, a vezetők igénybevételi lehetőségének a rovására ment.

A munkásőrség állományának jelentős részét a karhatalomból leszerelt s a polgári életbe visszatért párt- állami, tömegszervezeti tisztségviselők, üzemi, falusi és hivatali dolgozók adták. A forradalmi munkásmozgalom története megállapítja: „Az első munkásőrszázadokat ők alkotják; soraik kiegészülnek az ország minden részében új harcosokkal, akik vállalják az önkéntes fegyveres szolgálatot."

A volt karhatalmisták aránya egységenként erősen különbözött. Csongrád megyében például ők adták a munkásőrzászlóalj törzsgárdáját, de a budapesti IX. kerületi zászlóalj 560 munkásőre közül csak 14-en voltak korábban a forradalmi karhatalom tagjai. A munkásőrség megszervezésének február–április közötti időszakában a karhatalom létszáma még növekedett, s az átlépés újabb hulláma csak a május–június hónapokra esett.

A munkásőrség társadalmi jellegének egyik fontos mutatója a hivatásos és a társadalmi állomány aránya, viszonya. A testület kialakítását az első időben mintegy 20 tiszt szervezte, irányította az Országos Parancsnokságon. Augusztus közepén a hivatásos állományhoz 219 tiszt, 3 tiszthelyettes és 107 polgári alkalmazott tartozott. A teljesen függetlenített apparátus tehát az állomány mintegy 1 százalékát tette ki.

A függetlenített parancsnokok közel háromnegyede a karhatalomból, kisebb része pedig más, politikailag fontos munkaterületről jött. Személyüket a párt-intézőbizottságok választották ki a jelöltek közül. Az ellenforradalom előtt 41 százalékuk volt hivatásos tiszt, 59 százalékuk pedig pártmunkás és tartalékos tiszt. 1957 júniusában a parancsnoki kar 70 százaléka volt eredetileg munkás, 20 százaléka paraszt. 14 százalék volt illegális párttag és 69 százalék 1945-ös párttag. Az alegységek élén társadalmi parancsnokok álltak, és a függetlenített parancsnokok vezetésével működő törzsek többi tagjai is a társadalmi munkásőrök közül kerültek ki. Június elején Budapesten a zászlóaljtörzsek tagjainak háromnegyede volt munkás és egynegyede értelmiségi.

A munkásőrséget a magyar forradalmi munkásmozgalom három élő nemzedékének összefogása jellemezte, így soraiban – tagjai révén – fél évszázad magyar és nemzetközi munkásmozgalmának tapasztalata összpontosult. A Fejér megyei Mohai József például 1905 óta vett részt a munkásmozgalomban. A budai járás munkásőre, id. Juhász István, már jelen volt az 1912. május 23-i tüntetésen, amelyet másokkal együtt az angyalföldi munkásőr, Pataki István bátyjának vére festett történelmünk „vérvörös csütörtökévé".

Az idősebb munkásőrök jelentős része az 1919-es Magyarországi Tanácsköztársaság aktív résztvevője, gyakran fegyveres szervezeteinek a tagja volt. A testületben még 1969-ben is 391 olyan tényleges vagy tartalékos állományú munkásőr szolgált, aki fegyveresen részt vett a Tanácsköztársaság forradalmi honvédő harcaiban.

Sokan vitték a munkásőrségbe a felszabadulás előtti magyar és nemzetközi munkásmozgalom forradalmi és harci tapasztalatait. A szovjet földön küzdött magyar internacionalisták, a spanyol polgárháború nemzetközi brigádjának katonái, a hazai és a nemzetközi antifasiszta ellenállási mozgalom harcosai egyaránt ott vannak a munkásőregységek tagjai között. Beléptek a testületbe a magyar szolidaritási mozgalom résztvevői és nem kevesen a hazánkban letelepedett volt görög partizánok közül.

Ott voltak azok is, akiket már a népi demokratikus forradalom és a szocialista építés formált áldozatkész kommunistává. Sokan voltak a kommunista párt felszabadulás utáni Rendező Gárdájának tagjai. Idősebb munkatársaikkal, elvtársaikkal, nemritkán szüleikkel, testvéreikkel együtt lettek munkásőrök a legifjabbak, akiket nemcsak a szocializmus vívmányainak elfogadása jellemzett, de megvédésének feladatára is kötelezett a nagyapák és apák példája, a jól működő forradalmi ösztön és az ellenforradalom elleni harcban tetté érett politikai öntudat. A legfiatalabbakat – mint például az óbudai egységhez tartozó 16 éves Szántó Erikát – nagy szeretettel nevelték nemegyszer 50 évvel is idősebb elvtársaik.

Az egységek törzsét a példamutató, a 40–60 év közötti idősebb munkásőrök adták, akik között az 50 év fölöttiek aránya 20–25 százalékra tehető. A 30–40 év közöttiek 30–40 százalékban képviseltették korosztályukat. A 20–30 év közöttiek közül került ki a testületnek közel egyötöde, s csak kevesen voltak a 18–20 évesek.

Ezek testületi arányok, s természetesen különbségek voltak az egységek és az alegységek között. A fővárosi kerületi egységek korösszetételét 1957 nyarán – tizennégy kerület adatai alapján – a következő jellemezte: 30 évesnél fiatalabb volt a munkásőrök mintegy 19 százaléka, 30–40 év közötti 34 százaléka, 40–50 év közötti 26 százalék és 50 évnél idősebb volt 21 százaléka. A legidősebbek és a legfiatalabbak jelenlétének számarányukat meghaladó erkölcsi-politikai jelentősége volt. Ezekben a kerületekben összesen 31-en voltak a 20 éven aluliak és 72 munkásőr volt 60 éven felüli veterán.

Nők is jelentkeztek a megalakuló munkásőrségbe. Sok százan vettek részt a testület akkori tevékenységében. Ennek kétségtelen szolgálati értéke mellett elsősorban politikai jelentősége volt, mivel jól kifejezte és erősítette a testület társadalmi és demokratikus jellegét.

A konszolidáció időszakában a munkásőrök túlnyomó többsége az MSZMP tagja volt. Bár az alapító dokumentumok soha nem kötötték a párttagsághoz a felvételt, ezt általában mégis feltételnek tekintették. Ritkábban előfordult – és ez igen lényeges –, hogy pártonkívülieket is felvettek, akik éppen ezután váltak kommunistává és kérték felvételüket a pártba. Már akkor is kitűnt, hogy a munkásőrség a kommunista nevelés egyik iskolája is.

A MUNKÁSŐRSÉG 1957 MÁSODIK FELÉBEN

Az MSZMP országos értekezlete után felgyorsult a szocialista konszolidáció. Az ország ipari termelése az év végéig 6 százalékkal haladta meg az 1955. évit. Emelkedett a mezőgazdasági termelés és a munka termelékenysége. Az életszínvonal érezhetően javult, a reálbér 14 százalékkal nőtt. A decemberi párttagkönyvcserével befejeződött a párt újjászervezése, amelynek létszáma az év végén megközelítette a 400 ezret. Megerősödtek a szakszervezetek, szélesedett tömegbefolyásuk. A bérből és fizetésből élők szervezettsége az előző évit meghaladóan elérte a 82,1 százalékot. 1957. október 25–27-én megtartották a mintegy 170 ezer tagú KISZ I. országos értekezletét. A politikai közhangulatban még érezhető volt a nyílt harcok utóhatása, időnként politikai feszültség is keletkezett, de ebben is a konszolidáció előrehaladása volt a meghatározó.

A munkásőrség fejlődését 1957 második felében a szervezés befejezése, a tevékenység stabilizálódása jellemezte. Még több esetben sor került a munkásőrök nagyobb igénybevételére, de most áttértek a hosszan tartó, a rendszeres munkára, a munkásőrélet hétköznapjaira. Az első hónapok gyors felfutása után már nem emelkedett a testület létszáma, sőt a tervezett létszámhoz közelítve valamelyest csökkent is. Júniusra az ország minden városában, megyéjében, a főváros minden kerületében és 34 híján minden járásban működött munkásőrség, összesen 66 zászlóalj és 69 önálló század. A teljes létszám novemberig nem változott.

A június elejihez képest kisebb létszámnak több oka volt. Főként ekkor került sor a vidéken meglevő túlzott széttagoltság enyhítésére. A vezető foglalkozású munkásőrök egy részét célszerű volt leszerelni, hogy két tevékenységük ne keresztezze egymást. Korrigálták a téves fel-

Belépési nyilatkozat

(Az MSZMP alapszervezetéhez kell benyújtani, ahol a belépő szervezve van)

ALULÍROTT KÉREM FELVÉTELEMET A MUNKÁSŐRSÉGBE

Név, katonai rendf.: Dr. Mosonyi Gábor löv. raj pk. Szem. ig. sz.: AU--I.47296 9
Anyja neve: Ignácz Zsófia Sz. hely, év, hó, nap: Miskolc 1933 III.5
Iskolai végzettsége: egyetem Katonai képzettsége: lövész
Milyen pártnak volt tagja és mióta: -----
MSZMP-be milyen funkciót visel: KISZ.szervezés
Milyen pártiskolát végzett: jelenleg: a bp.-i pártbizottság esti egyeteme.
Eredeti foglalkozása: jogász Jelenlegi: döntőbíró
Munkahelye: Fővárosi Döntőbizottság Telefonsz.: 388-132
Családi állapota: nős Gyermekeinek száma: egy
Lakása: VIII.Krudy u. 5.I/11 Telefonsz.: 341-461 /20h után/

Budapest, 1957. október 11.

Mosonyi Gábor
aláírás

A Párt alapszervi vezetőségének véleménye: a munkásőrségbe való felvételét javaslom
Budapest, 1957 ~~nov~~ október 11

GB. alapsz. titkár

Járási, kerületi IB. határozata:

................................, 195.........

járási (kerületi) pb. titkár

Járási, kerületi munkásőrparancsnok megjegyzése:

Vezényelve a ....szd. (szakasz)-ba. Beosztása:
Felvétel kelte:

járási (kerületi) parancsnok

573794 Athenaeum

vételeket. Az eredetileg tervezett összlétszámot így is 1039-cel túllépték, főleg a leszerelt karhatalmisták átjelentkezése miatt.

Budapesten, ahol a szervezés kezdetén a vidékhez képest nagy volt az előny, majd a májusi–júniusi időszakban számottevően elmaradtak, az év második felét már a folyamatos munka jellemezte, főként a nagyobb ipari kerületekben. Csepelen például különválasztották a kerületi és az üzemi szervezeteket. Külön zászlóaljat alakítottak a Vasműben, hat századdal, míg a kerületi egységhez három század tartozott. A fővárosi kerületi egységek létszáma – az „Építők" és a „Vasas zászlóalj" nélkül – a június eleji 6888-ról, a hónap végére 7644-re, augusztus végére 7947-re, szeptember, majd november végére 8335, illetve 8517-re emelkedett.

A testület személyi állománya összeforrottabb lett, összetétele tovább javult. A munkásőrök nagy többsége becsülettel teljesítette vállalt feladatát.

A szervezésnek ebben a szakaszában történt meg a fegyverellátás megfelelő megoldása is. Az MSZMP Politikai Bizottsága július 16-i határozata alapján beszerezték a hiányzó mennyiséget. A testület ezúttal – még az októberi időszak előtt – 11 878 db Zbrojovka-pisztolyt kapott. Ennek nyomán tovább erősödött a testület fegyelme, politikai hangulata.

Az év második felére elkészített terv alapján rendszeressé vált az állomány kiképzése. Ennek alapját a korábban elsajátított alaki és fegyverhasználati készség gyakoroltatása, esetleg pótlása képezte. A felkészítés újabb harcászati, egészségügyi és őrszolgálati ismeretekkel egészült ki. A kiképzésre heti 4 órát, a július–decemberi időszakban összesen 78 órát fordítottak. A kiképzési anyagok, a szemléltető- és más segédeszközök még gyakran hiányoztak, de ennek a pótlása is megkezdődött.

Nem kevés gondot okozott, hogy a katonai ismereteket

Gyakorlaton

a fiatal testület önkéntes, társadalmi jellegének megfelelően alkalmazzák. Nem alakult még ki a politikai nevelés és a parancsok, utasítások együttes alkalmazásának megfelelő gyakorlata.

A szervezés, a kiképzés, a vezetés feladataival igen erősen megterhelt s a legtöbb esetben a katonai pályáról jött parancsnokok vezetői stílusában gyakran túlzott katonai vonásokat lehetett érzékelni. Ezzel együtt nem mindenütt fordítottak kellő gondot a fegyelmezett fellépésre, s a demokratizmust rosszul értelmezve nem tartották a szükséges keretek között a vitákat.

A munkásőrség harckészségének, közösségi szellemének erősödéséhez hozzájárultak az 1957 nyarától, több egység részvételével megszervezett táborozások. Táborozáson vett részt például a főváros I. kerületének önálló százada, továbbá a III., az V., a VI., a VII., a XV. és a XIII. kerületi zászlóalj teljes állománya. Külön parancsnoki tábort rendeztek a XIII. és a XVII. kerületiek. Összevont módszertani foglalkozáson vettek részt a Nógrád megyei törzstagok és a társadalmi századparancsnokok. A kiképzésnek, az összevonásnak ez a formája jó eredményeket, sok tapasztalatot hozott, csupán a XIII. kerületiek kaptak bírálatot.

A nyári hónapokban egyébként a fegyelemben átmeneti visszaesést tapasztaltak. A mezőgazdasági munkacsúcs és a szabadságolások idején a megjelenés aránya a foglalkozásokon érezhetően, sok helyen erősen csökkent. Szeptember elejétől a mozgalmi élet élénkülése, a pártoktatás kezdete járt megterheléssel. Kitűnt, hogy a munkásőrök iránti követelményeket jobban az élet realitásaihoz kell igazítani.

A megalakulás utáni, rendkívül feszült, megterhelő hónapok után az eredmények túlbecsülése, a veszélyérzet gyengülése is hozzájárult a fegyelem lazulásához. Sokan túlzottnak tartották a kiképzés követelményeit. „Sajnos

Pihenőben

nem eléggé értik meg az elvtársak, hogy... nem elég a törhetetlen kommunista meggyőződés, elszántság és bátor áldozatkészség, esetleg életének feláldozása" – írta az egyik fővárosi zászlóalj tevékenységéről szóló jelentés.

Az Országos Parancsnokság az MSZMP országos pártértekezlete szellemében és a munkásőrök nagy részének egyetértésével erőfeszítéseket tett azért, hogy mindenki jól értse: a politikai éberséget meg kell őrizni, s a fegyveres harckészséget rendszeres, fegyelmezett munkával magasabb színvonalra kell emelni. Az időszak más feladatai is szükségessé tették, hogy a pártszervezetek rendszeresebben és behatóbban foglalkozzanak az egységek működésével. Erősödött a pártbizottságok figyelme, irányító és ellenőrző szerepe. A munkásőrparancsnokokat, kevés kivétellel, rendszeresen bevonták a munkájukba. A munkásőrség 147 függetlenített parancsnoka közül 98-at választottak a pártbizottságok tagjává. A többiek teljes jogú meghívottként vettek részt az irányító pártbizottságok ülésein.

A pártbizottságok titkárai és tagjai eljártak a munkásőrök foglalkozásaira, gyakorlataira. A legtöbb esetben pártbizottsági üléseken értékelték a hozzájuk tartozó egységek helyzetét, feladatait. Arra törekedtek, hogy figyelembe vegyék, hasznosítsák a munkásőrök nézeteit, véleményét. Az Országos Parancsnokság képviselője a Vas megyei törzsértekezleten így utalt a testület politikai hangulatának jelentőségére: „Nem mindegy, hogy 1065 felfegyverzett kommunista milyen politikai irányban halad." A munkásőröket a párt politikájának öntudatos, áldozatkész támogatása jellemezte, amely továbbra is a kölcsönös bizalmon alapult.

Rendszeres politikai információt kaptak a pártszervezetektől, és érzékenyen reagáltak a belpolitika és a nemzetközi élet eseményeire. Egységes kiállással védték a konszolidáció eredményeit. Revizionista, nacionalista meg-

Münnich Ferenc a munkásőrök között

nyilvánulások kivételesen sem fordultak elő közöttük. A korabeli fővárosi jelentés azt is kiemelte, hogy „a pártellenes és a szektás nézetekkel szemben felveszik a harcot". Túlnyomó többségük egyetértett a korábbi szektás-dogmatikus vezetőknek a politikai életből történő eltávolításával, néhányan azonban ezt nem helyeselték. Itt is bebizonyosodott, hogy a politikai meggyőzés legjobb módszerét az érvek képezik.

Nagyobb gondot jelentettek bizonyos nézetek, amelyeknek képviselői a munkásőrséget a többi fegyveres szervezethez, a párttagság egészéhez és a lakossághoz szektás módon hasonlították. Például, hogy „mi különbek vagyunk"; „a munkásőrség a párt fegyveres ereje, s elég, ha csak a párttagok szeretik". Határozottan el kellett utasítani ezeket a nézeteket, csakúgy, mint az olyan megkülönböztetést, hogy „nem minden párttag lehet munkásőr".

A nagy többség örült annak, hogy a közvetlen fegyveres tevékenységre, fellépésre már sokkal kevésbé van szükség, mint korábban. A legtöbben elfogadták és helyeselték a szocializmus ellenségeivel szemben alkalmazott igazságos szigor és a megtévedtek irányában gyakorolt nagylelkű megbocsátás politikáját. A vezető állások betöltésében azonban gyakran és élesen bírálták az indokolatlannak tartott megbocsátás konkrét eseteit. Tapasztalni lehetett a politikai türelmetlenséget, a megtévedtekkel szembeni bizalmatlanságot is.

A testület fegyelmének erősítését, a politikai nevelés színvonalának emelését jól szolgálták az év második felében rendszeressé váló századgyűlések és a megyében működő egységek parancsnokainak értekezletei. Az első ilyen értekezletet 1957. augusztus 4-én Veszprém megyében, Devecserben szervezték meg.

A munkásőregységek az azonos meggyőződés és az őszinte, nyílt viták légkörében, a közös feladatok teljesí-

tése által mindinkább jó elvtársi közösségekké lettek. E folyamatot csupán néhány esetben késleltette vagy zavarta meg a gyenge vezetés, a személyek közötti rossz viszony, vagy éppen az italozás. A közösségi élet igényét mutatta, hogy helyenként jó értelemben vett klubélet kezdett kialakulni; például családos összejöveteleket is tartottak. Budapesten július hónapban közös strandünnepélyt rendeztek a munkásőrök.

A testületi kollektivizmus erősödését jelezte, hogy megkezdődött a munkásőrség kórusának szervezése, és felvetődött a munkásőrsajtó szükségessége is. A kiképzés és a szolgálat mellett társadalmi munkaakciókat szerveztek a zászlóaljak. A budapesti VIII. kerületi munkásőrök például felújították a Budapesti Orvostudományi Egyetem kollégiumát, ahol ezentúl foglalkozásaikhoz is megfelelő helyet kaptak. Az óbudai munkásőrök társadalmi munkát végeztek táborozásuk idején a környék egyik állami gazdaságában és termelőszövetkezetében. Munkájuknak és a parasztemberekkel folytatott beszélgetéseiknek igen jó hatása volt.

Lényegesen javult a munkásőrség együttműködése a rendőrséggel és a néphadsereggel, bár a súrlódások nem szűntek meg teljesen. „...már alapgondolattá vált a zászlóaljnál, hogy a három fegyveres testületnek egy akarattal, szükség szerint váll-váll mellett kell védenie népi hatalmunkat, a proletárdiktatúra vívmányait” – olvasható a zuglói egység beszámolójában. Nagyon jól együttműködött a munkásőrség a rendőrség politikai szerveivel. Az októberi összetartás idején sokat erősödött a munkásőrök és a rendőrség egészének kapcsolata. Ezt követően közös rendezvényekre is sor került.

Aktívan vettek részt a pártéletben a munkásőrök. Budapesten 90 százaléknak volt rendszeres pártmunkája, tehát a legidősebbeket kivéve szinte mindenkinek. A testületben 40–50 százalék volt a párt és a gazdasági vezetők, az alapszervezeti vezetőségi tagok és propagandisták aránya.

Segítséget adott a munkásőrség a KISZ és az úttörőszövetség tömegrendezvényeihez, többek között a július 27–28-i budapesti fesztivál megtartásához.

A párt 1957 nyarától a tömegkapcsolatok megszilárdítását helyezte tevékenységének középpontjába. A munkásőrségnek ebben is megvolt a feladata: „A munkás-

őrségnek is, mondjuk ki nyíltan, sokáig kellett dolgoznia, amíg az új intézmény világos megítélése kialakult a dolgozó nép körében, amíg erősödött a megértés, a támogatás és a bizalom" – mondotta Kádár János az 1971. februári parancsnoki értekezleten.

1957 nyarától sok jel mutatta, hogy a május 1-jén már nyilvánvalóvá lett konszolidáció eredményeként tovább nőtt a bizalom a munkásőrség iránt is. A VIII. kerületi zászlóalj szeptember 7-i jelentése például arról számolt be, hogy a kerület lakossága „megszerette a munkásőröket. Külső szereplése alkalmával ez világosan megmutatkozik. Integetnek, mosolyognak... a kerület csavargó, huligán elemei pedig félnek.”

Egyre többen fordultak a munkásőrséghez ellenforradalmárok leleplezésével vagy más közérdekű problémával. Jó hatása volt a munkásőrök társadalmi érdekű akcióinak. Az óbudai egység például támogatta a nyugdíjas napközi otthon létrehozását, s a Balaton mellett úttörőtábort épített. A fővárosi értékelés szerint a munkásőrség Budapesten „fennállásának egy éve alatt jelentős mértékben szélesítette kapcsolatait a főváros dolgozó népével, következetessége, forradalmi szelleme erősítette a lakosságnak a munkásosztály iránt érzett bizalmát”.

A zászlóaljak életének már korábban is kiemelkedő eseményei voltak a zászlóavató- és névadóünnepségek. Ezeknek fontos szerepük volt a testület erkölcsi-politikai arculatának formálásában, erősödésében. Szokást, hagyományt teremtve egyszersmind hozzájárultak a munkásőrség egészének a hatalmi rendszerbe és a társadalmi szervezetek sorába történő beilleszkedéshez. Növelték az együttérzők bizalmát, oszlatták a kezdetben még tapasztalható ellenszenvet, idegenkedést.

Az egységek politikai kapcsolatainak kiépítését is elősegítették ezek az ünnepélyes rendezvények. Budapesten a III., az V., a XV., a XVII. és a XX. kerületben, az intézőbizottságok által szervezett csapatzászló-avató ünnepségeken – a társadalmi szervezetek képviselőin túl – a lakosság tömegei jelentek meg. A XI. és a XIII. kerület bírálatot kapott, mert nem használták fel az alkalmat a tömegbefolyás növelésére. Dunaújvárosban április végén került sor a zászlóalj nyilvános eskütételére. A névadónak, Mező Imrének az özvegye avatta fel az egység zászlaját. Nagykanizsán május 12-én vette fel az egység Sneff József nevét, ugyanekkor avatták fel a csapatzászlót, amelyet a Dunántúli Kőolajipari Gépgyár adományozott. Az eseményt mintegy 6–7000 ember tekintette meg. Sümegen június 7-én, Tapolcán szeptember 29-én tartották az ünnepélyes zászlóavatást. Szépek voltak a Békés, a Baranya megyei ünnepségek. Győr-Sopron megyében Sopronban és Kapuvárott is sok ezer nézője volt az eseményeknek. Budapesten szeptember 28-án tartották az újpesti, októberben a józsefvárosi zászlóalj zászlóavatási rendezvényét. A névadó- és zászlóavató-ünnepségek megfelelő előkészítéséhez egyre több irányítást adott az Országos Parancsnokság.

A pártnak a szövetségi politika megújításában, a tömegkapcsolatok szélesítésében elért eredményeit valósággal betetőzték a Hazafias Népfront által szervezett augusztus 20-i nagygyűlések, amelyeken az ország száz helységében, mintegy másfél millió ember vett részt. A Kisújszálláson megtartott központi ünnepség előadói – Dobi István és Kádár János – rádió útján az egész néphez szóltak. Az alkotmánynapi ünnepségek sikeréhez hozzájárultak a munkásőrök is. Ekkor lépett először a nyilvánosság elé a Munkásőrség Központi Férfikara. Műsorukkal augusztus 19-én a Városligetben, 20-án a Gellérthegyen szerepeltek. A Munkásőrség Központi Férfikara – amelyet Révész László karnagy vezetett – nagy hatással képviselte a munkásőrséget a széles nyilvánosságot jelentő pódiumokon.

A nemzetközi imperializmus a szocializmus erőinek sikerei ellenére is bízott még abban, hogy aktivizálni tudja a magyarországi ellenforradalmi erőket és megakadályozhatja hazánk nemzetközi helyzetének konszolidálását. Szeptember 10-ére ismét napirendre tűzték az ENSZ-ben a „magyar kérdést”. Ebben az időszakban erősödött a forradalmi erők politikai ébersége. A munkásőrök jelezték a rémhírterjesztést, a suttogó propagandát. A budapesti XII. kerületből például jelentették: olyan hangokat hallani, amelyek szerint az ellenséges elemek szeptember 10-ére tüntetést, sőt fegyveres akciókat szerveznek. Győr-Sopron megyéből azt jelezték, hogy a gazdag parasztok felfüggesztették az adófizetést. Gyakrabban lehet tapasztalni a munkásőrök rágalmazását, inzultálását, a testület lejáratásának szándékát.

Erre az időszakra kiépült a munkásőrségben a riadólánc, s mindenütt megtartották a riadógyakorlatot. Szeptember 10-e közeledtével készültségbe helyezték a testületet. A párt tömegpolitikája eredményeként és a konszolidáció erői éberségének köszönhetően a szórványosan előforduló, nem jelentős ellenséges próbálkozások elszigeteltek maradtak, s nem volt komolyabb hatásuk. Teljes kudarcot vallott a hazánk belügyeibe történő imperialista beavatkozásnak ez a kísérlete.

Az ellenforradalom kezdetének első évfordulójához közeledve ismét jelentősen nőtt a politikai feszültség. Az ellenforradalom maradványainak elszórt, illegális akciói közé tartozott ismét a kommunisták fenyegetése, a munkásőrök gyalázása, a népes tüntetésre készülődve, a röpcédulázás, esetenként a nyílt fasiszta agitáció. A szocializmus erői felkészülten várták az esetleges ellenforradalmi akciót. A munkásőrség is készen állt arra, hogy a párt és a munkás-paraszt hatalom más erőivel összefogva csírájában fojtson el minden ilyen kísérletet. A szeptember 27-én Budapesten kiadott V. kerületi zászlóaljparancs például így szólította fel tagjait: „annak szellemében készüljünk és végezzük kiképzési munkánkat, hogy itt többet október 23-a ne lehessen”.

A munkásőrség az 1957. október 22-e és november 8-a közötti időszakban állandó készenlétben volt, tagjai fokozott készültséget tartottak. A megelőző intézkedések eredményeként semmilyen komolyabb rendzavarás nem történt október 23-án. A forradalmi erők sikereit elmélyítette a KISZ október 25–27-e között tartott országos

Eligazítás

értekezlete és a Budapesti Pártbizottság ostromának első évfordulóján, 1957. október 30-án, a Köztársaság téren rendezett megrázó erejű nagygyűlés, amelynek biztosításában és résztvevői között nagy számban voltak jelen a munkásőrök. A munkásőrök – csakúgy, mint a többi fegyveres szervezet tagjai – november 1-jén, majd a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány által indított forradalmi ellentámadás első évfordulóján, november 4-én is éberen ügyeltek, hogy senki se téphesse fel népünk még fájó, de gyógyuló sebeit.

A nagy októberi szocialista forradalom 40. évfordulójára sok helyen a munkásőrök részvételével állították helyre a szovjet hősi emlékműveket. A szocialista konszolidáció újabb sikerét jelentették a tanácstagi pótválasztások, amelyek előkészítéséből és zavartalanságuk biztosításából a munkásőrök ismét kivették a részüket.

Az országos szervezés befejezéséhez közeledve napirendre kerültek a testület tevékenysége további fejlesztésének kérdései. Az MSZMP Központi Bizottsága Párt- és Tömegszervezetek Osztálya és a Munkásőrség Országos Parancsnoksága kialakította erre vonatkozó véleményét, javaslatait. Az addig végzett munka elismerése alapján és a munkásőrség fejlesztésére törekedve egyetértően javasolták a létszám felemelését és a fegyverek használatának tökéletes elsajátítását. Mindkét javaslat megfogalmazta azt az igényt, hogy erősödjön és fejlődjön a munkásőrség pártirányítása, tagjainak részvétele a pártéletben, és erősödjön a testület kapcsolata a többi fegyveres erővel, testülettel, valamint a lakossággal.

A párt vezető szerepe értelmezésének és a munkásőrség irányítási szervezetének kérdésében azonban lényegesen különböző álláspontok is léteztek. Az MSZMP KB/Párt- és Tömegszervezetek Osztályának véleménye szerint – különösen kezdetben – túlzott önállósodási és különállási törekvések érvényesültek a munkásőrségben. Ezért november 5-i jelentésében azt kezdeményezte, hogy szüntessék meg a munkásőrség kettős – párt- és állami – irányítását, szervezeti önállóságát s magát az Országos Parancsnokságot is. „…a párt helyzete már lehetővé, másrészt a kettős irányítás szükségessé teszi, hogy …a munkásőrséget minden szinten a párt szervei vezessék" – javasolta az előterjesztés. Vagyis azt, hogy a Központi Bizottság első titkára legyen az országos parancsnok, az operatív irányítást és ellenőrzést pedig a Párt- és Tömegszervezetek Osztályának erre a feladatra alakítandó csoportja végezze a KB Adminisztratív Osztályával együttműködve és társadalmi aktivisták bevonásával. A járási és kerületi pártbizottságokon egy-egy referens lássa el ezt a feladatot. A munkásőrség költségvetése a párt költségvetéséhez tartozzon. A változtatásokat a javaslat szerint már 1958. január 1-jéig végre kellett volna hajtani.

A Munkásőrség Országos Parancsnoksága nem értett egyet az olyan véleményekkel, amelyek szerint elkülönülési vagy elszakadási törekvései lettek volna. Elismerte, hogy a szervezés kezdetén és az első akció során fokozott öntevékenységgel dolgozott, de ezt azzal indokolta, hogy abban az időben a KB apparátusára oly sok egyéb munka hárult, hogy az MOP a feladatait kénytelen volt maga teljesíteni. Az MOP a javasolt szervezeti változtatásokkal sem értett egyet. Az esetleges átszervezésnek az október–novemberi időszakban való végrehajtásától óvott különösen. Az Országos Parancsnokság véleménye szerint a pártapparátus szerepének növelése valójában a pártvezetés irányító szerepének rovására menne. Megnehezítené, hogy akaratát közvetlenül és azonnal érvényesítse, s a munkásőrséget egységesen irányított fegyveres testületként alkalmazza. Ez a megoldás helyi viszonylatban a pártdemokrácia megsértésének a veszélyével is járna. A javaslat hibájának tartotta azt is, hogy nem biztosítaná a megfelelő katonai-harcászati szakirányítást.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1957. november 26-i ülésén tárgyalta meg a munkásőrség tevékenységét és határozta meg továbbfejlesztésének feladatait. A Politikai Bizottság nem tett engedményt sem azoknak a nézeteknek, amelyek elsősorban a pártapparátus közvetlen operatív munkájával akarták érvényesíteni a pártirányítást, sem pedig a munka gyakorlatában jelentkező olyan megoldásoknak, amelyek a párt szerveitől és szervezeteitől való függetlenedés irányába hatottak volna. A Politikai Bizottság ezért megerősítette a munkásőrség kettős irányítását. Ezáltal jobb feltételeket biztosított ahhoz, hogy a munkásőrség kiegyensúlyozottan fejlődjön a konszolidáltabb körülmények között, s hogy tevékenységében – a harckészség folyamatos emelése mellett – nagyobb rangot nyerjen a politikai nevelés.

A Politikai Bizottság határozata értelmében a munkásőrség létszámát fokozatosan fel lehetett emelni, úgy, hogy minden járásban – tehát ahol eddig nem volt – alakuljon munkásőrség. Annak érdekében, hogy a testület tagjai részt vehessenek a pártalapszervezetek munkájában és politikailag képezhessék magukat, lassítani, illetve koncentrálni kellett a kiképzést. 1958 közepéig végezzék el a kötelező lőgyakorlatokat, s a heti 2 órás foglalkozás helyett havonta csak egy alkalommal 4 órás foglalkozást tartsanak. A szükségletnek megfelelően dolgozzák át a riasztási terveket is – mondta ki a határozat.

A testület szervezeti önállóságát erősítette a határozatnak az a része, amely kimondta, hogy a munkásőrséghez vezényelt katona- és rendőrtisztek tartozzanak a munkásőrség állományába, és annak egyenruháját viseljék. A határozat 1958. január 15-ben jelölte meg a munkásőrség működési szabályzata előkészítésének határidejét. Ebben szabályozni kellett a tiszti állomány egyenruha-viselését és beosztásjelzését is.

A Politikai Bizottság végezetül ismételten leszögezte,

Biztos kezekben a fegyver

hogy a szervezetileg önálló munkásőrségnek szorosan a párt irányítása alatt kell működnie. Az egész testület igénybevételére érvényes parancsot csak abban az esetben lehet kiadni, ha azt az MSZMP Központi Bizottsága első titkára jóváhagyta. Ez az elv vonatkozott az illetékes budapesti, a megyei, a fővárosi-kerületi és a járási pártbizottságokra is.

A Politikai Bizottság határozata egyértelműen lezárta a munkásőrség irányítási szervezetével összefüggésben felélénkült vitát. December 5-ére elkészült, majd jóváhagyás után hamarosan kiadták a munkásőrség működési szabályzatát.

A MUNKÁSŐRSÉG MEGALAKULÁSÁNAK JELENTŐSÉGE

A munkásőrség megalakulása, országos kiépítése, az eredeti terveknek megfelelően, 1957 végéig befejeződött. Az általa is segített konszolidáció eredményeként már puszta létével is hozzájárult a szocialista építés legfontosabb feltételének biztosításához: erősebb lett a proletárdiktatúra, megszilárdult a népi hatalom.

Már megalakulásának és kezdeti fejlődésének idején kiformálódtak működésének tartalmi és szervezeti alapvonásai. Ennek megfelelően a magyar munkásosztály és a dolgozó nép önkéntes, társadalmilag szervezett, önálló fegyveres politikai osztályszervezete, amely az állami és a társadalmi jelleget egyesítve, az MSZMP közvetlen irányításával, ellenőrzésével, valamint a hivatásos fegyveres erőkkel és testületekkel együttműködve vesz részt hazánk belső rendjének és védelmi képességének biztosításában.

A munkásőrség létrehozása az osztályharc tendenciájának szélsőségektől mentes megítéléséhez kapcsolódott.

„Amennyire hibás volt az a korábbi időszakból ismert tétel, miszerint a szocializmus építésével egyidejűleg szüntelenül éleződik az osztályharc, annyira téves lenne azt hinni, hogy az osztályharc állandó enyhülése az egyetlen reálisan elképzelhető lehetőség. Ez mindig a hazai és a nemzetközi erőviszonyoktól függ. A kommunisták célja sohasem az osztályharc élezése, mégis számolnunk kell ilyen lehetőségekkel, készen kell állnunk erre is, kötelességünk gondoskodni a forradalom védelméről" – írta Kádár János az MSZMP történelmi tapasztalatairól.

A munkásőrség a megalakulásától erősíti a párt és a munkásosztály vezető szerepét, a munkásosztály szervezettségét, fegyelmét, az államhatalom tekintélyét. Hozzájárult az új alapokra helyezett proletárdiktatúra egész mechanizmusának erősödéséhez. Megalakítása része volt a párt újjászervezéséért vívott küzdelemnek, a pártegység megszilárdításának. Kezdettől szoros szálak fűzik a magyar társadalom más politikai szervezeteihez, a szakszervezeti és az ifjúsági mozgalomhoz, más társadalmi szervezetekhez. Segítséget adott az újjászerveződő népfrontmozgalom alkotmányjogi tevékenységéhez. Megalakulását követően beépült a fegyveres erők és testületek sorába, a honvédelem rendszerébe. Erősítette együttműködésüket, növelte a bizalmat e szervezetek és a tömegek között.

A testületet már születésekor a forradalmi munkásmozgalom nemzedékeinek összefogása jellemezte. A legjobb forradalmi tradíciók őrzője, a kommunista nevelés iskolája és a pártépítés egyik forrása lett. Soraiba tömörítette a szocialista rendszer védelmére kész munkásokat, mezőgazdasági és szellemi dolgozókat, férfiakat és nőket, párttagokat és pártonkívülieket.

A munkásőrség tevékenysége, a munkásőrök helytállása – a kezdeti bizalmatlansággal és saját munkájának a fogyatékosságaival is megküzdve – széles körű elismerést váltott ki idehaza a dolgozó népben és más szocialista országokban is.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1982 januárjában, a megalakulás huszonöt éves jubileuma alkalmával levelet intézett a munkásőrséghez. Ebben felidézte megalakulása történelmi körülményeit. A megalakulás legfontosabb tapasztalataként a párt és a tömegek közötti bizalom jelentőségét emelte ki. A levél a köszönet hangján fordult az alapító munkásőrökhöz, akiket példaként állított a hozzájuk csatlakozó fiatalabbak elé: *„Övezze tisztelet és megbecsülés az alapítókat. A munkásőrség fiatalabb nemzedékei legyenek méltó követői elődeiknek. Pártunknak, kormányunknak mély meggyőződése, hogy a munkásőrség a jövőben is, híven negyedszázados hagyományaihoz, méltóan szolgálja forradalmi ügyünket, szocialista hazánkat, a proletár nemzetköziség magasztos eszményeit."*

Az 1957 elején megalakult s az év végéig megszervezett munkásőrség kezdeti tevékenysége az MSZMP és az immár nemzeti egységben folytatott szocialista építés eleven forradalmi öröksége.

Irodalom

A Magyar Szocialista Munkáspárt Országos Értekezletének jegyzőkönyve. 1957. június 27–29. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1957.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai, 1956–1962. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1964.

Az MSZMP honvédelmi politikájáról, 1956. november–1973. (Dokumentum-, beszéd-, és cikkgyűjtemény). Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Zágoni Ernő. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1974.

1956. júliustól 1957. júniusig. Dokumentumok 1956–1957 történetéből. Összeállította Rákosi Sándor. Kossuth Könyvkiadó, 1981.

A magyar forradalmi munkásmozgalom története 3. kötet. A szerkesztőbizottság elnöke Nemes Dezső. Kossuth Könyvkiadó, 1970.

A magyar népi demokrácia története, 1944–1962. Szerkesztette Balogh Sándor és Jakab Sándor. Kossuth Könyvkiadó, 1978.

Magyarország a XX. században. Szerkesztette: Balogh Sándor. Kossuth Könyvkiadó, 1985.

A néphatalom védelmében. Szerkesztette Berecz János. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.

Az ellenforradalom Baranyában. Pécs, 1957.

Az ellenforradalom Szabolcs-Szatmárban. Nyíregyháza, 1957.

Az ellenforradalom támadása a néphatalom ellen Pest megyében. Kossuth Könyvkiadó, 1957.

Az MSZMP negyedszázada. Tudományos tanácskozás a párt 1957. júniusi országos értekezletének 25. évfordulója alkalmából. Szerkesztette: Habuda Miklós és Urbán Károly. Kossuth Könyvkiadó, 1982.

Berecz János: Ellenforradalom tollal és fegyverrel, 1956. Kossuth Könyvkiadó, 1968. és 1981.

Blaskovits János: Harc a munkásosztály sorainak a rendezéséért az ellenforradalom leverésének időszakában (1956. november–december). A Politikai Főiskola Közleményei, 1976. 4. sz.

Bozsik Valéria: A nógrádi kommunisták harca az ellenforradalom ellen. Kossuth Könyvkiadó, 1957.

Budapesti Fórum. 1986. 4. sz., Grósz Károly előszavával. Szerkesztette: Debreczeni Miklós.

Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben, I–IV. Kiadja a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala, 1957.

Földes László: A második vonalban. Kossuth Könyvkiadó, 1984.

Geréb Sándor–Hajdú Pál: Az ellenforradalom utóvédharca, 1956. november 4.–1957. március. Kossuth Könyvkiadó, 1986.

Halas Lajos: Az R Gárdától a Munkásőrségig. Zrínyi Katonai Kiadó, 1986.

Hollós Ervin: Kik voltak és mit akartak? Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Hollós Ervin–Lajtai Vera: Köztársaság tér, 1956. Kossuth Könyvkiadó, 1974.

Hollós Ervin–Lajtai Vera: Hidegháború Magyarország ellen – 1956. Kossuth Könyvkiadó, 1982.

Huszonöt esztendő acélszürkében, 1957–1982. Képek a munkásőrség életéből. Szerkesztette: Ács György, Bolgár Imre, F. Pintér Anna, Szabó Zsuzsa. Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1982.

Kádár János: Válogatott beszédek és cikkek, 1957–1973. Kossuth Könyvkiadó, 1974.

Komját Irén: Mező Imre. Kossuth Könyvkiadó, 1968.

Kommunisták a viharban. Budapest, 1957.

Marosán György: A párt harca a tömegekért. Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Molnár János: Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban. (A polgári magyarázatok bírálata.) Akadémia Kiadó, Budapest, 1967.

Molnár János: A Nagybudapesti Központi Munkástanács. Akadémia Kiadó, Budapest, 1969.

Münnich Ferenc: Egységben a békéért, a szocializmusért. Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Németh Károly: A Magyar Szocialista Munkáspárt negyedszázados tapasztalatai a pártegység erősítéséért folytatott küzdelemben. Kossuth Könyvkiadó, 1981.

Olvasókönyv a magyar munkásmozgalom Bács-Kiskun megyei történetéhez. Bács-Kiskun Megyei Lapkiadó Vállalat, Kecskemét, 1975.

Orbán Sándor: Két agrárforradalom Magyarországon (Demokratikus és szocialista agrárátalakulás. 1945–1961). Akadémia Kiadó, Budapest, 1972.

Pintér István: Az 1956. évi ellenforradalom falun. Századok, 1960. 5–6. sz.

R. Farkas Klári: Ez történt Vas megyében. Kossuth Könyvkiadó, 1957.

Salgótarján története. Főszerkesztő: Szabó Béla. Salgótarján Városi Tanács V. B. 1972.

Sík Endre: Bem rakparti évek. Kossuth Könyvkiadó, 1970.

Simon Péter: Termelőszövetkezeti mozgalmunk az ellenforradalomi válság idején. Párttörténeti Közlemények, 1971. 2. sz.

Sólyom József–Zele Ferenc: Harcban az ellenforradalommal. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1957.

Szabadság, te szülj nekem rendet. Kossuth Könyvkiadó, 1970.

Szabó Árpád: A magyar forradalmi honvéd karhatalom (1956. november–1957. június). Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1977.

Szabó Bálint: Az „ötvenes évek". Elmélet és politika a szocialista építés első időszakában Magyarországon, 1948–1957. Kossuth Könyvkiadó, 1986.

Szenes Iván: A kommunista párt újjászervezése Magyarországon 1956–1957. Kossuth Könyvkiadó, 1976. és 1981.

Száz év. A Nógrád megyei bányász munkásmozgalom története. Kiadja a Nógrád Megyei Szénbányák Igazgatósága, Pártbizottsága, Szakszervezeti Bizottsága, Salgótarján, 1970.

Tatabánya története, II. köt. Tatabánya Város Tanácsa V. B., 1972.

Válság és megújulás. Gazdaság, társadalom és politika Magyarországon. Az MSZMP 25 éve. Tudományos ülések. Budapest, 1981. szeptember 29-től október 1-jéig. Szerkesztette: Vass Henrik. Kossuth Könyvkiadó, 1982.

Varga Dezső: A viharsarok visszaüt. 1957.

Vörös Zászlók alatt. Szerkesztette: Haypál Tibor. MOP, Budapest, 1975.

Zágoni Ernő: Pártunk felszabadulás utáni honvédelmi politikájának fő vonásai, 1945–1980. Hadtörténelmi Közlemények, 1980. 1. sz.

Tartalom

AJÁNLÁS, EMLÉKEZÉS JOGCÍMÉN 5

A MUNKÁSŐRSÉG MEGALAKULÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI 7

Kísérletek a munkásosztály felfegyverzésére az 1956-os ellenforradalmi támadás idején 7

A magyar forradalmi erők felfegyverzése és szerepük a forradalmi ellentámadás kibontakoztatásában (1956. november 4.–1957. január) 25

A MUNKÁSŐRSÉG MEGSZERVEZÉSE, HOZZÁJÁRULÁSA A PROLETÁRDIKTATÚRA KONSZOLIDÁCIÓJÁHOZ 1957-BEN 41

A munkásőrség megalakulása 41

A munkásőrség kialakulása és tevékenysége a konszolidáció döntő szakaszában (1957. február–június) 51

A személyi állomány összetétele 94

A munkásőrség 1957 második felében 105

A Munkásőrség megalakulásának jelentősége 125

IRODALOM 129